

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EKONOMETRİ ANABİLİM DALI
EKONOMETRİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TİCARİ BANKALARDA KREDİLENDİRME SÜRECİ
VE
KREDİ RİSKİ YÖNETİMİ**

Kürşat Özgür ÖZDEN

Danışman
Prof. Dr. Mustafa GÜNEŞ

2010

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Ticari Bankalarda Kredilendirme Süreci ve Kredi Riski Yönetimi**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

26 / 08 / 2010

Kürşat Özgür ÖZDEN

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Ticari Bankalarda Kredilendirme Süreci ve Kredi Riski Yönetimi

Kürşat Özgür ÖZDEN

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ekonometri Anabilim Dalı

Ekonometri Programı

Finansal sistem içerisinde bankalar; gerek ellerinde bulundurdıkları pay, gerekse üstlendikleri fonksiyonlar açısından oldukça önemli bir yere sahiptirler. Özellikle gelişen ekonomik koşullar nedeniyle bankacılık sektöründe artan rekabet ve daralan kâr marjları karşısında, toplanan kaynakların kredilendirme yoluyla isabetli plâse edilebilmesi günümüz bankacılığının temel problemlerini oluşturmaktadır.

Bankacılık, doğası gereği, geniş ölçüde risk alınmasını gerektiren bir faaliyettir. Günümüzde bir bankanın faaliyet gösterdiği sektördeki başarısının en önemli ölçütleri arasında; maruz kaldığı riskleri ne ölçüde yönetebildiği, çalkantılı dönemlerini zarara uğramadan ne derece atlatabildiği, değişen koşullara hangi hızda ayak uydurabildiği gibi doğrudan risk yönetimi ile bağlantılı konular ön plâna çıkmaktadır.

“Kredilendirme” nin klasik bankacılığın temel fonksiyonlarından birisi olması nedeniyle, bankaların maruz kaldıkları en önemli risklerden biri de kredi riskidir. Bu doğrultuda, bankaların üstlendikleri kredilerdeki risk düzeyi, sahip oldukları kredilerin kalitesiyle doğrudan ilişkili olduğundan, alınacak kredilendirme kararları bankalar için stratejik önem taşımaktadır.

Hayatımızın her alanında olduğu gibi, günümüz ekonomilerinin temel taşlarından biri olan bankalarda da maruz kalınan risklerin yönetilmesi konusu hayatî bir öneme sahiptir. Bankalarda kredilendirme kararları alınırken, ne ölçüde titizlik gösterilirse gösterilsin, kredi riskini tümüyle ortadan kaldırmak mümkün değildir. Kredilendirme sürecinde risk; bir kredinin banka için yarattığı tehlikeyi, diğer bir ifadeyle kredinin geri dönmemesi nedeniyle bankanın uğrayacağı muhtemel zararların toplamını ifade etmektedir.

Nitekim günümüzde banka kredilerinin bir bölümünün donuk hale gelmesi, bir bölümünün de tahsilinde karşılaşılan güçlükler, bu çalışmanın temel konusunu oluşturan kredi riski yönetiminin bankacılık açısından önemini somut bir şekilde ortaya koyduğu gibi, konuya güncellik de kazandırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık, Kredi, Kredilendirme Süreci, Risk Yönetimi, Kredi Yönetimi, Kredi Riski Yönetimi.

ABSTRACT

Master Thesis

Credit Process and Credit Risk Management in Commercial Banks

Kürşat Özgür ÖZDEN

**Dokuz Eylül University
Institute of Social Sciences
Department of Econometrics
Econometrics Program**

Banks have an important place in terms of both their share holding in the financial system and functions undertaken. The fundamental problem of banking consists of felicitous placing of collected resources by means of credit facility toward increasaing competition and narrowing profit margins in the banking sector particularly due to evolving economic conditions.

Banking, by its nature, is an activity required to take risk to a large extent. Today, the subjects directly related to risk management such as to which extent it manages exposed risks, in which degree they overcome their unsettled periods without suffering loss, and at which pace they can keep up with changing conditions come into prominence among most important criteria of success of any bank in the sector it operates.

One of the most important risks exposed by banks is credit risk, since “*Credit Facility*” is one of the basic functions of classical banking. In this direction, as risk level in credits undertaken by banks is directly related to quality of their credits, credit decisions to be taken is of strategic importance for banks.

As in every area of our lives, the subject of manage risks exposed at banks being one of the cornerstones of today’s economy is of vital importance. It is unlikely to completely eliminate credit risk, no matter how much diligence is shown when decisions of credit facility are taken at banks. In the process of credit facility, risk means the danger of a credit for the bank, in other words the sum of possible losses incurred by bank because of failure to return credit.

Indeed, inactivity of some part of bank credits and difficulties encountered in collection of some part today are somehow revealed the importance of credit

risk management, being main subject of this study, in terms of banking in concrete manner and it also provides to gain currency to the subject.

Key Words: Banking, Credit, Credit Process, Risk Management, Credit Management, Credit Risk Management.

TİCARİ BANKALARDA KREDİLENDİRME SÜRECİ VE KREDİ RİSKİ YÖNETİMİ

YEMİN METNİ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	x
TABLO LİSTESİ	xii
ŞEKİL LİSTESİ	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM KREDİ KAVRAMI

1.1. Kredinin Tanımı.....	3
1.2. Kredi Kavramı ile İlgili Bazı Tanımlar.....	4
1.3. Kredinin Unsurları.....	6
1.4. Ekonomik Yaşamda Krediler.....	7
1.4.1. Kredilerin Ekonomik Yaşamdaki Rolü ve Fonksiyonları.....	7
1.4.2. Kredilerin Etkileri.....	9
1.4.3. Kredi Gereksinimini Doğuran Etmenler.....	10
1.5. Kredilerin Sınıflandırılması.....	12
1.5.1. Nitelikleri Yönünden.....	14
1.5.1.1. Nakdi Krediler.....	14
1.5.1.2. Gayrinakdi Krediler.....	16
1.5.2. Vadeleri Yönünden.....	17
1.5.3. Teminatları Yönünden.....	17
1.5.3.1. Teminatsız Krediler.....	18
1.5.3.2. Teminatlı Krediler.....	18
1.5.4. Yetkileri Yönünden.....	19
1.5.5. Kaynakları Yönünden.....	20
1.5.5.1. Banka Kaynaklı Krediler.....	20

1.5.5.2. Yabancı Kaynaklı Krediler.....	20
1.5.6. Para Cinsleri Yönünden.....	21
1.5.7. Geri Ödeme Şekilleri Yönünden.....	21
1.5.8. Kullanıldıkları İş Konuları Yönünden.....	22
1.5.8.1. Ticari ve Sınaî Krediler.....	22
1.5.8.2. İhracat Kredileri.....	23
1.5.8.3. Bireysel Krediler.....	23
1.5.8.3.1. Tüketici Kredileri.....	23
1.5.8.3.2. Kredi Kartları.....	25
1.5.8.4. Gayrimenkul Kredileri.....	27
1.5.8.5. Tarım Kredileri.....	27
1.5.8.6. Meslek Kredileri.....	28
1.5.8.7. Ulaştırma İşleri Kredileri.....	28
1.5.8.8. Bayındırlık İşleri Kredileri.....	29
1.5.8.9. Menkul Değer Kredileri.....	29
1.5.8.10. Kurye Kredileri.....	29
1.5.9. Faiz Yapıları Yönünden.....	29
1.5.10. Kullanım Amaçları Yönünden.....	29
1.6. Kredi Kullanımında Genel Sınırlar ve Kısıtlamalar.....	30
1.6.1. Kredi Sınırları ve Kısıtlamalar.....	30
1.6.1.1. Kredi Açma Yetkisi.....	30
1.6.1.2. Bireysel Genel Kredi Sınırı.....	31
1.6.1.3. Özel Kredi Sınırına Tabi İşlemler.....	31
1.6.1.3.1. Banka Ortaklarına Yönelik Kredi Sınırı.....	32
1.6.1.3.2. Bankaların Üst Yöneticilerine Yönelik Kredi Sınırı.....	32
1.6.1.4. Kredi Sınırlamalarına Tâbi Olmayan İşlemler.....	33

İKİNCİ BÖLÜM

KREDİ YÖNETİMİ

2.1. Kredi Yönetimi.....	35
2.1.1. Kredi Politikası.....	35

2.1.1.1. Kredi Politikasının Konuları.....	36
2.1.2. Kredilendirme İlkeleri.....	38
2.1.3. Kredi Kültürü ve Bankalarda Kredi Kültürünün Geliştirilmesi.....	42
2.1.4. Bankalarda Krediler Fonksiyonunun Organizasyon Yapısı.....	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KREDİLENDİRME SÜRECİ

3.1. Kredi Başvurusu.....	57
3.1.1. Ön Görüşme.....	59
3.1.2. Müşteri Ziyareti.....	61
3.2. Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi.....	61
3.2.1. Kredi Analizi.....	61
3.2.1.1. Kredi Analizi İşlevinin Organize Edilmesi.....	63
3.2.1.2. Kredi Analizinde Dikkate Alınacak Faktörler.....	63
3.2.1.3. Kredi Analizi Kapsamında Yapılacak Çalışmalar.....	77
3.2.1.3.1. Finansal Olmayan Analiz.....	77
3.2.1.3.1.1. Bankacılıkta İstihbarat.....	77
3.2.1.3.1.2. İstihbaratın Kapsamı.....	79
3.2.1.3.1.3. İstihbaratın Kaynakları.....	80
3.2.1.3.2. Finansal Analiz.....	89
3.2.1.3.2.1. Finansal Analizin Önemi ve Kapsamı.....	90
3.2.1.3.2.2. Finansal Analizin Amacı.....	91
3.2.1.3.2.3. Finansal Analizin Türleri.....	92
3.2.1.3.2.4. Finansal Analiz Teknikleri.....	99

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BANKACILIKTA RİSK YÖNETİMİ

4.1. Risk ve Risk Yönetimi Kavramları.....	103
4.2. Risk ve Belirsizlik.....	105
4.3. Risk Yönetiminin Gelişimi ve Önemi.....	108

4.4.	Risk Yönetiminin Kapsamı ve Amaçları.....	113
4.5.	Bankacılıkta Riskler.....	115

BEŞİNCİ BÖLÜM

KREDİ RİSKİ YÖNETİMİ

5.1.	Uluslararası Finansal Piyasalarda Yasal Düzenlemeler.....	120
5.1.1.	Uluslararası Ödemeler Bankası ve BASEL Komitesi.....	120
5.1.2.	Basel I ve Basel II Uzlaşıları.....	121
5.2.	Bankacılıkta Kredi Riski.....	126
5.2.1.	Temel Kredi Riski.....	127
5.2.1.1.	Piyasa Riski Kaynaklı Kredi Riski.....	128
5.2.1.2.	Kalıntı Risk Kaynaklı Kredi Riski.....	128
5.2.1.3.	Risk Yoğunlaşması Kaynaklı Kredi Riski.....	129
5.3.	Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeler.....	131
5.3.1.	Kredi Riski Konusunda Uygun Ortamın Oluşturulması.....	132
5.3.2.	Güvenilir Kredi Verme İşlevinin Bulunması.....	132
5.3.3.	Kredilerin Uygun Yönetimi Ölçümü ve İzlenmesi.....	132
5.3.4.	Kredi Riskinin Uygun Kontrolünün Yapılması.....	133
5.3.5.	Denetim ve Gözetim Otoritesinin Rolü.....	133
5.4.	Kredi Riski Ölçümünde Kullanılan Temel Kavramlar.....	133
5.4.1.	Temerrüt.....	134
5.4.2.	Beklenen Kayıp.....	135
5.4.3.	Beklenmeyen Kayıp.....	136
5.5.	Kredi Risk Ölçüm Yöntemleri.....	136
5.5.1.	Kredi Riski Ölçümünde Geleneksel Yöntemler.....	136
5.5.1.1.	Ekspertiz Modelleri.....	136
5.5.1.2.	Kredi Skorlama Modelleri.....	137
5.5.1.2.1.	Lineer Olasılık Modeli.....	138
5.5.1.2.2.	Logit Model.....	139
5.5.1.2.3.	Probit Model.....	139
5.5.1.2.4.	Diskriminant Analizi Modeli.....	140

5.5.2. Uluslararası Kredi Risk Ölçüm Yazılımları.....	140
5.5.2.1. CreditMetrics.....	140
5.5.2.2. KMV.....	141
5.5.2.3. CreditPortfolio Wiew.....	141
5.5.2.4. CreitRisk+.....	141
5.6. Kredi Riski Açısından Basel II Uygulamaları.....	142
5.6.1. Standart Yaklaşım.....	142
5.6.2. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım.....	143
5.7. Türk Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi.....	143
5.7.1. Risk Yönetimi Alanında Ypailan Düzenlemeler.....	143
5.7.2. Yeni Düzenlemelerin Etkileri.....	144
 SONUÇ	 145
KAYNAKLAR	147
EKLER	151

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BCBS	Basel Committee on Banking Supervision
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIS	Uluslararası Ödemeler Bankası
IMF	International Monetary Fund
İDDY	İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım
KOBİ	Küçük ve Orta Boy İşletme
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
QIS	Quantitative Impact Study
RMD	Riske Maruz Değer
SYR	Sermaye Yeterlilik Rasyosu
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TSKB	Türkiye Sınâî Kalkınma Bankası
USD	Amerikan Doları
Bkz.	Bakınız
s.	Sayfa Numarası
v.b.	Ve Benzeri

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Kredi Türleri	s. 13
Tablo 2: Ticari ve Sınâî Kredilerin Dağılımı	s. 23
Tablo 3: Kredi Politikaları	s. 38
Tablo 4: Karakter Yönüyle Değerlendirme Kriterleri	s. 67
Tablo 5: Kapasite Yönüyle Değerlendirme Kriterleri	s. 70
Tablo 6 : İş Koluna Ait Değerlendirme Kriterleri	s. 75
Tablo 7: İstihbaratın Kaynakları	s. 81
Tablo 8: Risklere İlişkin Olası Durumlar	s.107
Tablo 9 : Finansal Krizlerin Maliyetleri	s. 112
Tablo 10: Risk Yönetiminde Kâr Maksimizasyonu	s. 114
Tablo 11: Riskler Evreni	s 116
Tablo 12: Basel I ve Basel II Arasındaki Farklar	s. 125
Tablo 13: Basel II Yapısal Blokları	s. 125

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Tüketici Kredileri Bakiyelerinde Yaşanan Değişim	s. 25
Şekil 2: Tüketici Kredileri ve Kredi Kartlarında Yaşanan Değişim	s. 27
Şekil 3: Bankalarda Krediler Fonksiyonunun Organizasyon Yapısı	s. 55
Şekil 4: Kredi Analizi Kapsamında Yapılacak Çalışmalar	s. 77
Şekil 5: Finansal Analizin Türleri	s. 92
Şekil 6: Kredi Analizinde Kullanılacak Finansal Analiz Teknikleri	s. 95
Şekil 7: Kredilendirme Süreci	s. 102
Şekil 8: Risk ve Belirsizlik	s. 105
Şekil 9: Finansal Krizler	s. 111
Şekil 10: Bankacılıkta Riskler	s. 117
Şekil 11: Kredi Riskini Doğuran etmenler	s. 130
Şekil 12: Kredi Riskine Basel II Yaklaşımı	s. 142

GİRİŞ

Yaklaşık 20-25 yıl öncesinde, bankalararası rekabette mevduat ön plânda yer almaktaydı. Mevduat yaratma politikasında yaşanan güçlükler, mudilerin geçerli faiz oranlarından daha yüksek faiz ve promosyon talepleri nedeniyle mevduat maliyetinde doğan artışlar nedeniyle bankalar yeni kaynak arayışına girmişler ve dolayısıyla ağırlıklı olarak yabancı kaynaklarla çalışmayı hedeflemişlerdir.

Bununla birlikte, 1980’li yıllarda bankacılık faaliyetlerinden biri olan kredilendirmeden elde edilen gelirler dikkate alınmadığında, diğer faaliyet gelirleri bankaların giderlerini zor karşılayacak durumda bulunuyordu. Bu dönemde bankalar, kamuya daha şeffaf görünebilmek, bilânçolarında daha yüksek kâr gösterebilmek yarışı içerisine girmişlerdi. Kısaca, bankacılıkta rekabet en gözde yabancı kaynak olan kredilere kaymıştı.

Bütün bu nedenler bankalarda kredi arzında, kredi talep eden müşteri sayısında ve taleplerin çeşitliliği nedeniyle kredi nev’inde artışa neden olmuştur. Artık banka genel müdürlükleri, şubelerine bulundukları faaliyet alanlarındaki kredi potansiyeline göre hedefler vermeyi prensip edinmişlerdir.

Bunun sonucunda, bankalar daha riskli çalışmak durumunda kalmışlardır. Özellikle 1990’lı yıllar içerisinde ekonomik krizlerin oldukça sık yaşandığı ülkemizde, büyük firmaların ödeme güçlerini yitirmeleri nedeniyle, bankalar alacaklarını tahsil edemez duruma gelmişler ve geri dönmeyen krediler nedeniyle sorunlar yaşamaya başlamışlardır.

Bu doğrultuda risk ve risk yönetimi kavramları bankaların faaliyetlerini devam ettirebilmeleri açısından ön plâna çıkmaktadır. Bankalar kredi verirken özellikle;

Emniyet (Piyasada kredi değerliliği olan firma ve bireyleri kredilendirmek)

Seyyaliyet (Verilen kredinin geri dönüşünü sağlamak)

Randıman (Verilen krediden gelir sağlamak)

İlkelerine bağlı kalmak zorundadırlar.

Kredi talebinde bulunan firma ve bireylerin kredi değerliklerinin bulunup bulunmadığı, verilen kredinin verilen kredinin vadesinde geri dönüp dönemeyeceği, krediye alınan teminatların maruz kalınan riski ne ölçüde karşıladığı gibi bankalarca

kredilendirme faaliyetlerinde ortaya çıkan sorunlar ve çözümleri risk yönetiminin de ana çerçevesini oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın ana konusu; Ticari Bankalarda Kredilendirme Süreci ve Kredi Riski Yönetimidir. Çalışmanın amacı ise; ticari bankalarda kredi riskinin etkin bir şekilde yönetilebilmesinin, bankaların etkin bir kredi yönetimi anlayışını benimsemesine bağlı olduğunun ortaya konması ve kredi riskinin yönetilmesi konusunda bankaların kendi yapılarına en uygun yöntemi seçmeleriyle gerçekleştirilebileceğinin vurgulanmasıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KREDİ KAVRAMI

Çalışmanın bu ilk bölümünde; kredinin tanımına, unsurlarına, fonksiyonları ve yararlarına değinilmekte, ayrıca kredilerin sınıflandırılması ve kredi gereksinimini doğuran faktörler incelenmektedir.

1.1. Kredinin Tanımı

Kredi deyimi; kelime olarak itimat etmek, inanmak anlamına gelen, Lâtincede “Creditum – Credere” kelimelerinden meydana gelmiş ve dilimize “*itibar, güven*” olarak tercüme edilmiştir.¹

Tarihsel süreç içerisinde bazı ekonomistler kredi kavramını değişik şekillerde tanımlamışlardır. Örneğin, Charles Gide göre kredi; mübadelenin (değiş tokuş) genişletilmesinden başka birşey değildir. Kredi, mekân içinde değil, fakat zaman bakımından yapılan bir mübadeledir. Stuart Mill ve Selligman’a göre ise kredi; bir kimsenin başka bir kimseye servet nakli suretiyle ortaya çıkmaktadır. Yani kredi, servetlerin yer değiştirmesine müsaade eden bir işleme dayanmaktadır.²

Sözlük anlamı açısından incelendiğinde kredi; Ödünç verilen para, Belirli bir süre sonra geri almak kaydı ile bir satın alma gücünün sağlanması veya varolan satın alma gücünün başka bir kişiye devredilmesi ya da bir kişi veya kurum lehine kefil olunması; kabul, aval, garanti verme işlemidir.³

Bankacılık açısından incelendiğinde ise kredi’nin sadece ödünç para vermek (karz akdi) suretiyle ortaya çıkmadığı, daha geniş kapsamlı bir anlama sahip olduğu görülmektedir.

Bankacılık yönüyle Kredi; Bankaların, öz kaynaklarının yanı sıra topladıkları Türk Lirası ve Döviz mevduat ile çeşitli şekillerde borçlanmak suretiyle banka dışından temin ettikleri fonları; yasal sınırlamalar, bankaların iç mevzuatları ve kaynakları çerçevesinde, geri ödeyeceği konusunda kendisine güven duyulan gerçek veya tüzel kişilere belirli bir bedel (faiz veya komisyon) karşılığında ve belirli bir süre (vade) sonunda geri almak kaydıyla borç olarak vermesi ya da borç anlamında olmamakla birlikte, sözleşme yapan taraflardan birinin hizmet taahhüdünün ve / veya bu taahhütten doğacak borçlarının garanti edilmesi (itibar) işlemidir.

¹ Yakup Mürşitoğlu, Kredi Yönünden Müşteri Banka İlişkileri, İpek Matbaacılık, Alanya, 1971, s. 13.

² H. Şakir Kâhyaoğlu, Para-Kredi-Banka-Kambiyo, İstiklâl Matbaası, 1969, s. 4.

³ Y. Haluk Aytekin, Bankacılık ve Finansal Terimler Sözlüğü, Palme Yayıncılık, Ankara, 2008, s. 527.

Türk hukuku'nda kredinin yasal tanımı verilmemiştir. Borçlar Kanunu'nun 399, 400 – 403. Maddelerinde düzenlenmiş bulunan itibar mektubu (kredi mektubu) ve itibar emri (kredi vekilliği) kurumlarında itibar kelimesi, kredi karşılığında kullanılmıştır. Her iki kurumda da kredi kelimesi kullanılmış olmasına rağmen, Borçlar Kanunu'nda öngörülen hükümlerden yararlanılarak kredinin tanımlanmasına imkân bulunmamaktadır.⁴

5411 sayılı Bankacılık Kanunu, ilgili kararname, tüzük, yönetmelik ve tebliğler, BDDK genelge ve talimatları, TBB mesleki düzenleme kararları ve bankaların kendi iç mevzuatları ülkemizde krediler ile ilgili genel mevzuatı oluşturmaktadır. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 48. maddesinde kredi kavramı belirli bir tanım olarak ortaya konulmamakla beraber, hangi işlemlerin yasal çerçevede kredi sayılacağına altı çizilmiştir.

Buna göre; *“Bankalarca verilen nakdi krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayrinakdi krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdi krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayrinakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden doğan alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu Kanun uygulamasında kredi sayılır. Buna ilâve olarak, kalkınma ve yatırım bankalarının finansal kiralama yöntemiyle sağladığı finansmanlar ile katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kâr ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı, ortak yatırımlar veya benzer yöntemlerle sağladıkları finansmanlar da bu Kanun uygulamasında kredi sayılır.”*

1.2. Kredi Kavramı ile İlgili Bazı Tanımlar

Kredi Riski : Basitçe risk kelimesinin anlamının “tehlike” olduğu düşünüldüğünde, kredi riski'nin bir kredinin banka için yarattığı tehlike olduğu anlaşılır. Diğer bir ifadeyle, bir bankanın müşterisine kullandırdığı nakit (nakdi) ya

⁴ M. Deniz Yener, Kredi Açma Sözleşmesi, On iki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 10.

da nakit olmayan (gayrinakdi) kredilerin, karşılıklı düzenlenen kredi sözleşmesi doğrultusunda kısmen veya tamamen zamanında geri ödenmemesinden dolayı bankanın uğrayacağı olası zararların bütününe kredi riski (credit risk) denir. Müşterinin kredi sözleşmesine uygun davranmaması, faiz ve anapara borçlarını kısmen ya da tamamen zamanında geri ödememesi gibi olası durumlar kredi riskini ortaya çıkarmaktadır.

Kredi Limiti (Kredi Sınırı) : Bankacılık Kanunu'ndaki sınırlamalar ve bankaların yönetim kurulları'nın ya da genel müdürlük kredi komitesinin kararları doğrultusunda, gerçek veya tüzel kişi müşteriler için kredi türlerine göre tespit edilen krediler toplamına kredi limiti (credit limit) denir. Gerek kredili müşteriler gerekse piyasa durumu ve ekonomik koşullar göz önünde bulundurularak belirlenen limitler, her yıl banka genel müdürlüklerince şube ve bölge müdürlüklerine bildirilmektedir.

Plâsman (Yatırım) : Plâsman (Placement), bir miktar paranın gelir sağlamak amacıyla bir yatırıma, taşınır ya da taşınmaz bir değere yatırılması (plâse edilmesi) işlemidir. Bankacılık açısından ise plâsman, bankaların çeşitli kaynaklardan sağladığı paraları; sermaye , mevduat durumu ve reeskont imkânlarını göz önünde bulundurarak kredi olarak bir iş alanına plâse etmeleri olarak tanımlanır. Bankaların, müşterilerine nakit olarak kullandırdıkları kredilerin toplamı plâsmanı oluşturmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere plâsmanda daima nakit bir ödeme söz konusudur.

Valör : Valör (Value Date), kredi ya da mevduat hesapları için faizin işletilmeye (hesaplanmaya) başlandığı tarihtir. Kredi hesaplarından çekilen paralar için aynı gün, yatırılanlar için ise işlemin yapıldığı günü takip eden ilk iş günü valör olarak kabul edilmektedir.

Marj (Güven Payı) : Marj kelimesi; açıklık, fark anlamında kullanılmakta ve ticari bir işlemde zarar tehlikesine karşı ayrılan payı ifade etmektedir. Kredi kullandırılırken, kredi müşterisinden alınan teminat (güvence) ile bu teminat karşılığında bankanın müşterisine kullandıracığı kredi arasındaki farkın yüzdesel ifadesine marj oranı (margin) denir. Uygulanan marj oranı, bankanın kredi alacağını tahsil edememesi halinde, anapara, faiz ve diğer masrafları karşılayacak düzeyde olacak şekilde tespit edilir.

Depasman (Aşım) : Depasman (Overdraft), bankaların kullandırdıkları krediler için belirlenen limitlerin aşılması durumudur. Şubelere tahsis edilen plâsman limitinde, firmaya tahsis edilen kredi limitinde yanlış marj hesaplanması nedeniyle depasman durumu ortaya çıkabilmektedir. Depasman, bankaların ankes⁵ ve disponibilite⁶ durumlarını bozduğundan, bankaların iç mevzuatlarında yasaklanmıştır.

1.3. Kredinin Unsurları

Kredi kavramına ilişkin gerek Bankacılık Kanunu'nda gerekse diğer kaynaklarda yapılan tanımlar incelendiğinde, bir işlemin kredi niteliği kazanabilmesi için; Krediyi alan taraf (*Borçlu*), Krediyi veren taraf (*Alacaklı*), Devredilen satın alma gücü veya verilen garanti (*Kredi*), Geri ödeme süresi (*Vade*), Güven ve saygınlık (*İtimat ve İtibar*), Risk (*Riziko*), Teminat (*Garanti*) ve Gelir (*Faiz veya Komisyon*) unsurlarının varolması gereklidir.

Bu unsurlar; Zaman, Güven, Risk ve Faiz olmak üzere dört ana başlık altında toplanabilir;

Zaman (Vade) Unsuru : Kredi, bankalarca belirli bir süre (vade) için verilmektedir. Bu süre sonunda kredi olarak verilen para ya da müşteriye sağlanan itibarın (gayrinakdi kredilerde) iade edilmesi, kredinin zaman unsurunu oluşturur. Vadenin uzaması, kredi riskini artıracığından ve bankanın likiditesini azaltacağından dolayı, zaman unsuru krediler açısından oldukça önemlidir.

Güven (İtimat) Unsuru : Kredi, müşterinin belirli bir zaman sonunda krediye konu olan borcu iade edeceği vaadinde bulunması üzerine verilir. Banka, kredi kullandığı müşterisine güven duymaktadır. Böylece belirli bir zaman sonunda krediye konu olan borcun ödeneceğinden karşılıklı emin olunması durumu, kredinin güven unsurunu oluşturur.

Risk (Riziko) Unsuru : Kredi, her ne şekilde olursa olsun beraberinde borcun kısmen veya tamamen geri ödenmemesi ya da taahhütlerin yerine

⁵ Ankes (Cash Balance); bankaların günlük taahhütlerini (nakit ödeme gerektiren durumlar) yerine getirebilmek üzere genel müdürlük ve şube kasalarında bulundurmak zorunda oldukları, her an nakit olarak kullanılabilecek değerlerdir.

⁶ Disponibilite (Bank Liquidity Requirement); bankaların her an karşılaşılabilecekleri ödeme yükümlülüklerini gecikmeden yerine getirebilmeleri için kasalarında bulundurmaları zorunlu olan likiditesi yüksek değerlerdir.

getirilmemesi tehlikelerini getirir. Bu nedenle kullandırılan her kredi farklı boyutlarda da olsa bankalar için risk taşımaktadır.

Faiz (Gelir) Unsuru : Kredi, bankalarca bir bedel karşılığında verilmektedir. Bu bedel, faiz veya komisyon olarak ortaya çıkmaktadır. Faiz ya da komisyonlar, kredinin türüne, vadesine, krediyi kullananın durumuna v.s. göre belirlenmekte ve bankaların en önemli gelir kaynaklarını oluşturmaktadırlar.

1.4. Ekonomik Yaşamda Krediler

1.4.1. Kredilerin Ekonomik Yaşamdaki Rolü ve Fonksiyonları

Ekonomik yaşam, bireyler ve firmalar için zaman içerisinde tasarruflar elde etme ve elde edilen tasarrufları değerlendirme aşamalarından oluşan bir süreç olarak düşünülebilir. Bu süreç içerisinde aktif rol oynayan taraflar; tasarruflarını bir bankaya yatırmak suretiyle değerlendirmek isteyenler ile bu tasarrufları bankalardan kredi almak suretiyle kendi yatırımları için kullanmak isteyenlerdir. Sürecin işleyişi; bankalar aracılığı ile tasarrufların bir taraftan (tasarruf sahiplerinden), diğer bir tarafa (ihtiyaç sahiplerine) kredi vermek şeklindeki akışı ile sağlanmaktadır. Bu nedenle krediler; ekonomik yaşamı ve ilişkileri doğrudan etkilemekte, ekonomiye olan katkıları sebebiyle de modern ekonomilerin vazgeçilmez unsuru olmaktadır.

Ekonomik yaşam içerisinde “*zaman*” kavramı oldukça önemli bir yere sahiptir. Bugünkü ekonomik politikaların geçmiştekilere, gelecekteki ekonomik politikaların ise bugünlere bağlı olacak olması bu önemi açıkça ortaya koymaktadır. Ekonomik yaşamın en önemli unsurunu oluşturan kredilerde ise zaman kavramı; gelecekteki değerlerin bugünden elde edilmesi şeklinde açıklanmaktadır. Ekonomik yaşam düzeni; ekonomik politikalar üzerine kurulmuş ve karşılıklı “*güven*” kavramını ilke edinmiştir. Kredilerde, gelecekteki değerlerin bugünden elde edilmesi, taraflar arasında karşılıklı duyulan bu güvenin bir sonucudur. Ekonomik yaşamın içerisindeki en önemli kurumlar ise bankalardır. Bankalar, kredilerin konusunu oluşturan; gelecekteki değerlerin bugünden elde edilmesine aracılık etmekte ve bu aracılık sonucunda “*gelir*” elde etmektedirler. Şüphesiz ekonomik yaşam birçok “*risk*” ve “*belirsizliği*”de içerisinde barındırmaktadır. Gelecekteki değerlerin bugünden elde edilmesi gibi gelecek faaliyetleri şimdiden düzenleyen her türlü işlem, birçok riski de beraberinde getirmektedir. İşte ekonomik yaşamın içerisinde barınan tüm bu faktörler kredilerin vazgeçilmez unsurlarını meydana

getirmekte, krediler ise ekonomik yaşamda aşağıdaki fonksiyonları üstlenmektedirler;

Krediler, sermaye ihtiyaçlarını karşılarlar. Firmalar; yatırım yapmak, üretim yöntemlerini çağdaşlaştırmak, ticari faaliyetlerinin etkinliğini artırmak, varolan işlerini genişletmek, mallarının iç ve dış pazarlarda satışını sağlamak gibi amaçlar sebebiyle sermayeye gereksinim duyarlar. Firmalar, sermaye gereksinimlerini öz kaynaklarından ya da bankalardan temin etmektedirler. Sermaye gereksinimlerini öz kaynaklarından karşılayamayan firmalar, ileri bir tarihte geri ödeme vaadinde bulunarak bankalardan kredi talep ederler.

Krediler, sermaye ve tasarrufların atıl kalmasını önlerler. Sahiplerince elde edilen sermaye ve tasarruflar, hem değerlendirme hem de kazanç elde etme amacıyla yatırım yapma ya da bankaya yatırma şeklinde değerlendirilirler. Yatırımcılar ise kârlı işlere yatırım yapmak ya da işlerini genişletmek amacıyla bu sermaye ve tasarrufları gelecek bir tarihte geri ödeme vaadinde bulunarak bankalardan talep ederler. Bu sayede hem tasarruflarını değerlendiren hem de kredi kullanan kimseler büyük faydalar elde ederler.

Krediler, ekonomide fon akışını sağlarlar. Krediler aracılığı ile kısa ya da uzun süre kullanılmayan fonlar ihtiyaç sahiplerine aktarılırlar. Ekonomide kullanılmayan sermaye ve tasarruflar, kredi verilebilecek fonların kaynağını meydana getirmektedirler. Bu fonlar kredi şeklinde piyasaya arz edilmekte, ihtiyaç sahipleri ise kredi alarak fonları piyasadan talep etmektedirler. Böylece ekonomide fon arz edenlerden fon talep edenlere doğru bir akış meydana gelmektedir.

Krediler, ekonomik faaliyetlere hız kazandırır. Krediler sayesinde ekonomik faaliyetler hızla ve para taşınmasına gerek kalmadan yerine getirilebilirler. Böylece para taşımadaki risk de önlenmiş olur. Ayrıca krediler sayesinde sermaye ve tasarrufların ihtiyaç sahiplerine akışı sayesinde işletmeler sermaye ihtiyaçlarını karşılamak için uzun bir müddet beklemek zorunda kalmazlar. Böylelikle ekonomik faaliyetler hızlı ve kolay şekilde büyüyerek devam ederler.

Krediler, satın alma gücünün kullanılmasına imkân verirler. Krediler, şahıslar ve firmalara gelecekteki bir zamanda elde edebilecekleri ihtiyaçlarını hemen satın alma imkânı sunmaktadırlar. Başka bir ifadeyle, şahıslar ve firmalar kredi kullanmak suretiyle ellerindeki mevcut para, sermaye ya da tasarruflar ile satın

alabileceklerinden daha fazla mal ve hizmet satın alma, bu sayede de kârlarını artırma imkânı bulmaktadırlar.

Krediler, milli gelire katkı sağlarlar. Krediler, onları kullanan şahıs ve firmalara gereksinimlerini bugünden karşılama, yatırım yapma gibi olanaklar tanır. Kârlı işlere yatırım yapan, varolan işini büyüten, ihtiyaçlarını karşılayan firmalar hem faaliyet gösterdikleri piyasalarda ayakta kalabilmekte hem de gerçekleştirdikleri faaliyetler ve üretimler yoluyla milli gelire katkı sağlamaktadırlar.

1.4.2. Kredilerin Etkileri

Ekonomik yaşamda krediler, satın alma gücünü doğrudan etkilemektedirler. Ancak bu etki şahıs ve firmalar bazında farklı biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Şahıslar, krediler sayesinde ihtiyaçlarını karşılamakta ve genellikle dayanıklı tüketim malları edinmektedirler. Firmalar ise krediler sayesinde ticari faaliyetlerine doğrudan ivme kazandıracak, kârlarını artıracak yatırımlarda bulunmaktadırlar.

Tüm bu fonksiyon ve etkilerin yanı sıra, kredi kavramını tanımlarken de belirtildiği gibi bankaların kredi kaynakları sadece öz varlıkları ile sınırlı değildir. Bankaların asıl kredi kaynaklarını, banka dışından (şahıs ve firmalardan) temin ettikleri fonlar oluşturmaktadır. Bankalar, krediler aracılığı ile bu fonları ihtiyaç sahiplerine aktarırken ekonomik yaşama da olumlu etkilerde bulunurlar.

Bu etkiler aşağıdaki gibi özetlenebilir;⁷

Vade ayarlayıcı etkisi : Fon fazlası olanlar, fonlarını kısa vadede değerlendirmek ve gerektiğinde kullanmak isterler. Fon ihtiyacı olanlar ise uzun vadeli kaynak kullanmak isterler. Bankalar, her iki tarafa aracılık ederek vade sorununu çözerler.

Miktar ayarlayıcı etkisi : Fon fazlası olanlar, genellikle şahsi portföylerini değerlendirirler. Yani bu portföylerin büyüklüğü nispeten küçüktür. Fon talep edenler ise büyük miktarda paraya ihtiyaç duyarlar. Bankalar, küçük yatırımcıların fonlarını birleştirerek büyük fonlara ihtiyaç duyanlara aktarırlar.

Risk azaltıcı etkisi : Fon sahipleri, fonlarını güven duydukları büyük kurumlara emanet etmek isterler. Ancak fona ihtiyacı olan kurumlar, bu kişilerce fazla tanınmıyor olabilir. Bu noktada bankalar devreye girerek, kişilerin risk almalarını önlerler.

⁷ İlhan Uludağ, Erişah Arıcan, Finansal Hizmetler Ekonomisi (Piyasalar, Kurumlar, Araçlar), Beta Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 117.

1.4.3. Kredi Gereksinimini Doğuran Etmenler

Bireyler ve firmalar, finansman gereksinimlerini karşılamak amacıyla zaman zaman kredi kullanmaktadırlar. Bireyler ve firmalar için krediye olan ihtiyacı doğuran farklı etmenler sayısız olmakla birlikte; bu ihtiyacı doğuran her etmen, bankalarca kullanılan kredilerin çeşitlenmesine ve doğal olarak farklı kredi türlerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Diğer yandan, bankalar için müşterilerinin kredi kullanmalarındaki nedenlerin bilinmesi, kredi riskini azaltan bir faktördür.

Daha öncede belirtildiği gibi, bireylerin finansman gereksinimleri daha çok kısa süreli nakit ihtiyaçlarının karşılanmasına ya da herhangi bir taşınır veya taşınmazın alımına yönelik olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak firmalar için bu tür bir sınırlama söz konusu değildir. Bir firmanın finansman gereksinimi çeşitli nedenlerden doğabilir. Bu nedenlerin tümünü bir liste halinde sıralamak mümkün olmamakla birlikte, firmalarda finansman ihtiyacını doğuran başlıca nedenler aşağıda belirtilmiştir.⁸

Firmanın hızla büyümekte oluşu : Bir firmanın hızla büyümekte oluşu; alacakları, stokları, para mevcudu ve maddi duran varlıklarında artışlara yol açarak finansman gereksinimini doğurabilir. Eğer büyüyen firma yeterli ölçüde kaynak yaratabiliyorsa, büyük olasılıkla bir süre sonra kaynak yetersizliğini giderebilir. Ancak geçici bir süre için de olsa büyümenin gerektirdiği finansman ihtiyacının karşılanması zorunluluğu bulunmaktadır. Bu durumda ortaya çıkan finansman ihtiyacı, banka kredileri ile giderilebilmektedir. Kuşkusuz, bankalar da büyüyen, kaynak yaratma kapasitesi genişleyen firmaları kredilendirmeyi tercih etmektedirler. Bu sayede, bankalar açısından hem kredilendirmeden doğan risk azalmakta, hem de gittikçe büyüyen bir plâsman ve mevduat müşterisi kazanma olasılığı artmaktadır.

Firmanın zarar etmesi ve kârlılığının yetersiz oluşu : Bir firmanın zarar etmesi; ekonomik hayattaki durgunluktan, hükûmetlerce izlenen politikaların firma üzerindeki olumsuz etkilerinden, firmanın rekabet gücünün azalmasından, doğal yıkımlardan, yönetim hatalarından v.s. kaynaklanabilir. Firmanın zarar etmesi, işletme sermayesini azaltan etmenlerden biridir. İşletme faaliyetlerinin devamlılığı, ancak sermaye ile mümkün olacağından firma, sermaye finansmanını bankalardan

⁸ Öztin Akgüç, Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi, Arayış Yayıncılık, İstanbul, 2006 (Kredi Talepleri), ss. 3-5.

kullanacağı kredilerle karşılayabilir. Bankalar açısından ise, zarar eden bir firma için kredilendirme kararı almak zordur. Bu zorluğun nedeni; banka tarafından kredilendirme kararına sağlam bir dayanak bulunamamasından kaynaklanır. Sorun, yalnız firmanın fon ihtiyacının zarar etmesinden kaynaklandığını saptamak değil, zararın nedenini de ortaya koymaktır. Ancak bankaların, firmanın zarar etme nedeni ya da nedenlerine bağlı olarak kredi taleplerine karşı tutumları farklı olabilmektedir.

Firmanın zarar etmemekle birlikte kâr oranının düşük oluşu nedeniyle yeterli ölçüde kaynak yaratamaması da finansman ihtiyacı doğurabilir.

Firmanın aşırı ölçüde kâr dağıtımı yapması veya firmadan büyük ölçüde kaynak çekilmesi : Bir firmanın, yarattığı kaynaklara kıyasla aşırı ölçüde kâr dağıtımı yapması veya firmanın sahip ya da ortaklarının kişisel ihtiyaçları veya başka işletmelerine (teşebbüslerine) aktarmak için firmadan kaynak çekmeleri, finansman ihtiyacını doğurabilir. Böyle bir durumdan doğan finansman ihtiyacı da banka kredileri ile giderilebilir.

Mevsimlik hareketler : Özellikle tarım sektöründe faaliyet gösteren firmalar gibi iş hacimleri mevsimlik hareketlerin etkisi altında bulunan firmaların, faaliyetlerinin canlı olduğu dönemlerde finansman ihtiyaçları artmakta; stokların satıldığı ve alacakların tahsil edildiği dönemlerde ise finansman ihtiyaçları azalmaktadır. Finansman ihtiyacının arttığı dönemlerde firmalar, bankalardan kredi talep edebilmektedirler.

Vurgunsal amaçlar (spekülasyon) : Spekülasyon (Speculation), ileride fiyat değişikliğine (artma ya da azalma) uğraması beklenen döviz, emtia, menkul kıymet gibi finansal ürünlerin, aradaki fiyat farkından yararlanılarak kâr etmek amacıyla önceden satın alınması ya da satılması faaliyetidir. Bireyler ve firmalar, özellikle enflasyon, savaş, ekonomik kriz gibi gelecekteki fiyatların belirsiz olduğu dönemlerde, bir kimse ya da kuruluşun yaptığı tahminlere dayanarak finansal ürünleri satın almayı ya da ellerinden çıkarmayı tercih etmektedirler.

Özellikle emtia, döviz ve menkul değerler (daha çok hisse senetleri) üzerinde spekülasyonun yaygın olduğu günümüzde; bireyler ve firmalar spekülasyon amacı ile bankalardan kredi talep edebilmektedirler. Bu noktada kullanacakları kredilerde, vurgunsal amaç olup olmadığı bankalarca araştırılmalıdır.

Mevcut borçların ödenmesi : Bir firmanın, vadesi gelmiş ya da yakın bir tarihte gelecek olan borçlarını ödemesi gereği, ilgili firmayı yeni finansman kaynakları edinmeye zorlayabilir. Bu durumda olan firmalar, borçlarını ödemek ve / veya yükümlülüklerini yerine getirebilmek için bankalardan kredi talep edebilirler.

Sermaye taahhüdünün (yükümlülüğünün) yerine getirilmesi : Bir firma, sermayesine katıldığı (iştirak ettiği) bir ortaklığa karşı olan sermaye yükümlülüğünü yerine getirebilmek için bankalardan kredi talebinde bulunabilir. Böylece kullanılan krediler, başka bir ortaklığa öz sermaye olarak konulmuş olacaktır. Özellikle grup firmaları, holdingler, holdinglere bağlı (filyal) firmalara olan sermaye yükümlülüklerini yerine getirmek amacıyla kredi talebinde bulunabilirler.

Firma satın almak için kredi talep edilmesi : Son yıllarda banka kredisi ile firma satın alma yoluyla büyüme (Leveraged Buy Out “LBO”) yaygınlaşan bir uygulama olmuştur. Satın alınan firma, kredi faiz ve anapara ödemelerini karşılayacak boyutta fon yarattığı ya da kârlı bir biçimde başka bir yatırımcı gruba satıldığı takdirde, alan firma açısından avantajlı olan bu finansman tekniği aksi halde önemlisorumlar doğurmaktadır.

Duran varlıkların (sabit kıymetlerin) finansmanı : Bir firmanın faaliyetlerini gerçekleştirmek amacıyla edinmek ya da yenilemek istediği sabit kıymetlere yapmış olduğu yatırımlar sermaye yetersizliği doğurabilir. Bu durumda firma, sermaye yetersizliğini giderebilmek için bankalardan kredi talebinde bulunabilir.

1.5. Kredilerin Sınıflandırılması

Bankalar, günün değişen koşullarını göz önünde bulundurarak müşterilerinin farklı ihtiyaçlarına yönelik farklı kredi çeşitleri sunmaktadırlar. Bankaların vermiş oldukları krediler, çeşitli yönlerden aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilirler. Ancak sınıflandırmada kesin sınırlar olmadığı gibi, kredilerin farklı kriterlere göre ayrımı öznelidir. Ayrıca günün değişen koşulları ve müşteri ihtiyaçlarına yönelik bankalarca daha değişik kredi türlerinin ortaya çıkarılması ve özellikle bir kredi türünün birden fazla gruba dahil olması mümkündür.

Tablo 1 : Kredi Türleri

Nitelikleri Yönünden Krediler	• Nakdi (Nakit) Krediler • Gayrinakdi (Nakit Olmayan) Krediler
Vadeleri Yönünden Krediler	• Kısa Vadeli Krediler • Orta Vadeli Krediler • Uzun Vadeli Krediler
Teminatları (Güvenceleri) Yönünden Krediler	• Teminatsız (Açık) Krediler • Teminatlı Krediler ○ Şahsi Teminatlı Krediler ○ Maddi Teminatlı Krediler
Yetkileri (İzinleri) Yönünden Krediler	• Şube Yetkili Krediler • Bölge Müdürlüğü Yetkili Krediler • Genel Müdürlük Yetkili (Otorize) Krediler
Kaynakları Yönünden Krediler	• Banka Kaynaklı Krediler • Yabancı Kaynaklı Krediler ○ T.C. Merkez Bankası Kaynaklı Krediler ○ Türk Eximbank Kaynaklı Krediler
Para Cinsleri Yönünden Krediler	• Türk Lirası Krediler • Yabancı Para (Döviz) Kredileri • Döviz Endeksli Türk Lirası Krediler
Geri Ödeme Şekilleri Yönünden Krediler	• Rotatif (İşlek) Krediler • Tümü Belirli Bir Vade Sonunda Ödenecek Krediler • Periyodik Taksitlerle Geri Ödenecek Krediler
Kullanıldıkları İş Konuları Yönünden Krediler	• Ticari ve Sınâî Krediler • İhracat Kredileri • Bireysel Krediler ○ Tüketici Kredileri ○ Kredi Kartları • Gayrimenkul Kredileri • Tarım Kredileri • Meslek Kredileri • Ulaştırma İşleri Kredileri • Bayındırlık İşleri Kredileri • Menkul Değer Kredileri • Kurye Kredileri
Faiz Yapıları Yönünden Krediler	• Sabit Faizli Krediler • Değişken Faizli Krediler
Kullanım Amaçları Yönünden Krediler	• İşletme Kredileri • Yatırım Kredileri • İhtisas Kredileri • Proje Finansmanı Kredileri

1.5.1. Nitelikleri Yönünden

Bankalarca kullanılan krediler, nitelikleri yönünden “*Nakdi (Nakit) Krediler*” ve “*Gayrinakdi (Nakit Olmayan) Krediler*” olmak üzere iki grupta incelenebilir. Ayrıca hem nakdi hemde gayrinakdi kredilerin TL ve YP açısından da ayırımı yapılabilir.

1.5.1.1. Nakdi (Nakit) Krediler (Cash Loans)

Nakdi krediler, bir bankanın müşterilerine doğrudan nakit (peşin para) TL veya döviz olarak kullandığı kredilerdir. Nakdi kredi karşılığında bankalar müşterilerinden; TL nakdi kredi karşılığı faiz geliri, döviz cinsi nakdi kredi karşılığı ise faiz geliri ve kur farkı geliri elde ederler.

Bankalar, nakdi kredi kullanırken müşterilerinin herhangi bir nedenden doğan nakit para ihtiyaçlarını, belirli bir süre dahilinde karşılamayı amaçlamaktadırlar.

Nakdi krediler, aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir;

- İskonto ve İştira Kredisi
- Spot Krediler
- Borçlu Cari Hesap (BCH) Biçiminde Krediler
- Taksitli Ticari Krediler

İskonto ve İştira Kredisi : İskonto ve iştira kredisi, bankanın kredi müşterisinin ticari işleminden doğmuş ve henüz vadesi gelmemiş ticari senetlerinin nakde çevrilmesine imkân veren bir kredi türü olarak tanımlanır.⁹ Borçlusu, banka şubesi ile aynı şehir dahilinde ikamet eden bir ticari senet karşılığında yapılan işleme “iskonto” , borçlusu banka şubesi ile farklı şehir dahilinde ikamet eden bir ticari senet karşılığında yapılan işleme ise “iştira” adı verilir.

Başka bir ifadeyle iskonto ve iştira kredisi, vadesinden önce bankaya ibraz edilen ve gerekli koşulları taşıyan çek, bono ya da poliçe gibi kıymetli evrakların bankaya verildiği tarihten, vade sonuna kadar geçen süre dikkate alınarak kıymetli evrak üzerinden hesaplanacak faiz ve komisyonların düşülmesinden sonra bedelinin müşteriye (hamiline) peşin olarak ödendiği nakdi kredi türüdür.

Spot Krediler : Firmaların, kısa süreli nakit ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, gerçek ticari işlemlerden kaynaklanan çek – senet karşılığında bankalarca

⁹ Aytekin, s. 451.

kullandırılan ve genelde bankalararası para piyasası, kısa süreli menkul kıymet alım – satımı gibi işlemlerden sağlanan kaynaklarla finanse edilen bir nakdi kredi türüdür.¹⁰

Bankalarca en çok bir yıl, en az bir hafta vadeli olarak kullandırılan spot krediler, müşteri ve banka arasında imzalanan kredi sözleşmesi hükümlerine göre;

- Kredinin; vadesi gelmeden, taraflardan birinin talebi doğrultusunda kısmen veya tamamen kapanmadığı,
- Uygulanacak faiz oranının belirlenen vade sonuna kadar değiştirilemeyeceği,
- Anaparanın vade sonunda bir defada ve nakden,
- Faiz ve komisyonların ise;
 - Kredi vadesi üç aydan kısa ise vade sonunda
 - Kredi vadesi üç aydan uzun ise üç ayda bir ve vade sonunda ödendiği,
- Teminatlı ya da teminatsız (genelde teminatlı) şekilde kullandırılan

kısa vadeli bir nakdi kredi türüdür.

Borçlu Cari Hesap (BCH) Biçiminde Krediler : Borçlu Cari Hesap Kredisi; Türk Ticaret Kanunu’nun 87 ve 99’uncu maddelerinde yer alan hükümlerine göre; belirlenen bir limit ve vade içerisinde kalınması koşuluyla, bankaların kredi müşterilerine diledikleri zaman serbestçe para çekme ve ödeme yapma olanağı sağlayan (işlek, rotatif) avans niteliğinde bir nakdi kredi türüdür.

Bankalarca faizi üçer aylık dönemler itibariyle hesaplanıp tahsil edilen BCH biçiminde krediler, müşteri ve banka arasında imzalanan kredi sözleşmesi hükümlerine göre;

- Faiz oranı piyasa koşullarına göre değişiklik gösterebilen,
- Borç bakiyesi kullanım ve tahsilatı (limiti) müşteri talebi doğrultusunda artan ya da azalan,
- Teminatlı ya da teminatsız (genelde teminatlı) şekilde kullandırılan bir nakdi kredi türüdür.

¹⁰ Aytekin, s. 765.

Bankalarda kredilerin büyük bir bölümü cari hesaplar üzerinden yürütülmektedir. Uygulamada daha çok çalışma sermayesi ihtiyacının giderilmesinde kullanılan cari hesap kredisi, müşteriye açılan diğer kredilerin de bu hesaba aktararak, buradan kullandırılmasına olanak sağlar. Sürekli izlenen ve kısa süreli karakterli olan cari hesap kredisi, firmalar açısından; işletme malzemesi alma, geçici likidite darboğazının finansmanı v.b. açılarından önemli bir kaynaktır.¹¹

BCH biçiminde krediler; “*Açık ve Kefalet Mukabili Borçlu Cari Hesaplar*” ve “*Teminatlı Borçlu Cari Hesaplar*” olmak üzere iki kategoride sınıflandırılabilir.

Taksitli Ticari Krediler : Bankaların, ticaretle uğraşan gerçek ya da tüzel kişi müşterilerine; belirlenen bir limit ve vade içerisinde kalınması koşuluyla, aylık eşit taksitler halinde geri ödeme olanağı sağlayan, teminatlı ya da teminatsız (genelde teminatlı) kullandırdıkları bir nakdi kredi türüdür.

Taksitli ticari krediler, bankalarca genel olarak firmaların sermaye gereksinimleri ve yatırımlarının finansmanına yönelik olarak; taşıt, iş yeri, makine v.b. alımı konularında kullandırılmaktadır.

1.5.1.2. Gayrinakdi (Nakit Olmayan) Krediler (Non-Cash Loans)

Gayrinakdi kredilerin yasal çerçevede belirli bir tanımı yapılmamış olmakla birlikte, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nda; teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi işlemler gayrinakdi kredi olarak sayılmaktadır.

Bankaların; bir işin yapılması, bir malın teslimi ya da bir borcun vadesinde ödenmesine ilişkin konularda yurt içi veya yurt dışında yerleşik, gerçek ya da tüzel kişi müşterileri lehinde, alınacak komisyon karşılığında, karşı tarafa (muhataba) hitaben taahhütte bulunması, kefil olması ve garanti vermesi biçiminde kullandırılan krediler, gayrinakdi krediler olarak nitelendirilmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere; bankalar, gayrinakdi kredileri kullandırmak suretiyle, bir anlamda, itibar ve güvenilirliklerini müşterilerinin kullanmasına izin vermektedirler.

Diğer yandan, gayrinakdi kredilerde müşteriye ödünç para verilmesi söz konusu olmadığı gibi, gayrinakdi krediler; söz konusu işin yapılmaması, borcun ödenmemesi ya da taahhütte bulunulan yükümlülüğün yerine getirilmemesi durumunda kayıtsız şartsız karşı tarafa garanti edilen tutar kadar ödeme

¹¹ Niyazi Berk, Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi, Beta Yayıncılık, İstanbul,2001,ss.10-11.

yapılacağına başlangıçta taahhüt edildiği ve bu taahhüdün bir mektupla muhataba iletildiği kredilerdir.

Gayrinakdi krediler aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir;

- TL / YP Teminat ve kefalet mektupları
- Akreditif Kredisi
- Kabul / Aval Kredisi
- Prefinansman Kredisi
- Referans Mektubu
- İthalata ilişkin gayrinakdi krediler
 - Teminat mektubu akreditif kredisi
 - Teminat mektubu vadeli akreditif kredisi
 - Kabul Kredisi

1.5.2. Vadeleri Yönünden

Bankalarca kullanılan krediler, vadeleri yönünden “*Kısa Vadeli Krediler*”, “*Orta Vadeli Krediler*” ve “*Uzun Vadeli Krediler*” olmak üzere üç grupta incelenebilir. Kredilerin vadeleri yönüyle bu üç grup altında incelenmesi görüşü genelde kabul edilmekle beraber, her üç kredi türü için de vade süreleri açısından tam bir görüş birliği bulunmamaktadır.

Kısa Vadeli Krediler : Kısa vadeli krediler, genellikle, süreleri en fazla bir yıla kadar olan krediler olarak tanımlanmaktadır.

Orta Vadeli Krediler : Öğretide genellikle süreleri 1-10 yıl arasında olan krediler orta vadeli olarak tanımlandığı halde, bazı ülkelerin uygulamalarında, süreleri 1-5 yıl arasında olan krediler orta vadeli olarak nitelendirilmektedir. Vadesi 1-8 yıl arasında değişen kredileri orta vadeli grubuna sokan ülkeler de bulunmaktadır.¹²

Uzun Vadeli Krediler : Orta vadeli kredilere verilen tanıma bağlı olmakla birlikte, genellikle on yıldan daha uzun süreli krediler uzun vadeli olarak nitelendirilmektedir.

1.5.3. Teminatları (Güvenceleri) Yönünden

¹² Öztin Akgüç, Banka Yönetimi ve Performans Analizi, Arayış Yayıncılık, İstanbul, 2007 (Banka Yönetimi), s. 506.

Bankalarca kullanılan krediler, teminatları yönünden “*Teminatsız (Açık) Krediler*” ve “*Teminatl ı Krediler*” olmak üzere iki grupta incelenebilir. Ayrıca Teminatl ı krediler de “*Şahsi Teminatl ı Krediler*” ve “*Maddi Teminatl ı Krediler*” olmak üzere iki alt gruba ayrılabilir.

1.5.3.1. Teminatsız (Açık) Krediler (Open Credit)

Bankaların kredi müşterisine güvenerek herhangi bir teminat almadan, sadece müşterinin genel kredi sözleşmesini imzalaması karşılığında kullandırdıkları kredilerdir. Diğer bir ifadeyle; açık kredi, müşterinin krediye karşılık olarak bankaya hiçbir maddi teminat ya da başka bir şahıs kefaleti vermeden, sadece imzasıyla kullanabileceği kredilerdir.

Teminatsız kredilerin genellikle çok riskli olduğu düşünülse de, bu tür kredilerin daha çok bankalarca iyi tanınan, kredibilitesi yüksek, piyasada itibarlı, uzun bir ticari geçmişe sahip müşterilere sunulması riski azaltmakla birlikte kredinin güvencesini oluşturmaktadır.

1.5.3.2. Teminatl ı Krediler

Kredi müşterisinin şahsi taahhüdünden başka, bir ya da birden fazla şahsın kefaleti ve / veya ticari senet, gayrimenkul, hisse senedi gibi maddi teminatlar karşılığında kullanılan kredilerdir. Teminatl ı krediler, şahsi ve maddi teminatl ı olmak üzere iki alt kategoride incelenebilir.

Şahsi Teminatl ı Krediler : Bankaların, müşterilerin kredi sözleşmesini imzalaması ile birlikte bir veya birden fazla güvenilir gerçek ya da tüzel kişinin kefaleti veya bir bankanın teminat mektubu ya da kontrgarantisi karşılığında kullandırdıkları kredilerdir. Şahsi teminatl ı kredilerde kredi müşterisine kefil olan gerçek ya da tüzel kişi veya kişiler; kredi müşterisinin borcunu ödeyeceğini, ödememesi durumunda borcu kendisi ya da kendilerinin ödeyeceğini taahhüt ederler. Şahsi teminatl ı kredilere “*Kefalet Mukabili (Kefalet Karşılığı) Krediler*” adı da verilmektedir.

Maddi Teminatl ı Krediler : Bankaların, müşterilerin kredi sözleşmesini imzalaması ile birlikte kredi müşterisinin maddi teminatı karşılığında kullandırdıkları kredilerdir. Maddi teminatlar; taşınır ve taşınmaz (gayrimenkuller) mallar, nakit, vadeli mevduat, hisse senedi, tahvil, hazine bonosu, altın, döviz gibi bir değere sahip

varlıklardır. Bankalar, maddi teminatların rehin edilmesi ya da temlik (devri) yoluyla müşterilerine kredi vermektedirler.

Maddi teminat anlamında; bir kişi, diğer kişilerden alacağını kredinin güvencesi olarak temlik edebilir, hatta sözleşmelerden doğacak haklarını güvence olarak gösterebilir. Bir ticari işletmenin bir bütün olarak, kendisini oluşturan maddi ve maddi olmayan tüm öğeleri ile teminat gösterilmesi de olasıdır (işletme rehni).¹³

Teminat yönüyle incelendiğinde, bankaların yalnızca şahsi ya da maddi teminat veya teminatlar karşılığı kredi kullandırmaları söz konusu olabileceği gibi, riskin minimize edilmesi açısından her iki teminatın birlikte alınması da söz konusu olabilmektedir.

1.5.4. Yetkileri (İzinleri) Yönünden

5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun 51. Maddesi uyarınca; *“Kredi açma yetkisi banka yönetim kuruluna aittir. Yönetim kurulu, kredi açma yetkisini BDDK’ca belirlenecek usûl ve esaslar çerçevesinde kredi komitesine veya genel müdürlüğe devredebilir. Genel müdürlük, kendisine devredilen kredi açma yetkisini diğer birimleri, bölge müdürlükleri veya şubeleri aracılığıyla kullanabilir.”*

Bankacılık Kanunu paralelinde, bankalarca kullanılan krediler yetkileri (izinleri) yönünden *“Şube Yetkili Krediler”, “Bölge Müdürlüğü Yetkili Krediler”* ve *“Genel Müdürlük Yetkili (Otorize) Krediler”* olmak üzere üç grupta incelenebilir.

Şube Yetkili Krediler : Banka şubelerinin bağlı bulundukları bölge müdürlüğünden ya da genel müdürlükten yetki almadan, kendi yetki limitleri doğrultusunda müşterilerine kullanılabilecekleri kredilerdir.

Bölge Müdürlüğü Yetkili Krediler : Banka şubelerinin yetki limitini aşarak, bölge müdürlüklerinin yetki limitinde bulunan kredilerdir. Şubeler, genel müdürlükten yetki almadan, bağlı bulundukları bölge müdürlüğünden yetki alınması suretiyle müşterilerine bu tür kredileri kullanılabirler.

Genel Müdürlük Yetkili (Otorize) Krediler : Bölge müdürlüğü yetki limitini de aşarak mutlak surette genel müdürlüğün yetkisi ile kullanılabilen kredilerdir. Genel müdürlük yetkisinde kullanılan kredilere “Otorize Kredi”, krediyi kullanan müşteriye de “Otorize kredili firma” ya da “Otorize firma” adı verilmektedir.

¹³ Akgüç, Banka Yönetimi, ss. 500-501.

1.5.5. Kaynakları Yönünden

Bankalarca kullanılan krediler, kaynakları yönünden “*Banka Kaynaklı Krediler*” ve “*Yabancı (Dış Kaynaklı) Krediler*” olmak üzere iki grupta incelenebilir. Ayrıca Yabancı kaynaklı krediler de “*T.C. Merkez Bankası Kaynaklı Krediler*” ve “*Türk Eximbank Kaynaklı Krediler*” olmak üzere iki alt gruba ayrılabilir.

1.5.5.1. Banka Kaynaklı Krediler

Banka kaynaklı krediler, bankaların sadece kendilerine ait kaynaklardan kullandıkları kredilerdir. Başka bir deyişle, bankaların sadece kendi fonlarını kullanarak müşterilerine kullandıkları krediler bu grupta incelenmektedir.

1.5.5.2. Yabancı (Dış Kaynaklı) Krediler

Dış kaynaklı krediler, bankaların kendilerine ait kaynakları dışında diğer kaynakları kullanarak müşterilerine kullandıkları kredilerdir. Başka bir ifadeyle, bankaların kendi fonları dışında diğer kredi kuruluşlarından (diğer bankalardan) sağladıkları fonlarla müşterilerine kullandıkları krediler bu grupta incelenmektedir.

Yabancı kaynaklı krediler; T.C. Merkez Bankası kaynaklı ve Türk Eximbank kaynaklı krediler olmak üzere iki alt kategoride incelenebilir.

T.C. Merkez Bankası Kaynaklı Krediler : T.C. Merkez Bankası kaynaklı kredilere “Reeskont (Rediscount) Kredileri” adı da verilmektedir. Reeskont, bankaların genellikle fon ihtiyacı ve ankes durumlarını güçlendirmek amacıyla başvurdukları bir borç alma yöntemidir. Reeskont kredileri ise, Merkez Bankasının diğer bankalar aracılığı ile çeşitli tercihlere bağlı olarak düşük faizle sağladığı kredilerdir. Bu sayede bankalar, kredili müşterilerinden aldıkları iskonto ettirilmiş kısa ya da orta vadeli ticari senetleri Merkez Bankasına tekrar iskonto ettirebilmektedirler.

Reeskont kredileri bankalarca “Kısa Vadeli Senet Reeskontu” ve “Kabul Reeskontu” olmak üzere iki şekilde kullanılmaktadır.

Türk Eximbank Kaynaklı Krediler : 1987 yılında kurulan Türk Eximbank (Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş.), ihracatçıları, ihracata yönelik üretim yapan imalatçıları ve yurt dışında faaliyet gösteren müteahhit ve girişimcileri kısa, orta ve

uzun vadeli nakdi ve gayrinakdi kredi, sigorta ve garanti programları ile desteklemektedir.¹⁴

Türk Eximbank, ihracatçı ve ihracat bağlantılı mal üreten firmaların, özellikle ihracata hazırlık dönemlerinde, finansman gereksinimlerinin karşılanması amacıyla kısa vadeli ihracat kredileri tahsis etmektedir. Bu krediler, TL ve döviz cinsinden, bankalar aracılığıyla veya doğrudan Türk Eximbank tarafından kullanılmaktadır.

Türk Eximbank kaynaklı kredilerin kullandırım koşulları ve faiz oranları yine Eximbank tarafından belirlenmekte, söz konusu kredilerde firma ve ihracat riski aracı banka tarafından üstlenilmektedir.

Bankalar aracılığı ile ihracatçı firmalara kullandırılan Türk Eximbank kaynaklı krediler; “Sevk Öncesi Kısa Vadeli TL İhracat Kredisi” ve “Sevk Öncesi Kısa Vadeli Döviz İhracat Kredisi”dir.

1.5.6. Para Cinsleri Yönünden

Bankalarca kullandırılan krediler, para cinsleri yönünden “*Türk Lirası Krediler*”, “*Yabancı Para (Döviz) Krediler*” ve “*Döviz Endeksli Türk Lirası Krediler*” olmak üzere üç grupta incelenebilir.

Döviz Endeksli Türk Lirası Krediler (DEK) : Döviz endeksli Türk Lirası krediler, bankaların belirli bir konvertibl döviz endeksleyerek, müşterilerine yine bankanın döviz kredilerine uyguladığı döviz alış kuru üzerinden Türk Lirası olarak kullandırdıkları kredilerdir. Döviz endeksli krediler, genellikle, işletme ve ithalat işlemlerinin finansmanı amacıyla kullanılmaktadır.

1.5.7. Geri Ödeme Şekilleri Yönünden

Bankalarca kullandırılan krediler, geri ödeme şekilleri yönünden “*Rotatif (İşlek) Krediler*”, “*Tümü Belirli Bir Vade Sonunda Ödenecek Krediler*” ve “*Periyodik Taksitlerle Geri Ödenecek Krediler*” olmak üzere üç grupta incelenebilir.

Rotatif (İşlek) Krediler : Rotatif (Revolving) krediler, belirlenen bir limit ve vade içerisinde kalınması koşuluyla bankaların kredi müşterilerine diledikleri zaman serbestçe para çekme ve ödeme yapma olanağı sağlayan avans niteliğindeki kredilerdir. Bu kredi türünde önceden belirlenmiş bir limit olması dolayısıyla kredi müşterileri, limitin aşılmaması koşuluyla kredi çekebilmekte ve ödeme

¹⁴ http://www.eximbank.gov.tr/html_files/kisaeximbankpg.htm (20.06.2010).

yapabilmektedirler. Rotatif kredilerin en yaygın uygulaması borçlu cari hesap biçimindeki krediler ve kredili mevduat hesabıdır.

Kısa vadeli krediler geri ödeme şekli yönünden, genellikle, belirli bir vade sonunda ödenmesi gereken krediler iken, orta ve uzun vadeli krediler ise genellikle periyodik taksitlerle geri ödenmesi gereken krediler kategorisine girmektedir.

1.5.8. Kullanıldıkları İş Konuları Yönünden

Kullanıldıkları iş konuları yönüyle incelendiğinde, kredilerin sınıflandırılması konusunda çeşitli ayrımlar yapılabilir. Örneğin, krediler veriliş amacı yönüyle ya da müşteri kullanımı yönünden gruplara ayrılabilir. Krediler, veriliş amacı yönüyle; yatırım, işletme ve tüketici kredileri gibi alt gruplara ayrılabilirdiği gibi, müşteri kullanımı yönüyle de kurumsal ve bireysel krediler gibi iki alt gruba ayrılabilir. Bunun nedeni, başta da belirtildiği gibi kredilerin sınıflandırılmasında kesin sınırların olmaması ve farklı kriterlere göre ayırımın öznel olmasıdır.

Bankalarca kullandırılan krediler, kullanıldıkları iş konuları yönünden “*Ticari ve Sınai Krediler*”, “*İhracat Kredileri*”, “*Bireysel Krediler*”, “*Gayrimenkul (Taşınmaz) Kredileri*”, “*Tarım Kredileri*”, “*Meslek Kredileri*”, “*Ulaştırma İşleri Kredileri*”, “*Bayındırlık İşleri Kredileri*”, “*Menkul Değer Kredileri*” ve “*Kurye Kredileri*” olmak üzere on grupta incelenebilir. Ayrıca bireysel krediler de “*Tüketici Kredileri*” ve “*Kredi Kartları*” olmak üzere iki alt gruba ayrılabilir.

1.5.8.1. Ticari ve Sınai Krediler

Bankaların, ticaret ve sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletmeleri finanse etmek amacıyla kullandıkları kredilerdir. BCH biçimindeki krediler, spot krediler, iskonto-iştira kredileri ve taksitli ticari krediler gibi nakdi kredilerin yanı sıra teminat mektupları gibi gayrinakdi krediler de ticari kredilere örnek olarak gösterilebilir. Sınai krediler için ise madencilik, imâlat sanayi v.s. sektörlerde kullandırılan kredilerdir denilebilir.

Aşağıdaki tabloda Aralık 2009 – Haziran 2010 döneminde bankaların kullandırmış olduğu Kurumsal / Ticari Krediler ile Kobi kredileri hacimlerindeki yüzdesel değişim gözlemlenmektedir.

Buna göre, 2009 yılsonu ile karşılaştırıldığında toplam ticari ve sınai krediler %16.7 büyürken; Kobi kredilerindeki artış oranı %20.9’a ulaşmıştır.

Tablo 2 : Ticari ve Sınai Kredilerin Dağılımı

					Değişim (%)	
	Haziran'09	Aralık'09	Mart'10	Haziran'10	Ara '09 – Haz '10	Mart '10 - Haz '10
TOPLAM (Milyon TL)	247.499	262.705	280.239	306.822	16.7	9.4
Kurumsal/Ticari Krediler	168.076	179.434	190.587	206.187	14.9	8.2
KOBİ Kredileri	79.423	83.271	89.652	100.635	20.9	12.3

Kaynak : BDDK, Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü, 2010,
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/8312tbs_genel_gorunum_haziran_2010.pdf (17.08.2010).

1.5.8.2. İhracat Kredileri (Export Loans)

Bankaların, ihracatçı firmaların faaliyetlerini finanse etmek amacıyla kullandığı kredilerdir. Türk Eximbank kaynaklı sevk öncesi kısa vadeli döviz ve TL ihracat kredileri, döviz kredileri ihracat kredilerine örnek olarak gösterilebilir.

1.5.8.3. Bireysel Krediler (Personal Loans)

Bankaların, gerçek kişilerin bir hizmetten faydalanmak ya da bir varlığı satın almak gibi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ticari amaçlar dışında, bireylerin tüketimine yönelik olarak kullandıkları ve müşterilerine aylık taksitler halinde geri ödeyebilme imkânı sundukları kredilerdir.

Bireysel krediler, kullanım şekli açısından “Tüketici Kredileri” ve “Kredi Kartları” olmak üzere iki alt grupta incelenebilir.

1.5.8.3.1. Tüketici Kredileri (Consumer Loans)

Tüketici kredileri; bankaların, bireylerin bir hizmetten faydalanmasına veya bir varlığı satın almasına bağlı olarak ya da olmayarak; eğitim, konut, sağlık, seyahat gibi kişisel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla belirli bir vade, faiz ve geri ödeme koşulu ile müşterilerine kullandırdıkları kredilerdir.

Bireylerin ihtiyaçlarının sınırsız olduğu düşünüldüğünde; tüketici kredileri, bireylere maddi olanaklarının üstünde ve bugün karşılamak isteyecekleri ihtiyaçlarının bedelini, gelecekte elde edecekleri gelirlerle ödeme olanağı sunmaktadır. Yani tüketici kredilerini kullanan bireyler, bir anlamda, gelecekte elde edecekleri gelirlerini bugünden kullanmak istemektedirler.

Günümüzde bankalarca kullandırılan tüketici kredileri; “İhtiyaç Kredisi”, “Taşıt Kredisi”, “Konut / İş Yeri Kredisi” ve “Kredili Mevduat Hesabı (KMH)” olmak üzere dört grupta incelenebilir.

Tüketici kredileri açısından, teknolojik gelişmelere de bağlı olarak bankalar; Web Kredi, Cep Kredi, ATM Kredi gibi müşterilerinin internet üzerinden ya da ATM’lerden kolay ve hızlı şekilde kredi başvurusu yapmalarına ve kredi onayı almalarına olanak sağlayan sistemleri de kullanmaktadırlar.

İhtiyaç Kredisi : Bankaların, gerçek kişi müşterilerinin evlilik, tatil, dayanıklı tüketim malları, eğitim gibi her türlü ihtiyaçlarının finansmanı için kullandıkları kredilerdir. İhtiyaç kredileri, bankalarca yalnızca gerçek kişi müşterilere kullandırılmaktadır.

Günümüzde bankalarca kullandırılan ihtiyaç kredileri; “Eğitim Kredisi”, “Yapı Güçlendirme Kredisi”, “Mesleki İhtiyaç Kredisi”, “Arsa Kredisi”, “Evlilik Kredisi”, “Bilgisayar Kredisi”, “Tüp Bebek Kredisi” v.s. çeşitli alt gruplara ayrılabilir.

Taşıt Kredisi : Bankaların, gerçek kişi müşterilerinin sıfır kilometre veya ikinci el otomobil, minibüs, midibüs, kamyon, kamyonet, otobüs gibi taşıt ihtiyaçlarının finansmanı amacıyla kullandıkları kredilerdir.

Konut / İş Yeri Kredisi : Bankaların, müşterilerinin mağaza, büro, mesken gibi her tür konut ya da iş yeri ihtiyaçlarının finansmanı amacıyla kullandıkları kredilerdir.

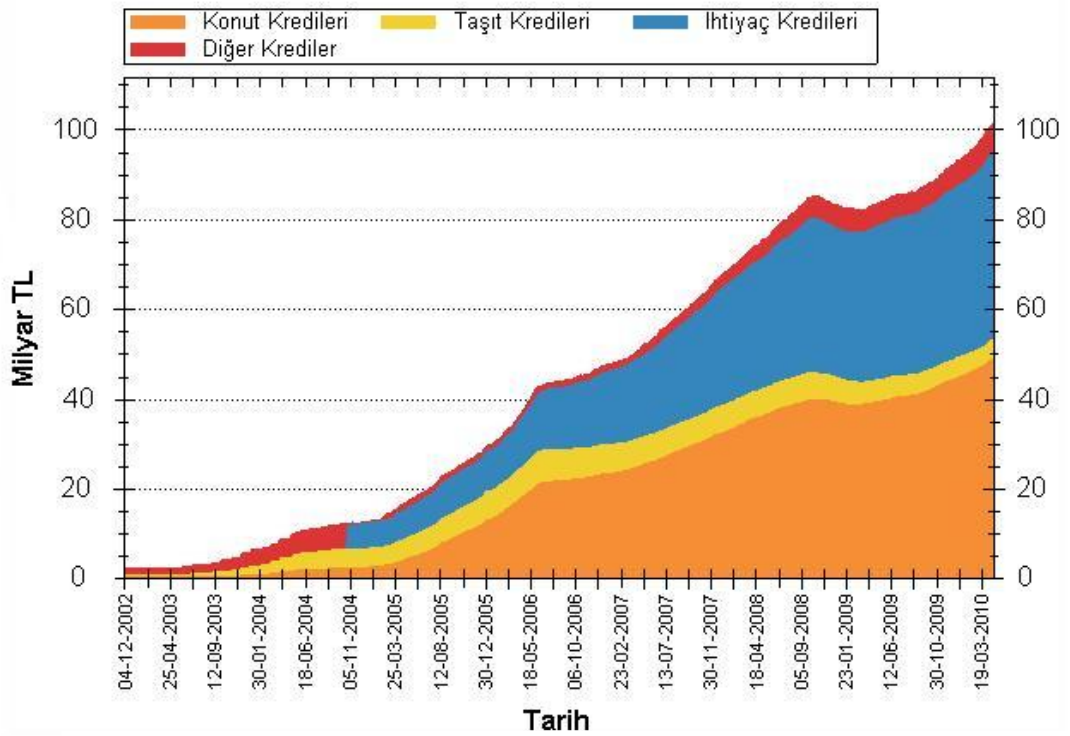
Kredili Mevduat Hesabı (KMH) : Bankaların, müşterilerinin vadesiz mevduat hesabında yeterli miktarda para bulunmadığı durumlar için; müşterilerin acil nakit ihtiyaçlarını belirli bir limite kadar karşılamaya yönelik bir hesap türüdür. Başka bir deyişle KMH, tüketicinin vadesiz mevduat hesabına tanımlanmış bir kredi limitidir.

KMH’nin bakiyesi, hem artı hem de eksi olabilir. Yani hesap, hem alacak hem de borç bakiye verebilir. Hesabın eksi bakiyeye dönmesi halinde müşteri, önceden belirlenmiş kredi limiti kapsamında otomatik olarak kredilendirilmektedir. Kredili Mevduat Hesabında faiz, kredinin kullanım süresi (hesabın eksi bakiyeye döndüğü gün ile borcun kapatılıp, hesabın artı bakiyeye döndüğü gün arasındaki süre) dikkate alınarak hesaplanır.

Günümüzde KMH sahibi banka müşterileri, bu hesabı kullanarak yalnızca nakit ihtiyaçlarını karşılamamakta, fatura ya da kredi kartı borçlarını da aynı hesaptan ödeyebilmektedirler.

Aşağıdaki grafikte 2003-2010 yılları arasında bankalarca kullanılan tüketici kredileri bakiyelerinde yaşanan değişim gözlenmektedir.

Şekil 1 : Tüketici Kredileri Bakiyelerinde Yaşanan Değişim

Kaynak : <http://bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Grafik/Grafik.aspx> (17.08.2010).

1.5.8.3.2. Kredi Kartları (Credit Cards)

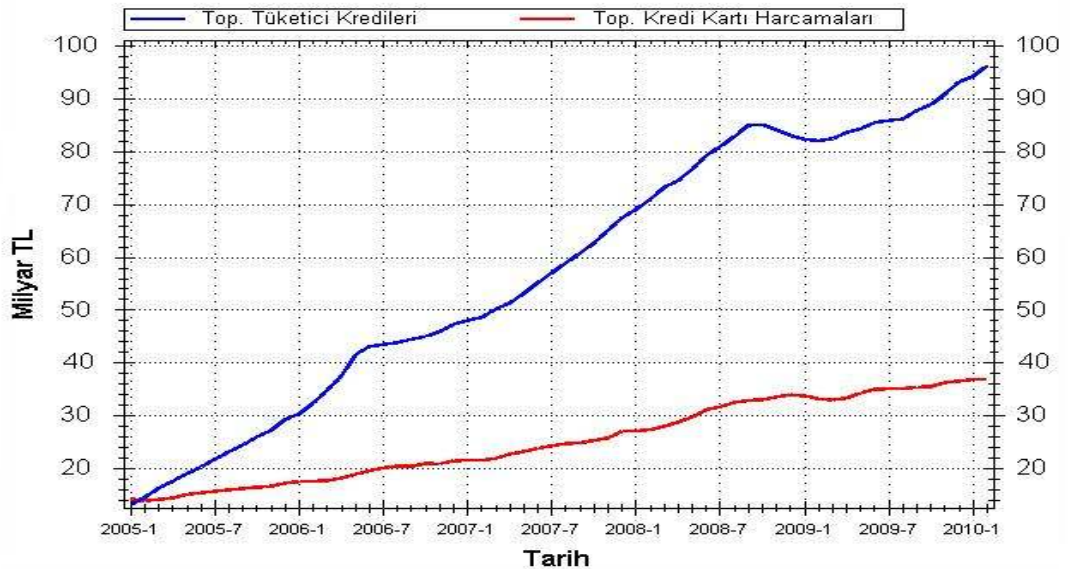
Kredi kartı; bankaların kart sahibi müşterilerine anlaşmalı üye iş yerlerinden belirli bir limit dahilinde, nakit para ödemedi mal veya hizmet satın alma, bedelini anında ödeme ve gerektiğinde kredi kartından nakit para (nakit avans) çekme imkânı sağlayan çağdaş bir ödeme aracıdır. “Plâstik Para” adı da verilen kredi kartı ile yapılan mal veya hizmet alımlarında ödeme, manyetik plâstik kartlarla yapılmakta ve banka, müşterisinin limit dahilinde yaptığı harcamaları üye iş yerine ödemeyi garanti etmektedir. Böylelikle kart sahibi müşteriler, kullandıkları mal ve hizmetlerin bedelini ödemeyi bir süreliğine geciktirebilmektedirler.

Üye iş yerleri, kredi kartı ile yapılan alışverişlere ait bilgileri satış noktası terminalleri (POS (Point Of Sale)) yardımı ile bankaya iletmekte ve toplam alışveriş tutarını önceden belirlenmiş bir iskonto oranı (üye iş yeri komisyonu) düşüldükten sonra bankadan tahsil etmektedirler. Bankalar ise elektronik ortamda; yurt dışı bankaların kartlarına ait harcamaları bu bankalara, yurt içi bankaların kartlarına ait harcamaları ise Bankalararası Kart Merkezi (BKM) aracılığı ile takasa sokmaktadırlar. Bankalar, kredi kartı sahiplerinin talepleri doğrultusunda belirlenen hesap kesim tarihlerinde müşterilerin borç bakiyelerini belirleyerek, ödenmek üzere, ekstre şeklinde müşterilerine gönderirler.

Kredi kartları da kredili mevduat hesabıyla benzer şekilde müşterilerin mal, hizmet ya da acil nakit ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir. Ülkemizde banka kartları ve kredi kartlarının çıkarılmasına, kullanılmasına, takas ve mahsup işlemlerine ilişkin usûl ve esasları düzenlemek suretiyle kartlı ödemeler sisteminin etkin çalışmasını sağlamak amacıyla “5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu” yürürlüğe girmiştir.¹⁵

Aşağıdaki grafikte son beş yıllık dönemde bankalarca kullanılan toplam tüketici kredisi bakiyeleri ve toplam kredi kartı harcamaları gösterilmektedir.

Şekil 2 : Tüketici Kredileri ve Kredi Kartlarında Yaşanan Değişim

Kaynak : <http://bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Grafik/Grafik.aspx> (17.08.2010).

¹⁵ 5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu, 01/Mart/2006 tarihli 26095 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

1.5.8.4. Gayrimenkul (Taşınmaz) Kredileri

Gayrimenkul kredileri; bankaların, gerçek kişi müşterilerine bitmiş (hazır) konut satın alınması veya inşaatı için ipotek karşılığı kullandıkları kredilerdir.

2985 sayılı Toplu Konut Kanunu¹⁶ ve bu Kanuna dayalı mevzuat çerçevesinde, toplu konut inşaatı amacıyla kooperatiflere, kamu kuruluşlarına veya bunların üstlenicilerine (müteahhitlerine) kullandırılan krediler de gayrimenkul kredileri kapsamına girmektedir.

1.5.8.5. Tarım Kredileri (Agriculture Loans)

Tarım kredileri; bankaların, çiftçilerin ve tarım sektöründe faaliyet gösteren tarımsal işletmelerin giderlerini finanse etmek üzere kullandıkları kredilerdir. Tarım kredilerinin kullanılmasındaki temel amaç; kullanılan kredi ile yeterli miktarda, çağdaş ve yüksek kalitede girdinin sağlanarak; üretimin miktarını ve kalitesini artırmak, devamlılığını sağlamaktır. Ayrıca ülkemizde daha çok küçük aile işletmelerinin egemen olduğu tarım sektöründe, ürünün elde edilebilmesi için belirli bir sürenin geçmesi gerekliliği, yani gelir ile gider arasında zaman uyumunun olmaması da tarımda finansman ihtiyacını artıran en önemli nedenlerden biridir.

Tüm kredilerde olduğu gibi tarım kredileri de güvenceleri, vadeleri, kullanım amaçları, kaynakları, konuları gibi birçok açıdan sınıflandırılmaya tâbi tutulabilir. Bankalarca kullandırılan tarım kredileri, kullanım amaçları yönünden “*Üretim Kredileri*”, “*Pazarlama Kredileri*” ve “*Tarımsal Sanayi Kredileri*” olmak üzere üç grupta incelenebilir. Ayrıca Üretim Kredileri de “*İşletme Kredileri*” ve “*Yatırım Kredileri*” olmak üzere iki alt grupta incelenebilir.

Günümüzde gerek kamu gerekse özel sektör bankalarının tarım kesimine kullandıkları krediler incelendiğinde, genel olarak aşağıdaki durumların varlığı göze çarpmaktadır;

- Kullandırılan kredilerin vadeleri, çiftçilerin ürünlerini satıp gelirlerini elde edecekleri tarihlere göre düzenlenmektedir. Buradaki amaç, kredilerin ürün satışlarından elde edilecek gelir ile geri ödenmesidir

¹⁶ 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu, 17/Mart/1984 tarihli 18344 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

- Kullandırılan orta vadeli krediler teminatlıdır. Bu teminatlar; tarımsal ürün, araç, makine, teçhizatın rehni, gayrimenkul ipoteği veya şahsi teminat olarak ortaya çıkabilmektedir.
- Kullandırılan kısa ve orta vadeli krediler, aylık eşit taksitler halinde ya da üç aylık dönemlerde geri ödenmektedir. Krediyi kullanan çiftçi veya tarımsal işletmenin ödeme gücü doğrultusunda; üç ay ödemesiz aylık eşit taksit ödemeli ya da altı ay ödemesiz aylık eşit taksit ödemeli gibi çeşitli geri ödeme dönemleri bankalarca düzenlenmektedir.

1.5.8.6. Meslek Kredileri

Bankaların, ticari faaliyetlerde bulunan esnaf ve sanatkârlar ya da serbest meslek sahipleri gibi gerçek kişi müşterilerine, mesleklerini yapmaları veya yaptıkları mesleği geliştirmeleri için gerekli araç ve gereçlerin finansmanını sağlamak amacıyla kullandıkları kredilerdir. Günümüzde bankalarca kullandırılan meslek kredileri, daha çok “Mesleki İhtiyaç Kredisi” adıyla müşterilere sunulmaktadır.

1.5.8.7. Ulaştırma İşleri Kredileri

Bankaların, özellikle taşıma aracı satın alınması amacıyla kullandıkları krediler bu grupta yer almaktadır. Ulaştırma işleri kredileri arasında özellikle denizcilik kredileri ayrı bir ihtisas kredisi olarak görülmektedir. Denizcilik kredileri; gemi inşa, gemi satın alma, gemi bakım – onarım, tersane kurma ve geliştirme kredilerini içermektedir.¹⁷

1.5.8.8. Bayındırlık İşleri Kredileri

Bankaların, yol, hastane, köprü baraj gibi bayındırlık işleri alanında faaliyet gösteren firmalar ile sanayi tesisleri inşaatı ile uğraşan müteahhit firmalara kullandıkları krediler bu grupta yer almaktadır.

1.5.8.9. Menkul Değer Kredileri

Bankaların, sermaye piyasalarında aracılık yapan kurumlara, menkul değer satın almaları ya da pazarlayabilmeleri için kullandıkları kredilerdir.

1.5.8.10. Kurye Kredileri (Mail Credit)

Kurye kredileri; dış ticaret işlemlerinde kullanılan ve bankaların yurt dışındaki muhabirlerine kullandıkları kısa vadeli kredilerdir.

¹⁷ Akgüç, Banka Yönetimi, s. 503.

1.5.9. Faiz Yapıları Yönünden

Kredi faizlerindeki oynaklık nedeniyle bankalarca kullanılan krediler, faiz yapıları yönünden “*Sabit Faizli Krediler*” ve “*Değişken Faizli Krediler*” olmak üzere iki grupta incelenebilir. Günümüz koşullarında en fazla bir yıllık zaman dilimi için faizler, sabit ve değişken olarak sınıflandırılabilir.

Sabit Faizli Krediler : Sabit faizli krediler, faiz oranı ve taksit tutarlarının vade boyunca değişmediği kredilerdir.

Değişken Faizli Krediler : Değişken faizli krediler, faiz oranı ve taksit tutarlarının vade boyunca bankaca belirlenen bir endekse bağlı olarak değiştiği kredilerdir. Uzun vadeli krediler, şüphesiz değişken faizli kredilerdir.

1.5.10. Kullanım Amaçları Yönünden

Bankalarca kullanılan krediler, kullanım amaçları yönünden “*İşletme Kredileri*”, “*Yatırım Kredileri*”, “*İhtisas Kredileri*” ve “*Proje Finansmanı Kredileri*” olmak üzere dört grupta incelenebilir.

İşletme Kredileri : Firmaların, kısa süreli üretim faaliyetlerini finanse etmek, net işletme sermayesi gereksinimlerini karşılamak üzere kısa ve orta vadeli olarak kullanılan kredilerdir.

Yatırım Kredileri : Firmaların, sabit kıymetlerinin finansmanı amacıyla kullanılan orta ve uzun vadeli kredilerdir. Yatırım kredileri; bina ve tesislerin yapımı, mevcut üretim birimlerinin modernize edilmesi, ürün kalitesinin yükseltilmesi, üretim maliyetlerinin düşürülmesi, araç ve gereçlerin yenilenmesi amaçları ile kullanılmaktadır.

İhtisas Kredileri (Directed Loans) : Belirli bir uzmanlık alanının finansmanı için kullanılan kredilerdir. İhracat kredileri, KOBİ kredileri bu tür kredilerdir.

Proje Finansmanı Kredileri : Belirli bir projenin finansmanı amacıyla kullanılan kredilerdir. Örneğin, bir baraj inşaatının tamamlanması için kullanılacak kredi bu tür bir kredidir.

1.6. Kredi Kullanımında Genel Sınırlar ve Kısıtlamalar

Daha öncede belirtildiği gibi ülkemizde krediler ile ilgili mevzuat; 5411 sayılı Bankacılık Kanunu, ilgili kararname, tüzük, yönetmelik ve tebliğler, BDDK genelge

ve talimatları, TBB mesleki düzenleme kararları ve bankaların kendi iç mevzuatlarından oluşmaktadır.

Kredilere ilişkin yukarıda belirtilen yasal ve yetkili organların idari düzenlemeleri genellikle;

- Bankaların öz kaynaklarına kıyasla aşırı risk üstlenmemelerini,
- Riskin dağılımını,
- Kredilerin belirli kişi ve kuruluşlar üzerinde yoğunlaşmamasını,
- Kredilerin ekonomik ve toplumsal açıdan öncelikli sektörlerle yönelmesini

amaçlar ve kredilere niceliksel ve niteliksel sınırlamalar getirir.¹⁸

Kredilere ilişkin sınırlamalar, zaman zaman yetkili organlar tarafından değiştirilse de yapılan değişiklikler yukarıda belirtilen amaçlar çerçevesinde şekillenir.

1.6.1. Kredi Sınırları ve Kısıtlamalar

1.6.1.1. Kredi Açma Yetkisi

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 51. Maddesi uyarınca; *"Kredi açma yetkisi yönetim kuruluna aittir. Yönetim kurulu, kredi açma yetkisini BDDK'ca belirlenecek usûl ve esaslar çerçevesinde kredi komitesine veya genel müdürlüğe devredebilir. Genel müdürlük, kendisine devredilen kredi açma yetkisini diğer birimleri, bölge müdürlükleri veya şubeleri aracılığıyla da kullanabilir. Bu kanunun kredi sınırlarına ilişkin hükümlerine tâbi olmayan krediler için kredi açma yetkisi yönetim kurulunca belirlenecek usûl ve esaslar çerçevesinde devredilebilir."*

Bankacılık Kanunu ve BDDK'nın ilgili yönetmeliğinde belirtilen bu hükümler çerçevesinde, genel müdürlük tarafından bölge müdürlükleri ve şubelere devredilecek kredi açma limiti, her yıl yasal sınırlar çerçevesinde gerek kredili müşteriler gerekse piyasa durumu ve ekonomik koşullar göz önünde bulundurularak yönetim kurulunca belirlenmekte ve şube ve bölge müdürlüklerine bildirilmektedir. Bölge müdürlükleri ve şubeler ise belirtilen limitler dahilinde müşterilerine şube yetkisi, bölge müdürlüğü yetkisi ve otorize kredi yetkileri içerisinde kredi kullanılabilmektedirler.

1.6.1.2. Bireysel Genel Kredi Sınırı

¹⁸ Akgüç, Banka Yönetimi, s. 545.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 54. maddesinde; *"Bankalarca bir gerçek ya da tüzel kişiye veya bir risk grubuna kullandırılacak kredilerin toplamı, bankaların öz kaynaklarının yüzde yirmibeşini aşamaz."* hükmü yer almaktadır.

Bireysel kredi sınırı hesaplanırken, kredi müşterisi olarak gerçek ve tüzel kişilerden söz edilmektedir. Türk Ticaret Kanunu kapsamında kurulan şirketlerin (kolektif, komandit, limited, anonim) ve kooperatiflerin, ortaklarından ayrı tüzel kişilikleri bulunmaktadır. Borçlar Kanunu'na göre kurulan şirketlerin, Ticaret Kanununda tanımlanan şirketlerin niteliklerine sahip olmayan adi şirket sayılan ortaklıkların tüzel kişilikleri yoktur. Tüzel kişiliği olmayan adi ortaklıklarda bankalardan kredi alabilmektedir. Bu durumda bireysel kredi sınırına açıklık getirilmesi gerektiğinden, yine Bankacılık Kanunu'nun 54. maddesinde; *"Bir adi ortaklığa verilen krediler, sorumlulukları oranında ortaklara kullandırılmış sayılır."* düzenlemesi yapılmıştır.¹⁹

1.6.1.3. Özel Kredi Sınırına Tâbi İşlemler

Bireysel kredi sınırı, bankaların öz kaynaklarının yüzde yirmibeşi olmakla birlikte, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun ilgili maddelerinde, özel kredi sınırına tâbi işlemler aşağıdaki şekilde belirtilmiştir.

1.6.1.3.1. Banka Ortaklarına ve Mensuplarına Yönelik Kredi Sınırları

Bankanın bir ortağına verebileceği kredi, bireysel kredi sınırlarına tâbidir. Ancak bankaların yüzde bir ve daha fazla payına sahip ortaklarına kullandırabilecekleri krediler Bankacılık Kanununda özel bir sınırlamaya tâbi tutulmuştur. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 54. maddesine göre;

Bankalarca hakim ortak veya nitelikli pay sahibi olup olmadıklarına bakılmaksızın, bankaların sermayesinin yüzde bir ve daha fazla payına sahip olup, pay defterine kayıtlı olan tüm ortaklarına ve bunlarla risk grubu oluşturan kişilere kullandırılacak kredilerin toplamı, bankaların öz kaynaklarının yüzde ellisini aşamaz.

Banka mensuplarına yönelik kredi sınırlamaları ise 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 50. maddesinde şöyle belirtilmiştir;

Bankalar;

¹⁹ Akgüç, s. 547. (Banka- Performans)

- *Yönetim kurulu üyelerine, genel müdüre, genel müdür yardımcılara ve kredi açmaya yetkili mensuplarına, bunların eş ve velâyet altındaki çocuklarına, tek başlarına ya da birlikte sermayesinin yüzde yirmibeş veya fazlasına sahip oldukları ortaklıklara,*
- *Yukarıda sayılanlar dışında kalan mensupları ile bunların eş ve velâyeti altındaki çocuklarına,*
- *Banka mensuplarının kurduğu veya bunlar için kurulan sandık, dernek, sendika veya vakıflara,*

Her ne şekil ve surette olursa olsun nakdi ve gayrinakdi kredi veremez, tahvil ya da benzeri menkul kıymetlerini satın alamazlar.

1.6.1.3.2. Bankaların Üst Düzey Yöneticilerine ve Üst Düzey Yöneticilerinin Ortak Oldukları Şirketlere Yönelik Kredi Sınırları

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 50. maddesinde; *"Bankalar, yönetim kurulu üyelerine, genel müdüre, genel müdür yardımcılara ve kredi açmaya yetkili mensuplarına, bunların eş ve velâyet altındaki çocuklarına, tek başlarına ya da birlikte sermayesinin yüzde yirmibeş veya fazlasına sahip oldukları ortaklıklara her ne şekil ve surette olursa olsun nakdi ve gayrinakdi kredi veremez, tahvil ya da benzeri menkul kıymetlerini satın alamazlar."* hükmü yer almaktadır. Ancak yine aynı maddede yer alan hüküm uyarınca;

Yönetim kurulu üyeliklerinde aslen bulunan veya temsilci bulunduran ve banka sermayesinde doğrudan veya dolaylı olarak nitelikli paya sahip olan gerçek kişi ortaklar ile tüzel kişi ortaklar, kredi verilemez hükmüne tâbi değildir.

1.6.1.4. Kredi Sınırlamalarına Tâbi Olmayan İşlemler

Bankacılık faaliyetine ilişkin yasal düzenlemeler, bazı kredileri; teminatları veya kullanıcıları itibarıyla risk taşımadıklarını kabul ederek ya da özendirme amacıyla bireysel kredi sınırına dahil etmemektedir.

Nitekim 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 55. maddesi uyarınca kredi sınırına dahil olmayan işlemler;

- *Karşılığı nakit, nakit benzeri kıymet ve hesaplar ile kıymetli maden olan işlemler,*

- *Hazine Müsteşarlığı, Merkez Bankası, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ve Toplu Konut İdaresi Başkanlığıyla yapılan işlemler ile bu kurumlarca çıkarılan ya da ödenmesi garanti edilen bono, tahvil ve benzeri menkul kıymetler karşılığı yapılan işlemler,*
- *Merkez Bankası nezdindeki piyasalarda veya kanunla teşkilâtlanmış diğer para piyasalarında yapılan işlemler,*
- *Aynı kişiye ya da aynı risk grubuna yeni kredi tahsisi halinde daha önce yabancı para cinsinden veya yabancı para ölçüsü ile verilen kredilerin, müteakiben tahsis edilen kredinin kullanılmaya başlandığı tarihteki cari kurdan dikkate alınması kaydıyla çek ve kredi kartı kullandırmaları hariç, kredilerde kur değişikliklerinin doğurduğu artışlar ile vadesi geçmiş kredilere tahakkuk ettirilen faiz, kâr payı ve diğer unsurlar,*
- *Her türlü sermaye artırımları dolayısıyla bedelsiz edinilen ortaklık payları ile ortaklık paylarının herhangi bir fon çıkışı gerektirmeyen değer artışları,*
- *BDDK'ca belirlenecek esaslar dâhilinde bankaların kendi aralarındaki işlemler,*
- *BDDK'ca belirlenecek esas ve süreler çerçevesinde elden çıkarılması kaydıyla halka arza aracılık yüklenimleri kapsamında edinilen ortaklık payları,*
- *Öz kaynak hesabında indirilecek değer değer olarak dikkate alınan işlemler,*
- *BDDK'ca belirlenecek diğer işlemler.*

şeklindedir.

İKİNCİ BÖLÜM

KREDİ YÖNETİMİ

Çalışmanın ikinci bölümünde; bankaların müşterilerini kredilendirme konusunda oluşturmaları gereken kredi politikalarına, bu politikaların içeriğine ve kredilendirme ilkelerine değinilmekte aynı zamanda bankalarda krediler fonksiyonunun organizasyon yapısı incelenmektedir.

2.1. Kredi Yönetimi

2.1.1. Kredi Politikası

Kredi politikası; bankaların, müşterilerinden gelen kredi taleplerini değerlendirirken, uygulayacakları faiz ve komisyon oranları, müşteri profili, kredi limitleri, kredi verilecek sektör, bölge ve yöreler gibi konularda oluşturmuş oldukları genel kurallar, ilkeler bütünüdür.

Kredi politikası; banka yönetimi tarafından hazırlanan ve ana ilkeler haricinde günün değişen koşullarına ve yasal sınırlamalara göre sürekli güncellenen; bankaların, gerçek ve tüzel kişi müşterilerinin kredi taleplerine yönelik olarak ortaya koymuş oldukları bir prosedür (uygulama) olarak da tanımlanabilir.

Kredi politikası, bir bankanın temel yönetim felsefesi ile kredilere ilişkin prosedürlerin birleştirilmesidir. Banka kredilerinin kalitesi ve yapısı, o bankanın kredi politikasının bir yansımasıdır. Kredi politikaları, bankaların kredi felsefelerini ve prosedürlerini ortaya koyar.²⁰

Bir bankanın kredilendirme faaliyetini güven, istikrar ve kârlılık içerisinde sürdürebilmesi ve stratejilerini oluşturabilmesi için, banka yönetimi tarafından bir kredi politikası oluşturulmalı ve oluşturulan kredi politikasının temel ilkeleri ortaya konulmalıdır. Bankalarca uygulanan kredi politikaları bazı yönlerden farklılık arz etse de, temel olarak birçok banka için benzer niteliktedir.

Uygulamada bankalar için yazılı bir kredi politikasının gerekli olup olmadığı tartışma konusu yaratsa da; yazılı olsun ya da olmasın bankalarca kredi politikasının oluşturulması, bir fonksiyon olan kredinin sınırlarını çizmekle birlikte, bankalarda kredileri yöneten yetkililer, kredi taleplerini değerlendiren analistler gibi kredi karar birimlerinin, karar verme süreçlerinde göz önünde bulunduracakları kısıt ve standartları da ortaya koymaktadır.

²⁰ Birgül Şakar, Banka Kredileri ve Yönetimi, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2006 (Banka Kredileri), s. 6.

Bu anlamda oluşturulan bir kredi politikasının bankalar açısından oldukça önemli avantajları vardır.

Kredi politikası;²¹

- Kredi çalışmalarının her kredi değerlendirilmesinde üst makamlara referans için çıkmalarını önleyerek, karar vermede standartları ve referans noktalarını belirler.
- Kredi kararlarının üst yöneticiler tarafından verilmesini önleyerek, kredi değerlendirme uygulamasında hızı ve düzeni sağlar.
- Bankanın, kredi risk ve geri ödeme ile ilgili olarak objektiflerini belirler.

2.1.1.1. Kredi Politikasının Konuları

Daha öncede bahsedildiği gibi, bankalarca uygulamaya konulan kredi politikaları, bazı yönleriyle farklılık gösterse de temelde birçok banka için benzer niteliktedir. Bir bankanın kredi politikası, genellikle, aşağıdaki konuları ve bu konular hakkında bankanın aldığı kararları (koyduğu hükümleri) içerir.

- Kullanılacak kredilerin türleri
- Kullanılacak kredilerin vadeleri
- Kullanılacak kredilerin limitleri
- Kredi verilecek sektör ve bölgeler
- Kredi müşterisi profili
- Kredilere uygulanacak faiz ve komisyon oranları
- Kredilere ilişkin kabul edilecek teminatlar ve geri ödeme koşulları
- Kredi standartları
- Kredi taleplerinin incelenmesi ve sonuçlandırılmasına ilişkin izlenecek süreç
- Problemlili kredilere ilişkin izlenecek süreç
- Kredi kullandırmaya yetkili organlar, sorumluluklar, yetki sınırları ve kanuni kısıtlamalar

Bankalar, değişen piyasa koşulları ve müşteri ihtiyaçları doğrultusunda kullandıracakları kredilerin türlerini, vade ve limitlerini ayrıca bu kredilerin dağıtılacağı sektörleri kredi politikasında belirtmektedirler. Daha öncede bahsedildiği gibi; kredilerde vadenin uzaması, gelecekte oluşabilecek durumların belirsizliği

²¹ Şakar, Banka Kredileri, s. 7.

nedeniyle kredi riskini artıran bir faktör olmaktadır. Ayrıca bankalarca kullanılacak kredilerin limitleri (taban ve tavan sınırları), krediler ile ilgili mevzuat göz önünde bulundurularak belirlenmektedir. Her ne kadar belirli tutarların altında kredi vermek bankalar açısından cazip görülmesede, günümüzde birçok bankanın müşterilerine hizmet etmek, yeni müşteriler kazanmak gibi güdülerle hareket ederek; sağlayacağı gelirin, giderini dahi karşılayamayacak tutardaki kredi taleplerini bile olumlu ele aldıkları görülmektedir. Bunların yanında, bazı bankalara için belirli sektörlerde ve / veya belirli kredi türlerinde yoğunlaşmalar (konsantrasyon) söz konusu da olabilmektedir. Tüm bu hususlar, bankaların kredi politikalarında belirtilmektedir.

Diğer yandan, kredi kullanılacak olan müşterilerde aranacak nitelikler de şüphesiz bankaların kredi politikalarına göre farklılıklar gösterebilir. Bu doğrultuda, kimi bankalar daha katı bir politika izleyerek; genellikle piyasada geçmiş olan firmaları kredilendirken, kimi bankalar da daha esnek bir politika izleyerek; genellikle piyasada yeni yer edinen firmaları kredilendirmeyi tercih edebilmektedirler. Bununla birlikte, kullanılacak kredilere uygulanacak faiz ve komisyon oranları, riski azaltmak için alınacak teminat türleri de kredilerle ilgili mevzuat ışığında oluşturulan ve bankaların kredi politikalarında yer edinen diğer konulardır.

Özetle; bankaların kredi politikaları, aşağıdaki şekilde de gösterildiği gibi birbirine sıkı sıkıya bağlı üç temel blok çerçevesinde şekillenir.

Tablo 3 : Kredi Politikaları

Kredi Politikaları		
1. Bankanın Genel Politika Kuralları	2. Bankanın Kredi Prensipleri ve Prosedürleri	3. Kredi Süreçlerine Göre İzlenecek Süreç ve Parametreler
A. Objektifler B. Stratejiler - Kredi Paketi - Likidite, Zaman Yapısı - Portföyün Büyüklüğü C. Ticaret Alanı D. Kredi Standartları - Kredinin Çeşitleri - Güvenli-Güvensiz Kaynaklar - Teminat - Süre E. Kredi Komitesi ve Onaylama	A. Sigorta B. Dökümantasyon Standartları, Güvenlik C. Problemli Kredilerin Geri Alınması D. Kanuni Kısıtlamalar ve Uyum E. Kredi Fiyatlama F. Müşterilerin Finansal Bilgileri G. Etik Değerler ve Çıkarların Çatışması H. Kredinin Yeniden Değerlendirilmesi	A. Konut Kredileri - Kredinin Tanımı - Kredinin Amacı - Tercih Edilen Süreler - Fiyatlama, Oranlar - Minimum, Maksimum Tutarlar - Sigorta Gereklilikleri - Teminatların Mükemmelliği - Onay Politikası B. Avans Kredileri C. Nakit Karşılığı Krediler D. Stok Kredileri E. Vadeli Krediler F. Tarım Kredileri G. Küçük Esnaf Kredileri H. Tüketici Kredileri

Kaynak : Şakar, Banka Kredileri, s. 36.

2.1.2. Kredilendirme İlkeleri

Bankalar, kredilendirme kararı verirken yasal düzenlemelere, kredi politikalarına, iç mevzuatları ve stratejilerine uygun davranmakla birlikte, aşağıdaki ilkeleri de göz önünde bulundurmaktadırlar.

- Güvenlik (Emniyet, Sağlamlık) İlkesi
- Likidite (Akışkanlık, Seyyaliyet) İlkesi
- Verimlilik (Kârlılık, Randıman) İlkesi

Bankacılık uygulamasında müşterilerin kredilendirilmesinde temel oluşturan bu prensipler “*güvenlik, likidite ve kârlılık üçgeni*” olarak adlandırılmaktadır.

Güvenlik (Emniyet, Sağlamlık) İlkesi : Güvenlik ilkesi, kullanılan kredinin geri ödenme olasılığının (gücünün) yüksek olmasını ifade eder. Bu ilke doğrultusunda, kredi kararının sağlam ve güncel bilgilere dayandırılarak, müşterilerin kredilendirme sürecinde, bankayı güvence altına almak amaçlanır. Bu

doğrultuda güvenlik ilkesini meydana getiren temel faktörler aşağıdaki gibi sıralanabilir;

İyi bir istihbarat ve mali analiz. Bankanın, bir firma için kredi kararı verirken kredilendirilecek firmanın; bulunduğu sektörün genel yapısını, firmanın piyasadaki saygınlığını, moralitesini, tecrübesini, borçlarını, borçlarını geri ödeme eğilimini, ne miktarda ve ne tür kredi ile kredilendirilebileceğini değerlendirecek bir dizi istihbarat ve mali analiz çalışması yapması gereklidir. İstihbarat ve mali analiz çalışmalarının temel amacı, kredilendirilecek müşteri hakkında yeterli bilginin toplanması ve kredinin geri ödemesi konusunda bankanın müşteriye karşı güven duymasını sağlamaktır. Mali analiz ve istihbarat çalışmaları, kredilendirme sürecinin ilk aşamasından son aşamasına kadar sürekli şekilde kontrol edilmeli ve güncellenmelidir. Bu sayede, oluşabilecek olumsuz gelişmelere anında müdahale edilebilmekte ve kredinin geri ödenmeme riski minimize edilebilmektedir.

Sağlam ve riski karşılayabilecek değerde teminat. Bankaların müşterilerine kullandırdıkları krediler genelde teminatlıdır. Kullandırılacak kredi için söz konusu olabilecek teminatlar, çalışmanın birinci bölümünde de belirtildiği gibi, şahsi ve / veya maddi olarak ortaya çıkmaktadır. Kredi kararı verecek bir bankanın müşterisinden krediye karşılık olarak bir teminat (güvence) talep etmesinin en önemli nedeni; her ne surette olursa olsun kredinin geri ödenmeme olasılığına (kredi riskine) karşılık banka tarafından alınan teminatların nakde çevrilerek kredinin kapatılmasıdır. Burada kullandırılacak kredinin türüne ve özelliğine bağlı olarak alınan teminatların, sağlamlığı ve kredi ile birlikte birikmiş olan faiz ve masrafları maksimum düzeyde karşılayabilme yeterliliği büyük önem taşımaktadır.

Kısa vade. Kredinin vadesi, kredilendirmede müşteri ve banka açısından oldukça önemli bir unsurdur. Bir firmaya kullandırılan kredinin vadesinin uzun olması, banka açısından gelecekte hem piyasa koşullarında hem de firmanın ekonomik durumunda meydana gelebilecek olası değişimlerin belirsizliği ve tahmin edilmesinin zorluğu nedenleriyle riskli bir durumdur. Ayrıca, kredilerin kaynağını oluşturan fonların da genellikle kısa vadeli olması, bankaları kısa vadeli krediler kullandırmaya yöneltmektedir.

Riskin yayılması. Bankalar, çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren firmaları kredilendirerek, yani kredileri değişik sektörlerle yayarak kredi riskini azaltmaya

çalışmaktadırlar. Tersî durumunda, kredilerin sadece belirli sektörler üzerinde yoğunlaşması (konsantrasyonu), kredi riskini artırabilmektedir. Bunun temel nedenleri ise, yoğunlaşan sektörün ve bu sektörde faaliyet gösteren firmaların gelecekteki durumunun belirsiz olması ve bankaların yoğunlaştığı sektöre bağımlı kalması durumudur. Belirli bir sektörde yoğunlaşma olsun ya da olmasın, bankanın bir firmaya kullanıracakı kredinin türü ve özelliklerine bağılı olarak, kapsamlı ve sürekli güncellenen bir mali analiz ve istihbarat çalışması yapması, olası durumlar için de gereken tedbirleri alması riski azaltan önemli unsurlardır.

Kredilendirme sürecinde firmaların kontrol edilmesi. Kredilendirilecek firmalardan alınan teminatlar ve bu firmalar için yapılan istihbarat ve mali analiz çalışmaları, bankalarda kredi kararını ve kredi riskini etkileyen çok önemli uygulamalar olsa da, bu uygulamaların kredilendirme sürecindeki sürekliliği de bir o kadar önem taşımaktadır. Kredi kararı alırken bankalarca yapılan istihbarat ve mali analiz çalışmaları, firmanın o dönemdeki genel durumunu ortaya koymaktadır. Kredilendirme süreci içerisinde, firmanın mali durumunda ya da krediye karşılık olarak gösterdiği teminatlarda meydana gelebilecek beklenmedik değişimler nedeniyle bu çalışmaların sürekliliği zorunludur. Bankalar, daha önce kredilendirdiği müşterileri de dâhil olmak üzere, kredi kullandırdığı her müşterisi için bu çalışmalarını yapmak ve çalışmaların sürekliliğini sağlamak durumundadır. Ayrıca kredilendirme sürecinde bankalarda sürekliliği zorunlu olan bir başka uygulama da, kredilendirilen müşterinin krediyi amacına uygun kullanıp kullanmadığıdır.

Likidite (Akışkanlık, Seyyaliyet) İlkesi : Literatürde “geri dönüş hızı ilkesi” olarak da adlandırılan likidite ilkesi, kullanılan kredinin kısa sürede (vadesinde) geri ödenmesi, dolu ve donuk kullanılmaması, piyasanın genel durumuna bağılı olarak firmaların faaliyet yapısına ve kaynak yarattığı dönemlere (mevsimlik hareketlere) uygun ve işlek (rotatif) bir biçimde kullanılmasını ifade eder. Likidite ilkesi ile kazanılan hareketlilik, kredilerin verimi, güvenliği ve kârlılığı açısından da oldukça önemlidir. Bu doğrultuda likidite ilkesini meydana getiren temel faktörler aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Kullanılan kredilerin kısa vadeli olması ve vadesinde geri ödenmesi
- Kullanılan kredilerin vadelerinin, firmaların faaliyet yapısına ve kaynak yarattığı dönemlere denk getirilmesi

- Kredilerin dolu ve donuk olarak kullandırılmaması
- Faiz ve komisyonların zamanında ve nakden tahsil edilmesi
- Firmanın krediyi amacı doğrultusunda kullanması ve geri ödemeyi de bu amaç doğrultusunda yapması
- Firmalara sermaye olarak kullanılmak üzere ve ihtiyacından fazla kredi kullandırılmaması

Sözü edilen likidite ilkesi, aslında, genel bir ilke olup daha çok ülkemiz koşulları için geçerlidir. Enflasyonun düşük olduğu, ekonomik verileri sağlam ve gelişmiş ülkelerde ise bu kural ters yönlü olarak işleyebilir. Basit ve bileşik faizler arasındaki farkın azaldığı, faiz oranları ile komisyon oranları arasındaki farkın daraldığı ekonomilerdeki bankaların, Türkiye'dekinin tersine "iyi" müşterileri ile uzun vadeli ve yüksek tutarlı ilişkiler geliştirmek istemeleri beklenmelidir. Yüksek prestijli, kredibilitesi yüksek firmalar için kısmen Türkiye için de geçerli olan bu ilkeyi ülkemizde daha çok yabancı bankalar uygulamaktadırlar.²²

Verimlilik (Kârlılık, Randıman) İlkesi : Verimlilik ilkesi, kullandırılan krediden elde edilecek faiz, komisyon ve diğer gelirlerin getirisinin, bankanın kaynak maliyetinden yüksek olmasını ifade eder. Diğer bir deyişle, verimlilik ilkesi; bankanın, güvenlik ilkesini göz ardı etmeden, kullandığı kredilerden maliyet yapısı doğrultusunda maksimum geliri sağlamasıdır. Bu doğrultuda verimlilik ilkesini meydana getiren temel faktörler aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Kaynak yaratabilecek kredilere ve müşterilere öncelik verilmesi
- Özellikle kredilerin (Eximbank kredileri gibi) en fazla verimi (getiriyi) sağlayacak müşterilere kullandırılması
- Kredilendirilen firmaların, verimli işlemlerinin bankada toplanmasına çalışılması,
- Kredilerin, firmalara faizle birlikte komisyon ve bankacılık hizmet gelirlerinden yararlanılacak biçimde kullandırılması

Günümüz Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren banka sayısının artması, beraberinde bankalar arasında yaşanan sıkı bir rekabeti getirmiştir. Bu rekabetin bir sonucu olarak, bankaların kredilendirme ilkelerinde esneklik yaratarak

²² Hakan Şakar, Bankalarda Kredilendirme Teknikleri, Akdeniz Yayıncılık A.Ş., MIDA Bankacılık Eğitim Dizisi No:4, İstanbul, 2002 (Kredilendirme Teknikleri), s. 59.

daha çok müşteriye ulaşma çabası içerisinde olması, müşteriler yönünden kredi kullanma konusunda daha fazla alternatife sahip olunması sonucunu doğurmaktadır. Bu durum da, doğal olarak bankaların kâr marjını oldukça daraltmaktadır. Verimlilik ilkesinin kaynak maliyetleri ile ilişkili olduğu düşünüldüğünde, sektörde faaliyet gösteren bankaların maliyetleri kontrol altında tutması ve müşterilerinin bankadaki tüm faaliyetlerini temel alacak bir kârlılık politikası geliştirmesi amacında olmaları gerekmektedir.

Güvenlik, likidite, kârlılık üçgeni olarak da adlandırılan kredilendirme ilkeleri, Türk bankacılık sisteminde yıllardır temel alınan ve uygulanan ilkelere. Ancak günümüzde gerek ekonomik koşullarda gerekse bankacılık sektöründe yaşanan “risk yönetimi” temelli köklü değişimler, bu ilkelere yenilerinin eklenmesi ihtiyacını doğurmuştur.

Bu ilkeler de genel olarak; kredilerin sektörler, bölgeler, müşteriler arasında “iyi” dağılmış olmasını ifade eden “*Dağılımın Uygunluğu İlkesi*”, kredilerde süre uzatımı yapılmamasını ifade eden “*Temdit – Tecdit (Uzatma-Yenileme) Yapılmaması İlkesi*”, teminat almadan kredi kullandırmamayı ifade eden “*Teminat Almadan Riske Girmeme İlkesi*”, kredilendirmede mevzuatın dışına çıkılmamasını ifade eden “*Yan Risklerden Kaçınma İlkesi*” ve kredilendirmede mali analiz ve istihbaratın önemini ifade eden “*Firmaya Bilânçosunun Kaldırabileceğinden Daha Fazla Riske Girmeme İlkesi*” olarak sıralanabilir.

2.1.3. Kredi Kültürü ve Bankalarda Kredi Kültürünün Geliştirilmesi

Kredi kültürü; kredilendirme sürecinde aktif rol oynayan kredi karar birimleri ve kredi işlemleri ile ilgili çalışan banka personelinin, müşterilerini kredilendirirken paylaştıkları;

- Değerlerini
- Düşünce sistemlerini
- Davranış biçimlerini
- Kredilendirilmiş / Kredilendirilecek müşterileri ile olan ilişkilerini
- Kendi aralarındaki ilişkilerini ve etkileşimlerini

içeren ortak bir değerler bütünü, ortak bir felsefe olarak tanımlanabilir.

Bankalarda güçlü ve etkin bir kredi kültürünün oluşturulması; bu kültürün, onu oluşturacak ve geliştirecek olan üst yönetimden, krediler ile ilgili çalışan en alt birime kadar nüfuz ettirilebilmesine bağlıdır.²³

Çalışanların kredi kültürünü benimsemeleri ve iş yaşamlarında uygulamaları, kredilendirme sürecinin etkinliği ve başarısı için önemli bir etken olduğu gibi, aynı zamanda bankanın varlık kalitesini, kârlılığını ve sektördeki başarısını artıran en önemli faktörlerden biridir.

Bankalarda kredi kültürünün oluşturulması, şüphesiz bir birikimin ürünüdür. Oluşturulan felsefe, geçmişte yaşanan deneyimleri ve bunların sonuçlarını ortaya koyduğu gibi, gelecekte yaşanacak değişimlere de ayak uydurabilecek şekilde tasarlanmış olmalıdır.

Kredi kültüründe bulunması gereken değerler aşağıda sıralanmıştır;

- Mükemmele bağlılık düşüncesi hakim olmalıdır.
- Bankanın tüm kâr merkezlerinin üzerinde olduğu düşüncesi yaygınlaştırılmalıdır.
- Her türlü işlemin banka üzerinde etkisi olduğunun farkında olunmalıdır.
- Tüm seviyelerde dürüstlük ve iyi bir iletişim geliştirilmelidir.
- Değişimlere cevap verebilecek sağlam bir değer sistemi oluşturulmalıdır.
- Erken uyarı göstergeleri kullanan bir kredi sistemi oluşturulmalıdır.
- Ortak bir kredi dili geliştirilmeli ve ekip çalışması yapılmalıdır.
- Kredi ilke ve standartlarına bağlı olunmalıdır.
- Kredi politikasına ilişkin banka beklentileri ve bu politikaların nedenleri bilinmelidir.
- Geçmiş kredi deneyimleri analiz edilmelidir.
- Kredi verme kararı, müşteri temsilcisinin ve onaylayan veya onaylamayan görevlilerin sorumluluğu altında olmalıdır.
- Kredi verme kararı, o işleme özgü risklerin tam olarak değerlendirilip, anlaşılmasına dayanmalıdır.
- Dökümantasyon, kredinin kontrolü ve idaresi, kredinin kalitesini ve kârlılığını belirleyen temel unsurlar olmalıdır.

²³ Peter S. Rose, Commercial Bank Management, Producing and Selling Financial Services, Irwin Inc., Boston, 1991, s. 32.

- Risk üstlenmede sürprizlere yer olmadığının, yalnızca bilgisizliğin olduğunun bilincinde olunmalıdır.
- Getiri riskle orantılı olmalıdır. Yüksek getiri yüksek risk, düşük getiri düşük risk olarak değerlendirilmelidir.
- Risk ölçüm teknikleri geliştirilerek ve güncellenerek bankalarda uygulanmalı, doğru değerlendirme ve puanlandırma yapılmalı, riskteki değişimlerle ilgili önlemler alınmalıdır.

Bankalarda kredi kültürünün oluşumunu sağlayan temel belirleyiciler; risk faktörleri ve bunların yönetimi, geleceğe yönelik hedef ve politikalar olarak sıralanabilir. Buradan da anlaşılacağı üzere; bankaların krediler ile ilgili genel kural ve prensiplerini ortaya koydukları kredi politikaları ve risk yönetim prensipleri, kredi kültürünün temellerini oluşturmaktadır.

Yukarıda sayılan gereksinimler, kredilendirme sürecinin ve kredi riskine ilişkin geliştirilmiş olan banka politikasının önemli unsurlarıdır. Kredi riskini belirleyen faktör ise, “insan”dır. Banka çalışanlarının davranışları, düşünce, değer yargıları ve ideolojileri kredi işleminin başarı veya başarısızlığını belirleyici faktörlerdir. Bu bakımdan “*insan*” ve “*kredi kültürü*” faktörleri potansiyel ve kontrol sürecinde tehlike kaynakları olarak görülmelidir. Ancak kredi kararında büyük ölçüde kişisel faktörlerin rol oynadığı ve başarının kredi kültürüne bağlı olduğu gerçeğine çoğu kez özen gösterilmemektedir.²⁴

2.1.4. Bankalarda Krediler Fonksiyonunun Organizasyon Yapısı

Tüm işletmelerde çeşitli tür ve yapılarda oluşturulan organizasyon yapısının, finansal sistemin temel taşlarını oluşturan, ekonomik yaşamı önemli derecede etkileyecek fonksiyonlara sahip ve “*güven*” merkezli hizmet veren banka işletmelerinde de bulunması gereklidir. Bankaların oluşturulan bir organizasyon yapısı çerçevesinde yönetilmesi ve örgütlenmesi, faaliyetlerinin başarısını etkileyen en önemli unsurdur.

Bankaların ekonomideki temel işlevi kredi vermek, müşterilerini kredilendirmektir. Ekonomide böylesine önemli bir görevi üstlenen bankaların, tüm

²⁴ Berk, s. 68.

birimlerinde olduğu gibi, krediler fonksiyonunu yerine getirecek birimlerinin de organizasyonu en iyi şekilde yapılandırılmalıdır.

Kredilendirme süreci boyunca kredilendirmeye ilişkin yöntem ve tekniklerin uygulanabilmesi için bir organizasyon yapısı ve bu yapının kontrol mekanizmasının oluşturulmuş olması gereklidir. Zira bir kredinin açılması, sadece bankanın uygun gördüğü kaynakların müşteri ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tahsis edilmesinden ibaret sayılmaz. Uzun vadeli bir başarı için, müşteri ihtiyaçlarının karşılanması görüşü, iyi örgütlenmiş, etkin bir kredi yönetimi ile pekiştirilmelidir.²⁵

Çalışmanın birinci bölümünde de belirtildiği gibi; 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 51. maddesi uyarınca, *“Kredi açma yetkisi yönetim kuruluna aittir. Yönetim kurulu, kredi açma yetkisini BDDK’ca belirlenecek usul ve esaslar çerçevesinde kredi komitesine veya genel müdürlüğe devredebilir. Genel müdürlük, kendisine devredilen kredi açma yetkisini diğer birimleri, bölge müdürlükleri veya şubeleri aracılığıyla da kullanabilir.”*

O halde, Bankacılık Kanununa göre bankalarda kredi açmaya yetkili organlar şunlardır;

- Yönetim Kurulu
- Kredi Komitesi
- Genel Müdürlük
 - Bölge Müdürlükleri
 - Şubeler

Yönetim Kurulu : Yönetim kurulu; bankanın temel hedeflerini ve vizyonunu belirleyen, bu hedeflere ulaşmak için gerekli olan politika, ilke ve faaliyetleri oluşturan, bankanın vizyonuna yönelik kurumsal değerleri ve etik kuralları yaptırandan, bankanın kârlı, verimli ve güvenilir bir biçimde faaliyet göstermesini sağlayan banka idare ve temsil organıdır.

Yönetim kurulunun görevleri;²⁶

- Bankanın stratejik hedeflerini ve vizyonunu belirlemek.
- Bankanın kârlı, verimli ve güvenilir bir biçimde faaliyet göstermesini sağlamak.

²⁵ Güler Aras, Ticari Bankalarda Kredi Portföyünün Yönetimi, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, Ankara, 1996, s. 55.

²⁶BDDK, Bankaların Kurumsal Yönetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik, 2006.

- Bankanın devamlılık arz eden faaliyetlerini yönlendirecek politika ve ilkeleri oluşturmak.
- Banka faaliyetlerinin yasal mevzuata ve banka politikalarına uygunluğunu izlemek ve gereken önlemleri almak.
- Sürekli ve etkin şekilde bankanın hedeflerine ulaşma derecesini, faaliyetlerini ve performansını değerlendirmek.
- Banka içerisinde belirlenen politikalara uygunluğun izlenmesine ve ilgili yönetim seviyelerinde muhtemel sapmaların rapor edilmesine imkân verecek sistemler oluşturmak.
- Bankanın vizyonuna yönelik kurumsal değerlerin ve etik kuralların oluşturulmasına öncülük etmek.
- Banka içerisinde yetki ve sorumlulukları açıkça belirlemek ve bunların yerine getirilmesini sağlamak.
- Bankanın genel kredi politika ve ilkelerinin belirlenmesini, uygulanmasını ve kontrolünü sağlamak.
- Kredi komitesinin faaliyetlerini kontrol etmek.

şeklinde sıralanabilir.

Genel Müdürlük Birimleri : Genel müdürlük ve genel müdürlüğe bağlı birimler, banka yürütme organlarıdır. Genel müdürlük birimlerinin temel görevi; yönetim kurulunun belirlediği strateji ve politikalar doğrultusunda banka faaliyetlerinin yürütülmesi ve alt birimler arasında eşgüdümün sağlanmasıdır.

Kredi Komitesi : Genel müdürlük kredi komitesi; banka yönetim kurulunun kredi açma yetkisini kullanan ve şube ve bölge müdürlüğü yetki limitini aşan, otorize kredi taleplerini inceleyip karara bağlayan banka organdır. Daha öncede belirtildiği gibi, bankalarda şube ve bölge müdürlüğü yetki limitini aşan kredi talepleri için genel müdürlük kredi komitesine kredi teklifinde bulunmaktadır.

Bankalarda kredi komitesinin oluşumuna yönelik olarak, Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelikte belirtilen hüküm; *“Banka yönetim kurulunun, kredilerle ilgili olarak vereceği görevleri yapmak üzere, genel müdürde aranan*

*şartları taşıyan üyeleri arasından seçeceği en az iki üye ile banka genel müdürü veya vekilinden oluşan bir kredi komitesi kurulabilir” şeklindedir.*²⁷

Bu hükümden de anlaşılacağı üzere; bankalarda genel müdürlük kredi komitesi, yönetim kurulu tarafından oluşturulmakta ve komitenin açabileceği kredi yetki limiti yine yönetim kurulu tarafından belirlenmektedir. Ayrıca kredi komitesinin sayıca büyüklüğü, bankaların büyüklüğü ile orantılıdır.

Genel müdürlük kredi komitesi, haftalık olarak toplanabileceği gibi, gerektiği durumlarda daha sık toplanabilir. Küçük bankalarda haftada bir olan bu toplanma, büyük bankalarda kredi tekliflerinin çokluğu nedeniyle daha sık olabilir. Genel müdürlük kredi komitesi, genellikle; Genel Müdür, Genel Müdür Yardımcıları (Üst düzey kredi görevlileri), Krediler Müdürü ve Pazarlama Müdüründen oluşur. Bankalar, asgari büyüklük sınırının üzerinde kredi taleplerinin ve krediye ilişkin bilgilerin incelenmesinde, genel müdürlük krediler müdürlüğünde bir alt komite oluşturur ve kredilere ait ilk inceleme bu alt komite tarafından yapılır. Genel müdürlük kredi komitesi, alt komitenin kabul ettiği kredi başvurularını değerlendirmeye alır.²⁸

Bankalarda yönetim kurulundan ayrı bir yönetim veya kredi komitesinin kurulması gerekliliği tartışılabilir. Nitekim bu konuda ülkelerin uygulamaları farklıdır. Bazı ülkelerde kredi komitesi, banka organları arasında yer alırken, birçok ülkede de bankalarda ayrı bir yönetim komitesi kurulmasına gerek görülmemiştir.²⁹

Genel Müdürlük kredi komitesinin görevleri,³⁰

- Bankanın genel kredi politika ve ilkelerinin belirlenmesini ve uygulanmasını sağlamak.
- Banka kredi kültürünün bölge müdürlükleri ve şubelerde oluşturulmasını sağlamak.
- Kredilerin mevcut durumlarını değerlendirerek, gerekli durumlarda kredi ilişkisinin dondurulmasına ve tasfiyesine karar vermek.
- Vadesinde geri ödenmeyen kredilerin takip ve kontrolünü yapmak. İdari ve kanuni süreçlerini kontrol etmek.

²⁷ BDDK, Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik, 2006.

²⁸ Şakar, Banka Kredileri, s. 28. ; Aras, s. 57.

²⁹ Akgüç, Banka Yönetimi, s. 321.

³⁰ Şakar, Banka Kredileri, s. 29.

- Bankanın hedef pazar plânlamasını yapmak ve kredili çalışılacak firmaları belirlemek.
- Kredi portföyü limitlerini belirlemek.
- Müşteri segmentasyonu (müşterilerin kârlılık oranlarına göre sınıflandırılması) oluşturmak.
- Kredi tekliflerinde, kredi tür ve limitlerini belirlemek.
- Uygulanacak kredi faizlerini belirlemek.
- Kredilerin onaylı limitleri içerisinde kullandırılmasını kontrol etmek.
- Kredi taleplerinin değerlendirilmesinde kullanılan her türlü otomatik karar mekanizmalarının yönetimini sağlamak.
- Kredi dökümanlarının kontrolünü yapmak.
- Kredi kullandırım tutarlarına karar vermek, kullandırım öncesi teminatların kredi şartlarına uygunluğunu kontrol etmek.
- Bölge Müdürlüğü ve şube yetki limiti içerisindeki kredilerin tesis, uygulama takip ve kontrolünü yapmak.
- Faiz dönemlerinde, faiz tahsilâtının takip ve kontrolünü yapmak.
- Kredili müşterilerin mali durumlarını, mali tablolarını, memzuç risk kayıtlarını, protesto ve karşılıksız çek işlemlerini periyodik olarak kontrol etmek.
- İlgili alt ve üst birimlerle devamlı iş birliği ve bilgi alış verişi içerisinde olmak, bu birimleri sürekli olarak bilgilendirmek ve alt birimlerin çalışmalarını değerlendirmek, motivasyonunu sağlamak.

şeklinde sıralanabilir.

Krediler Tahsis Müdürlüğü : Krediler tahsis müdürlüğü; genel müdürlük bünyesinde faaliyet gösteren ve banka kredi ve teminat politikalarını oluşturan, gerek şubelerden gerekse bölge müdürlüklerinden gelen müşteri kredi taleplerini, yetkisi dahilinde, bu politikalar ve yasal mevzuatlar çerçevesinde değerlendirip karara bağlayan banka organıdır.

Krediler tahsis müdürlüğünün görevleri;

- Genel müdürlük kredi komitesinin belirlediği genel kredi politikası ve ilkeleri ışığında kredi ve teminat politikaları oluşturmak, güncellemek, bölge müdürlüğü ve şubelerde uygulanmasını sağlamak.
- Bölge müdürlüklerinden ve şubelerden gelen kredi taleplerini, yetkisi dahilinde, banka kredi politikaları ve yasal mevzuatlar çerçevesinde değerlendirip onaylamak ya da reddetmek. Kredi politikasında belirlenmiş koşulların dışında kalan kredi talepleri için karar oluşturmak.
- Kredilendirme süreçlerini hazırlamak, uygulamaya koymak, takip etmek ve gerekli tedbirleri almak
- Sorumluluk alanı ile ilgili periyodik raporlar hazırlamak ve bu raporları üst yönetime sunarak değerlendirilmesini sağlamak.
- Müşterilerin kârlılık oranlarını belirlemek ve bunların kontrolünü sağlamak.
- Kredi dökümanlarının eksiksiz olmasını sağlamak.
- Kullandırılan kredilere ait riskleri belirleyip takip etmek, risk oluşması durumunda gerekli tedbirleri almak. Bu konuda risk yönetimi bölümü ile iş birliği içerisinde olmak.
- Faaliyet gösterilen ülke(ler)deki genel ekonomik göstergeleri ve sektörlerin yapısını devamlı olarak analiz etmek, gereken önlemleri almak, bu konuda üst ve alt birimleri bilgilendirmek.
- Kredi taleplerinin değerlendirilmesinde kullanılan her türlü otomatik karar mekanizmalarının vermiş olduğu kararları değerlendirmek, tutarlılığının kontrolünü sağlamak. Ayrıca bu mekanizmaların etkinliğinin sürekli değerlendirilmesini sağlamak.
- İstihbarat ve mali analiz sürecini oluşturmak, uygulamak ve kontrolünü sağlamak. Bu konuda istihbarat ve mali analiz bölümü ile iş birliği içerisinde olmak.
- Kredi taleblebinde bulunan müşterilerin borç ödeme kapasitelerini ve kredi değerliliklerini ölçmek.
- Bankanın hedef pazar plânlamasını düzenlemek ve değiştirmek. Bu konuda krediler pazarlama bölümü ile iş birliği içerisinde olmak.
- Kredilerle ilgili güncellenen yasal mevzuatları, kredi ve teminat politikalarını alt birimlere duyurmak, bunların uygulanmasını sağlamak.

- İlgili birimlerle devamlı iş birliği ve bilgi alış verişi içerisinde olmak, alt ve üst birimleri sürekli bilgilendirmek ve alt birimlerin çalışmalarını değerlendirmek, motivasyonunu sağlamak.

şeklinde sıralanabilir.

Krediler Uygulama Müdürlüğü : Krediler uygulama müdürlüğü; şubelerden ve bölge müdürlüklerinden gelen müşteri kredi taleplerini yöneten ve bu taleplerin banka politikaları ve yasal mevzuatlar çerçevesinde değerlendirilmesini sağlayan banka organıdır. Krediler uygulama müdürlüğü, krediler tahsis müdürlüğüne yardımcı olan, çalışmalarının kontrolünü sağlayan bir organ olarak düşünülebilir.

Krediler uygulama müdürlüğünün görevi, her konuda krediler tahsis müdürlüğüne yardımcı olmakla birlikte; aynı zamanda bankanın hedef pazar plânlamasının oluşturulmasında krediler pazarlama müdürlüğü ile koordineli çalışmaktır.

Krediler Takip ve Kontrol Müdürlüğü : Krediler takip ve kontrol müdürlüğü; bölge müdürlükleri ve şubelerde kullanılan nakdi ve gayrinakdi tüm kredilerin, kullandırım koşullarına, yasal mevzuatlara, banka kredi ve teminat politikalarına uygun olarak kullandırılıp kullandırılmadığını kontrol eden, gerekli tedbirlerin alınmasını sağlayan banka organıdır.

Krediler takip ve kontrol müdürlüğü de her konuda krediler tahsis müdürlüğü ile koordineli olarak çalışmakla birlikte özellikle sorunlu kredilere yönelik olarak, sorunlu krediler müdürlüğü ve hukuk birimi ile iletişim halinde çalışmaktadır.

Sorunlu Krediler Müdürlüğü : Sorunlu krediler müdürlüğü; yasal takibe alınan sorunlu kredileri izleyen, çözüm uygulamalarını takip eden ve sorunlu kredilerin geri dönüşünü hızlandırıcı çalışmalarda bulunan banka organıdır.

Sorunlu krediler müdürlüğünün en önemli görevi; bankayı riske atacak her türlü işlemde gerek kredi takip, tahsis ve uygulama birimlerine gerekse şube ve bölge müdürlüklerine bilgi vermek, bu konuda her tür önlemin alınmasını sağlamaktır.

Krediler Pazarlama Müdürlüğü : Krediler pazarlama müdürlüğü; bankanın mevcut müşteri profilinin belirlenmesi ve piyasa koşulları, müşteri ihtiyaçları doğrultusunda ileriye yönelik hedef müşteri kitlesinin oluşturulması (hedef pazar plânlaması yapılması), mevcut ve hedef kitleye uygun yeni ürünlerin, projelerin

geliştirilmesi ile ilgili gerekli çalışmaların yapıldığı banka organıdır. Krediler pazarlama müdürlüğü, işletmelerde bulunan ve ileriye yönelik çalışmalar yapan araştırma-geliştirme (ar-ge) departmanı gibi düşünülebilir.

Krediler pazarlama müdürlüğünün en önemli görevleri; mevcut ve hedef müşteri kitlesine yönelik segmentasyonlarla, bankanın mevduat yapısını göz önünde bulundurarak kredi fiyatlamaları yapmak, kredilendirilen mevcut sektörlere ve ulaşılabilir yeni sektörlere ait analizler yaparak bu analizlerin sonuçlarını alt ve üst birimlerle paylaşmaktır.

Bütün bunların yanında, bankalarda krediler organizasyon yapısının genel müdürlük kolunu oluşturan tüm birimler, kredi karar mekanizmalarının vermiş olduğu kararları ve bu kararların tutarlılığının kontrolünü sağlamak ve en önemlisi ilgili birimlerle iş birliği ve bilgi alış veriş içinde olmakla görevlidirler.

Bölge Müdürlüğü Birimleri : Bölge müdürlükleri; özellikle büyük ölçekli, geniş şube ağına sahip bankalarda genel müdürlük ve şubeler arasında konumlandırılmış banka organıdır. Bölge müdürlükleri, genel müdürlük ve şubeler arasında iletişimin koordinasyonunu sağlayan, kendisine bağlı şubelerdeki her türlü faaliyetin organizasyonu ve denetimini üstlenen, şube yetki limitini aşan kredi taleplerini değerlendirip karara bağlayan organdır.

Bir Bölge Müdürlüğü, genellikle, bölge müdürü, pazarlama, krediler ve idari işlemlerden sorumlu müdür yardımcıları ile bölge müdürlüğü personelinen oluşmaktadır.

Bölge Müdürlüğü Kredi Komitesi : Bölge müdürlüğü kredi komitesi; bölge müdürlüğü içerisinde faaliyet gösteren, kendisine bağlı şubelerden gelen müşteri kredi taleplerini yöneten ve bu taleplerin banka politikaları ve yasal mevzuatlar çerçevesinde değerlendirilmesini sağlayan banka organıdır.

Bölge müdürlüğü kredi komitesinin görevleri;

- Genel Müdürlük birimlerince belirlenen banka genel kredi kültür, politika ve ilkelerinin şubelerde uygulanmasını sağlamak.
- Şubelerden gelen kredi taleplerini, yetkisi dahilinde, banka kredi politikaları ve yasal mevzuatlar çerçevesinde değerlendirip onaylamak ya da reddetmek. Yetki limitini aşan kredi taleplerini, değerlendirilmek üzere üst birimlere sevk etmek.

- Kredi talebinde bulunan müşterilerin borç ödeme kapasitelerini ve kredi değerliliğini ölçmek.
- Kredilendirme süreçleri, istihbarat ve mali analiz çalışmaları, yetki limitlerinin aşılmaması konularında şubelerdeki uygulamaları kontrol etmek ve gerekli tedbirleri almak.
- Şubelerce hazırlanan kredi dosyalarının eksiksizliğinin kontrolünü sağlamak.
- Şubelerde periyodik olarak müşteri ziyaretlerinin gerçekleştirilmesini sağlamak. Şubelerden gelen müşteri ziyaret raporlarını değerlendirmek.
- Faaliyet gösterdikleri bölgedeki sektörleri takip etmede, pazarlama stratejilerinin belirlenmesinde ve müşteri memnuniyetinin sağlanmasında krediler pazarlama müdürlüğü ile iş birliği içerisinde olmak.
- Şubelerde kredi taleplerinin değerlendirilmesinde kullanılan her türlü otomatik karar mekanizmalarının yönetimini sağlamak.
- Şubelerce kullanılan kredilere ait riskleri belirleyip takip etmek, gerekli tedbirleri almak. Bu konuda üst yönetimleri bilgilendirmek.
- Kredilerle ilgili güncellenen yasal mevzuatların, kredi ve teminat politikalarının şubelere duyurulmasını ve uygulanmasını sağlamak.

şeklinde sıralanabilir.

Şube Birimleri : Şubeler; banka organizasyonunun en alt birimini oluşturan ve bankaların, müşterileri ile bire bir iletişime geçtiği kilit organlardır. Bankaların, müşterilerine hizmet verdiği ve ürünlerini sunduğu yer şubeleridir. Geçmişte örgütlenme yapısı açısından pek fazla fark göstermeyen banka şubeleri, günümüzde yerini kuruluş amacına bağlı bir örgütlenme yapısına sahip olarak, kurumsal, bireysel, ticari, karma ve özel şubeler olarak isimlendirilen örgütlenmelere bırakmışlardır.

Şube Kredi Komitesi : Şube kredi komitesi; müşterilerden gelen kredi taleplerinin genel müdürlük tarafından belirlenen şube yetki limitleri dahilinde, banka genel kredi kültür ve politikaları çerçevesinde düzenlenip değerlendirilmesini ve uygun bulunanlara kredi kullandırılmasını sağlayan banka organıdır.

Şube Kredi Komitesi; şubelerin büyüklüğüne ve örgüt yapısına bağlı olarak, şube müdürü başkanlığında oluşturulur. Şube kredi komiteleri genellikle; Komite başkanı olarak şube müdürü, kredi işlemlerinden sorumlu ikinci müdür (bunların

yokluğunda şube müdürü tarafından görevlendirilen müdür yardımcısı), krediler, pazarlama, operasyon ve finansal analiz yetkililerinden oluşur.³¹

Şube kredi komitesinin çalışma yöntemi ve ilkeleri ise aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Şube Kredi Komitesinin başkanı şube müdürüdür. Komite üyeleri ve bu üyelerdeki değişimler genel müdürlüğe bildirilir.
- Şube Kredi Komitesi, şube müdürünün çağrısı üzerine ya da haftada bir periyodik olarak toplanıp kredi taleplerini değerlendirir. Alınan kararlar, karar defterine yazılarak imzalanır.
- Kredi komitesinde kararlar oy birliği ile alınır. Buna karşın, komite çoğunluğunun karşı olduğu bir kredi kararında şube müdürünün kararı olumlu ise kredi tesisi yapılır, diğer üyeler karşı görüşlerini yazılı olarak karara ekler.
- Her ne şekilde olursa olsun komitenin bilgisine sunulmamış kredi talepleri hakkında olumlu işlem yapılmaz.
- Şube Kredi Komitesi, şube yetkisi dışında kalan kredilerle ilgili karar alınması ve bu kararın bölge / genel müdürlük onayına yollanmasından sorumludur.
- Şube kredi komitesinin görevleri;
- Müşterilerden gelen kredi taleplerini örgütlenme yapısına ve hedef pazar plânlamasına uygun türde ve şube yetki limitleri dahilinde, banka genel kredi kültür ve politikaları çerçevesinde değerlendirmek ve uygun bulunanlara kredi kullandırmak.
- Yıl içerisinde otorize kredi ya da bölge müdürlüğü yetkili kredi tekliflerini ve bu kredilerde yapılacak olan değişiklikleri üst makamlara ulaştırmak.
- Kredilendirme sürecinin kontrolünü sağlamak. Süreç içerisinde teminatlarda ya da kredi kullandırım koşullarında meydana gelebilecek değişiklikler için önlemler almak, üst yönetimleri bilgilendirmek. Gerektiği durumlarda kredilerin tasfiye edilmesine karar vermek ve uygulamak.
- Gerek sorumluluk alanı ile ilgili haftalık ya da aylık, gerekse yıllık faaliyet raporları hazırlamak ve bu raporları üst yönetimin bilgisine sunmak.

³¹ Servet Eyüpgiller, Bankacılar için Banka İşletmeciliği Bilgisi, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 400, Ankara, 2003, s. 129.

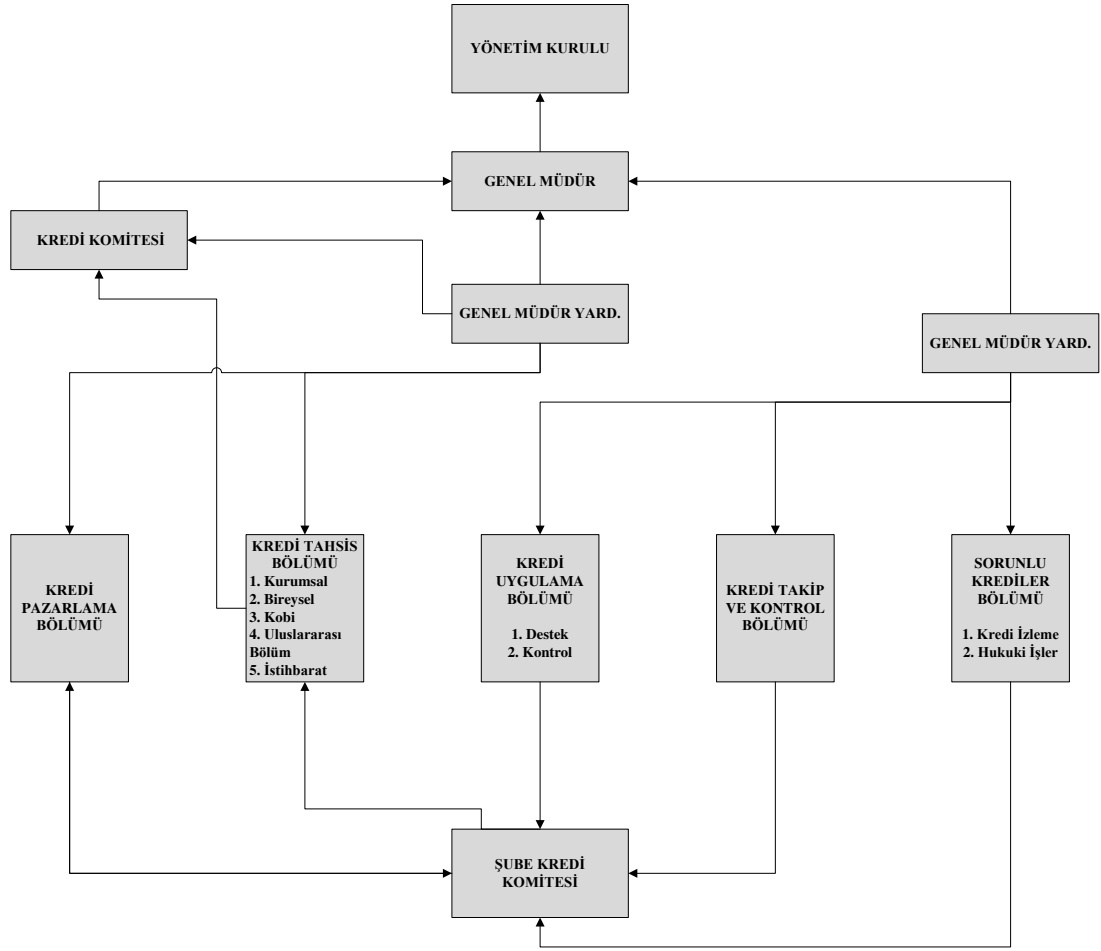
Gerektiği durumlarda, şube kredi yetkisinin artırılması konusunda genel müdürlüğe teklifte bulunmak.

- Kredi taleplerine yönelik istihbarat ve mali analiz çalışmaları yapmak.
- Faaliyet gösterdikleri yörelerdeki diğer bankaların kredi uygulamalarını takip etmek, bu konuda üst yönetimleri bilgilendirmek.
- Kredi taleplerinin değerlendirilmesinde otomatik karar mekanizmalarını kullanmak.
- Kredi talebinde bulunan müşterilerden gerekli evrakları almak, kredi dosyası oluşturmak.
- Kredilerle ilgili güncellenen yasal mevzuatları, kredi ve teminat politikalarını uygulamaya geçirmek.
- Kullandırılan kredilere ait riskleri belirleyip takip etmek, risk oluşması durumunda gerekli tedbirleri almak, üst yönetimleri bilgilendirmek.
- Periyodik olarak müşteri ziyaretlerinde bulunmak. Bu ziyaretler sonucu oluşturulan raporları üst yönetimlere iletmek.
- Müşterilerin kârlılık oranlarını belirlemek ve bunların kontrolünü sağlamak.
- Faaliyet gösterdikleri yörelerdeki sektörleri takip etmek, bu konuda üst yönetimleri bilgilendirmek.
- Üst birimlerle devamlı iş birliği ve bilgi alış verişi içerisinde olmak.
- Çalışanların motivasyonunu sağlamak (şube müdürünün görevidir.)

şeklinde sıralanabilir.

Bankalarda krediler fonksiyonuna ait organizasyon yapısı aşağıdaki şekilde özetlenmiştir;

Şekil 3 : Bankalarda Krediler Fonksiyonunun Organizasyon Yapısı

Kaynak : Şakar, Banka Kredileri, s. 26.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KREDİLENDİRME SÜRECİ

Çalışmanın üçüncü bölümünde bankaların müşterilerini kredilendirirken izlediği adımları içerisinde barındıran kredilendirme süreci incelenmiştir.

Kredilendirme süreci; kredi kullanmak isteyen gerçek ya da tüzel kişi müşterinin bankanın ilgili birimine kredi başvurusunda bulunması ile başlayan ve karşılıklı oluşturulan ödeme plânı ve kredi sözleşmesindeki koşullar çerçevesinde; müşterinin, kullandığı krediyi (anapara ve tüm faiz, komisyon gibi ek ödemeleri ile birlikte) bankaya itfası ya da bankaca müşteriye sağlanan itibarın sona ermesiyle birlikte, bankanın krediye karşılık olarak aldığı teminatları serbest bırakması ve kredi ilişkisini tasfiye etmesi ile sona eren bir süreci ve bu süreç içerisinde bankanın ve kredilendirilen müşterinin gerçekleştirdiği işlemleri ifade etmektedir.

Kredilendirme sürecinin başarısı; bankaların müşterilerini kredilendirme amaçlarına ve bu amaçlar doğrultusunda bankaların, kredilendirme sürecinin her aşamasında kredi kültür, politika ve ilkelerine bağlı kalarak kredi riskini minimum seviyede tutabilmelerine bağlıdır.

Kredilendirme süreci, bankaların amaç, kaynak ve organizasyon yapılarına bağlı olarak farklılıklar göstermekle birlikte, süreç içerisinde yapılan işlemler açısından ele alındığında temel olarak aynıdır. Süreci oluşturan aşamalar, müşterinin bankaya kredi başvurusu yapması ile başlamakta ve bankaca yapılan değerlendirmeler sonucunda kredi talebinin reddedilmesi ya da kredinin yeniden yapılandırılması ile tamamlanmaktadır. Bu doğrultuda kredilendirme süreci, banka içerisinde izlenen ve birbirine bağlı olan aşamalardan oluşmaktadır.

Kredilendirme sürecini oluşturan aşamaların birbiriyle bağlantılı olması oldukça önemli bir unsurdur. Bazı durumlarda, müşterinin kredi talebi daha ilk aşama(lar)da banka tarafından reddedilebildiği gibi, bazı durumlarda ise, süreç içerisinde müşterinin, karşılıklı oluşturulan ödeme plânına ya da kredi sözleşmesi hükümlerine uymaması, krediyi sorunlu hale getirmekte ve bu durumda kredilendirme süreci, kredinin yasal takibe alınması ya da yeni bir ödeme plânına bağlanması ile devam edebilmektedir. Ancak süreç içerisinde hangi durumla karşılaşılırsa karşılaşılın, banka açısından; süreci oluşturan her aşamada risk unsurunun varlığı, müşteri açısından ise, sürecin başarısı ya da başarısızlığının,

gelecekte banka tarafından kendisi hakkında alınacak kredi kararlarına olan etkisi unsuru unutulmamalıdır.

3.1. Kredi Başvurusu

Kredi başvurusu; kredilendirme sürecinin ilk aşaması olduğu gibi, aynı zamanda kredi almak isteyen müşteri ile kredi veren bankanın kredi ilişkisinin başladığı aşamadır. Kredi başvurusu, müşterinin bankanın ilgili birimine başvurması ya da krediler pazarlama yetkililerinin, bankanın genel kredi politikası ve şubenin kuruluş amacına uygun olarak yaptıkları pazarlama çalışmalarıyla, yeni ya da eski müşteriler ile temasa geçilmesi suretiyle yapılmaktadır. Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte, müşteriler kredi başvurularını bankaya gitmeden mobil telefonlar ya da internet aracılığıyla da gerçekleştirebilmektedirler.

3.1.1. Ön Görüşme

Kredi kullanmak isteyen müşterinin bankanın ilgili birimine başvurması ya da bankaca yapılan pazarlama çalışmalarıyla kredi talebi yaratılması üzerine banka, kredilendireceği gerçek ya da tüzel kişi müşterisi ile bir ön görüşme yapmaktadır. Yapılan bu ön görüşmede, *“müşterinin krediyi hangi amaçla kullanacağı”*, *“ne miktarda kredi talep ettiği”*, *“krediye karşılık vereceği teminat ya da teminatları”* ve *“krediyi geri ödeme planı”* müşteriden öğrenilmektedir. Buna karşılık banka da müşterinin taleplerine uygun olarak *“kullanabileceği kredi türü”*, *“kreditinin özellikleri”* ve *“kullandırım koşulları”* hakkında müşteriyi bilgilendirmektedir.

Kredi müşterisi ile yapılan bu ön görüşmenin temel amacı; bankanın kredilendireceği müşterisini tanıması (hakkında bilgi edinmesi) ve müşteri ilişkilerini düzenlemesi olarak nitelendirilebilir. Yapılan ön görüşmede, müşterinin talepleri doğrultusunda ortaya konan kredinin, bankanın kredi kültür ve politikasıyla; tür ve özellik bakımından ise bankanın kullandığı kredilerle uyumlu olması oldukça önemli bir unsurdur.

Ön görüşme sonucunda, müşterinin taleplerine uygun olarak kendisine sunulan krediyi kullanmak istemesi üzerine; banka, müşterinin kredi talebini değerlendirmek üzere kendisinden kredi için gerekli belgeleri istemektedir. Bankaca istenilen bu belgeler, müşterinin gerçek ya da tüzel kişi olması ve kullanacağı kredi türü açısından farklılıklar göstermektedir. Bu farklılığın temel nedeni; farklı tür müşterilerin kredi taleplerinin, farklı esaslar dahilinde değerlendirilmesidir.

Bankalardan kredi talebinde bulunan gerçek ve tüzel kişi müşterilerden istenilen belgeler aşağıda sıralanmıştır.

Gerçek kişi müşterilerden istenen belgeler;

- Banka tarafından verilen kredi başvuru formu

Kredi müşterisi ve Kefillerin;

- Kimlik belgesi (Nüfus Cüzdanı, Ehliyet, Pasaport)
- Son döneme ait adres tevsik belgesi (elektrik, su, telefon, doğal gaz faturası) ya da ikametgâh belgesi
- Gelir durumunu gösteren belgeler (Maaş bordrosu, gayrimenkul geliri olanlar için tapu belgesi, kira kontratı v.b.)
- Maaşında haciz olmadığına ilişkin yazılı bilgi
- Kuruluş şirket ana sözleşmesinin yayımlandığı ticaret sicili gazetesi (Şirket ortağı olan gerçek kişiler için)
- Ziraat odası tarafından düzenlenmiş odaya üyelik belgesi (Tarım kredileri başvuruları için)
- Bağlı bulunulan sosyal güvenlik kuruluşları tarafından düzenlenmiş kimlik belgesi (Emekliler için)

şeklinde sıralanabilir.

Tüzel kişi müşterilerden istenen belgeler;

- Banka tarafından verilen kredi başvuru formu

Kredi müşterisi firma ve kefillerin;

- Kimlik belgesi (Nüfus Cüzdanı, Ehliyet, Pasaport)
- Son döneme ait adres tevsik belgesi (elektrik, su, telefon, doğal gaz faturası) ya da ikametgâh belgesi
- Kuruluş şirket ana sözleşmesinin yayımlandığı ticaret sicili gazetesi
- Firmanın kayıtlı olduğu odadan alacağı oda kayıt belgesi
- Vergi levhası
- Firmayı temsile yetkili kişilerin ve kefillerin Noter onaylı imza sirküleri
- Kefilin maaşlı olması durumunda, son aya ait maaş bordrosu ve maaşında haciz olmadığına dair yazılı bilgi

- Ekleriyle birlikte son üç yıllık döneme ait; bilânço, gelir tabloları ve mizanları (Vergi dairesi, Serbest muhasebeci mali müşavir ya da Yeminli mali müşavir onaylı)
- Firma ve ortaklarına ait tapu belgeleri ve araç ruhsatları
- Vekâlet ile işlem yapılacaksa vekâletname örneği
- TCMB kredi risk beyannamesi ve taahhütnamesi
- Hesap durumu belgesi ve ekleri (Hesap durumu belgesi alınarak kullanılacak krediler için)
- Ortak ve yöneticiler hakkında bilgiler
- İştirak ve bağlı ortaklık var ise; ortaklık yapıları, yönetim ve mali verileri
- Firmanın kapasite raporları, ithâlat ve ihrâcat bilgileri
- Faaliyet belgesi (Sanayi işletmeleri için)
- Yatırım teşvik belgesi ve ekleri

şeklinde sıralanabilir.

3.1.2. Müşteri Ziyareti

Daha öncede belirtildiği gibi; kredi başvurusu, kredi almak isteyen müşterinin bankanın ilgili birimine başvurması ya da krediler pazarlama yetkililerinin yaptıkları pazarlama çalışmaları neticesinde kredi talebi yaratması suretiyle gerçekleşmektedir. Günümüzde bankacılık sektöründe değişen rekabet ve piyasa koşullarının bir sonucu da, müşterilerin bankayı tercih etmelerini beklemekten çok, etkin pazarlama çalışmalarıyla müşterileri banka ile çalışmaya yönlendirmek ve bu sayede “iyi” olarak nitelendirilebilecek müşteriler kazanmaktır. Bu doğrultuda pazarlama birimlerinin gerçekleştirdiği faaliyetlerin banka açısından önemi de bir kez daha ortaya konulmaktadır.

Bankalarca gerçekleştirilen müşteri ziyaretleri, gerek kredi başvurusunda bulunmuş, gerekse yapılan pazarlama çalışmaları ile kredi talebi yaratılabilecek, genellikle, tüzel kişi müşteriler için yapılmaktadır. Buradaki amaç, kredi talebinde bulunmuş ya da bulunabilecek müşteriyi iş yerinde ziyaret ederek, iş yerinin teknik ve sosyal yapısı, yönetim kadrosunun ve çalışanların kişisel nitelikleri gibi kredinin oluşumuna yön verecek pek çok yararlı bilgi ve izlenimi elde etmek ve beraberinde kredi talebini getirecek önemli bir adımı atmaktır.

Kredilendirme sürecinin ilk aşamalarında gerçekleştirilen müşteri ziyaretlerinin, süreç içerisinde banka yetkilileri tarafından periyodik olarak tekrarlanması, kredi müşterisinin ekonomik durumunun ve kredi taminatlarının takibi açısından da oldukça önemlidir.

Gerek müşteri ile yapılan ön görüşmede, gerekse müşteri ziyaretlerinde bankanın ve ziyaret edilen firmanın birden fazla yetkili ile temsil edilmesi, bu faaliyetlerden elde edilecek sonuçları banka açısından daha sağlıklı bir hale getirmektedir. Bu şekilde gerçekleştirilen bir firma ziyaretinde aşağıdaki değerli bilgilere ulaşılabilir;³²

- Rakip firmalar aracılığı ile müşterinin değerlendirilmesi
- Personel yapısındaki değişiklikler
- Yapılması düşünülen yatırımlar
- Varlıklardaki olağanüstü değişimler
- İşletme sahibinin yaşam biçimi ve özel harcamaları
- Müşterinin Pazar ve rekabet davranışları
- Örgütsel yapı
- Ödeme şekli ve alacak tahsil politikası
- Siparişler ve siparişlerdeki değişme eğilimleri
- İstihdam durumu ve personel sayısındaki değişme

Özetle, ön görüşme ve müşteri ziyaretlerinden elde edilebilecek en önemli bilgiler; müşterinin karakteri, sermayesi ve kapasitesi ile ilgili olan, kredi analizi sürecini oluşturacak bilgilerdir.

Müşteri ziyareti esnasında edinilen bilgiler ve varılan sonuçlar, ziyareti gerçekleştiren banka yetkililerince değerlendirilmek ve üst birimlere iletilmek amacıyla “Müşteri Ziyaret Formu” na aktarılır. Gerçekleştirilen her müşteri ziyareti için bu form, yetkililerce doldurulmakta ve müşteri kredi dosyasında muhafaza edilmektedir. Örnek oluşturabilecek bir müşteri ziyaret formu Ek-1’de verilmiştir.

Kredilendirme sürecinin bu ilk aşamalarında bankaca gerçekleştirilen ön görüşme ve müşteri ziyaretlerinin temel amacı; ilk kez kredi ilişkisine girilecek müşteri hakkında ön bilgi toplamak, bir anlamda, ön istihbarat yapmaktır. Müşterinin talep ettiği krediyi kullanabilmesi, kendisi hakkında bankaca edinilen ön bilgi ve

³² Berk, ss. 77-78.

izlenimlerin, bankanın kredilendirme ön koşulları, kredi kültür ve politikaları ile uyumlu olmasına bağlıdır. Başka bir deyişle, ön görüşme ve ziyaret sonucunda müşteri hakkında edinilen bilgi ve izlenimler bankaca bir ön değerlendirmeye tabi tutulmakta, uygun görülmeyen kredi talepleri kapsamlı değerlendirmeye alınmadan reddedilmektedir.

3.2. Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi

Kredilendirme sürecinin ilk aşamalarında bankaca kredilendirilmesi planlanan gerçek ya da tüzel kişi müşterilerin kredi talepleri ile paralel olarak edinilen karakter, sermaye ve kapasiteleri ile ilgili bilgiler; sürecin en önemli ve en uzun aşaması olan kredi analizine aktarılmaktadır.

3.2.1. Kredi Analizi (Credit Analysis)

Kredi analizi; kredi talebinde bulunan gerçek ya da tüzel kişi müşterilerin kredi değerliliğini oluşturan etmenlerin (müşterinin mali durumu, ekonomik faaliyetleri gibi), bankanın kredi kaynakları, kredi kültür ve politikaları göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi ve bu değerlendirme sonucunda kredilendirilecek müşterilerin hangi şartlar altında ve ne miktarda kredi ile kredilendirilebileceğini ve bunun yanında, talep edilen kredinin risk derecesini (geri dönmeme olasılığını), verimini, bankanın kredi kültür ve politikaları ile olan uyumunu belirleyen yöntemler (süreçler) bütünü olarak da tanımlanabilir. Kredi analizi, bir anlamda, kredi talebinde bulunan müşterilerin *“kredi kullandırmaya lâyık olup olmadıklarının”* incelenmesidir.

Kredi analizi; geniş anlamıyla, yalnız kredi talebinde bulunan kişi ve kuruluşun kredi değerliliği konusunda bir karara ulaşabilmek için gerekli ve ilgili görülen çeşitli bilgi ve etmenlerin değerlendirilmesini değil, kredi riskinin yönetimini de kapsar. Bu kapsama kriz yönetimi, müşterilerin ödeme güçlüğü içine düşmesinden kaynaklanan problemler (sorunlu) veya tahsili gecikmiş krediler de alınabilir. Kredi analizi, yalnız kredi talebinde bulunan firmanın mali tablolarının incelenmesini değil, ilgili firmanın geçmiş, cari ve en önemlisi gelecekteki sonuçlarını, başarımını (performansını) etkilemiş ve etkileyebilecek tüm etmenlerin değerlendirilmesini içerir.³³

³³ Akgüç, Kredi Talepleri, s. 1.

Bankalar tarafından gerçekleştirilen kredi analizlerinin temel amaçları aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Kredi talebinde bulunan gerçek ya da tüzel kişi müşterilerin, kredi sözleşmesi hükümlerine uygun olarak, kullandıkları krediyi geri ödeme gücüne (kapasitesine) ve arzusuna (isteğine) sahip olup olmadığını saptamak ve bu yolla kredi riskini minimize etmek,
- Kredi talebinde bulunan müşterilerin hangi neden ya da nedenlerle kredi istediğini belirlemek ve bu nedenler doğrultusunda müşterileri uygun tür, tutar, vade ve koşullarla kredilendirmek.

Kredi analizi için sayılan bu iki temel amaç, kredi müşterisi ve banka açısından oldukça önemli unsurları içlerinde barındırmaktadır. Kredi talebinde bulunan müşterilerin kredi sözleşmesine uygun olarak yükümlülüklerini yerine getirme güçlerinin (kapasitelerinin) olup olmadığını saptamak, bankalar tarafından alınacak kredi kararlarını etkileyen en önemli kriterlerden biri olduğu gibi, aynı zamanda müşterilerin kredi değerliliğini ve kullandıkları kredilerin risklerini belirleyen önemli bir faktördür. Bu tür bir saptama, aynı zamanda kullanılacak olan kredinin geri dönüp dönmeyeceğini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Kredi kullanmak isteyen müşterilerin, hangi ekonomik neden ya da nedenlere dayanarak kredi talebinde bulunduklarının bankaca bilinmesi, hem kredi riskini azaltan önemli bir etken hem de kredilendirme sürecinin ilk aşamasında açıklığa kavuşturulması gereken bir unsurdur. Tatmin edici (kabul edilebilir) ekonomik nedenlere dayandırılmayan kredi taleplerinin, sürecin daha ilk aşamasında bankaca reddedilmesi gerekmektedir. Diğer yandan bankalarca, kredinin hangi neden ya da nedenlerle talep edildiğinin bilinmesi, hem müşterinin isteklerine uygun tür, tutar vade ve koşullarda kredilendirilmesine hem de kredi riskini yayarak firmaların faaliyet gösterdiği sektörlerin gelişimine ve doğal olarak ülke ekonomisinin gelişimine katkıda bulunmaktadır.

Tüm bunların sonucunda, kredi taleplerinin bankalarca değerlendirilmesinde en önemli aşamayı oluşturan kredi analizinin yapılmasındaki amacın, bankalarca en doğru, en hızlı ve en az riskli şekilde kredi kararlarının alınmasını sağlamak ve uygun olmayan kredi taleplerinin belirlenerek, bu kredilerin kullanılmasından kaçınmak olduğu söylenebilir.

3.2.1.1. Kredi Analizi İşlevinin Organize Edilmesi

Kredilendirme süreci boyunca kredilendirmeye ilişkin yöntem ve tekniklerin uygulanabilmesi için bir organizasyon yapısı ve bu yapının kontrol mekanizmasının oluşturulmuş olması gereklidir.

Bankalarda kredi analizleri işlevinin kim ya da kimler tarafından yerine getirileceği sorusunun yanıtı; analizi yapılacak kredinin bankanın hangi organının yetkisinde değerlendirileceğine bağlıdır. Genel müdürlük, bölge müdürlüğü ya da şube yetkisinde kullanılacak olan kredilerin analizi yine bu birimlerce ve yukarıda belirtilen görev paylaşımı çerçevesinde yürütülmektedir.

3.2.1.2. Kredi Analizinde Dikkate Alınacak Faktörler

Daha öncede belirtildiği gibi, kredi analizi sürecini oluşturan aşamalardan biri de kredi talebinde bulunan müşterilerin “kredi değerliliğinin (creditworthy)” ölçülmesidir. Kredi analizi, ihtiyaçları doğrultusunda haklı ekonomik nedenlerle kredi talebinde bulunan gerçek ya da tüzel kişi müşterilerin kredi değerliliğini saptamak ve bu değerliliğe dayanarak kredi kararı vermek amacıyla bankalarca yapılan çalışmalardır. Buna göre kredi değerliliği ise, kredi talep eden müşteriler için yapılan kredi analizinin sonuçları olarak tanımlanabilir.

Bankalar tarafından gerçekleştirilen kredi taleplerinin değerlendirilmesi ve bu değerlendirmelerin olumlu ya da olumsuz bir karara bağlanması çalışmaları, tamamen kredi kullanılacak olan müşterilerin krediyi geri ödeyip ödeyemeyeceği hakkında yapılan öngörümleme (tahminleme, kestirim) çalışmalarıdır. Bu nedenle bankalar, müşterilerinin kredi değerliliğini belirlemeye yönelik çalışmalarında, müşterilerine ait nicel bilgilere ihtiyaç duydukları kadar nitel bilgilere de ihtiyaç duymaktadırlar. Bu bilgiler ışığında gerçekleştirilen bir kredi analizinin amacı, müşterinin kredi değerliliğinin en doğru şekilde ölçülmesi ve bankaca alınacak nihai kredi kararının iyi analiz edilmiş, sağlam temeller üzerine oturtulmasıdır.

Kredi taleplerinin incelenmesinde bankalar, kredi değerliliğinin belirlenmesi yönünden kuşkusuz çeşitli etmenleri dikkate almak durumundadırlar. Bundan yarım yüzyıl kadar önce bankalar, bir kişinin kredi değerliliğini belirlerken, ilgilinin karakteri (moralitesi), girişim yeteneği (teşebbüs kabiliyeti) ve sermayesi olmak üzere başlıca üç faktörü göz önünde tutarlardı ve bu faktörler arasında da kişinin karakterine (moralitesine) en fazla önemi verirlerdi. Zamanla bu üç faktöre yeni

eklemeler yapılarak günümüzde kredi analizinde dikkate alınacak etmenlerin sayısı artırılmıştır.³⁴ Buna göre, kredi analizinde dikkate alınacak etmenler, bankacılık literatüründe “5C” ya da “CAMPARI” sembol ya da sözcüğü ile formüle edilmiştir;³⁵ “5C” formülünün açılımı;

Character: Kişisel nitelikler, moralite

Capacity: İş görme, gelir yaratma gücü, kapasitesi

Capital: Sermaye, ödeme gücü

Conditions: Ekonomik koşullardan etkilenme

Collateral: Kredinin güvencesi (teminat)

“CAMPARI” formülünün açılımı ise;

C: Kredi karakteri, moralite, kişisel nitelikler (Character)

A: Ödeme gücü (Ability to pay)

M: Bankaya sağlayacağı kâr marjı (Margin)

P: Kredinin kullanılış amacı (Purpose)

A: Kredi tutarı (Amount)

R: Geri ödeme plânı (Repayment schedule)

I: Kredinin güvencesi (Insurance)

şeklinde dir.³⁶

Kredi analizi yapılırken dikkate alınması gereken bu faktörler, kredi kararı verilecek olan müşterinin kredi değerliliğinin belirlenmesinde müşteriye ait nitel ve nicel verileri içermektedir. Bu faktörler, kredilendirilecek olan gerçek ve tüzel kişi müşteri grupları için bazı farklılıklar gösterse de temelde önemli benzerlikler arz

³⁴ Akgüç, Kredi Talepleri, s. 14.

³⁵ Akgüç, Banka Yönetimi, s. 509.

³⁶ Literatürdeki bazı kaynaklarda kredi analizinde dikkate alınması gereken faktörler, kredilendirme prensipleri olarak isimlendirilmektedir. Ayrıca bazı kaynaklarda bu faktörler sadece karakter, kapasite ve teminat olarak ele alınırken, bazı kaynaklarda da bu faktörler “6C” sembolü ile formüle edilmiştir. Bunlar; Capacity (Kapasite), Character (Karakter), Capital (Sermaye), Collateral (Teminat), Conditions (Ekonomik koşullar) ve Control (Kontrol)’dur. Bazı kaynaklarda ise “5C+2C” sembolü ile formüle edilen bu faktörlerde 2C, Compliance (Yasalara uyum) ve Credit documentation (Kredi dökümantasyonu) temsil etmektedir.

etmektedir. Bankalar tarafından bu faktörlerin oluşturulmasında ve kredi analizinde kullanılmasındaki temel amaçlar;

- Banka için kredilendirilecek “iyi” müşterileri seçmek ve değerlendirmek
- Değerlendirmede müşteriyi nitel ve nicel tüm yönleri ile ele alarak incelemek ve bu sayede kredi riskini azaltmak
- Alınacak kredi kararının tam isabetli ve bankanın kredi kaynakları, kredi politika ve kültürü ile tam uyumlu olmasını sağlamak

şeklinde sıralanabilir.

Kredi analizinin en doğru şekilde gerçekleştirilerek, kredi değerliliği konusunda yukarıdaki amaçlara ulaşabilmek için ise bankalar, bu faktörleri bir bütün halinde benimseyerek tüm kredi karar süreçlerine uygulamalıdır. Her ne kadar kredi analizi sürecinde ileriye yönelik tahminlerde bulunmak, nitel veriler üzerinde yorumlar yapmak zor olsa da, gerek teoride gerekse uygulamalarda unutulmaması gereken, analizde dikkate alınacak faktörlere bir bütün halinde ve kredi kültür ve politikalarına özenle uymak ve tüm verilerin dikkatle analizi suretiyle en isabetli kararı vermeye çalışmak olmalıdır.

Bankalarda kredi taleplerini değerlendiren çalışanların, her bir kredi başvurusunu değerlendirirken aşağıdaki üç temel soruya cevap araması gerekmektedir. Bu sorulara verilen cevaplar aynı zamanda kredi analizinde dikkate alınması gereken faktörleri de bir araya getirmektedir.³⁷

1. Müşteri kredi kullandırmaya lâyık mı?
2. Kullanılacak kredinin türü müşterinin krediyi kullanma amaçlarına uygun mu?
3. Kredinin güvencesini oluşturması planlanan teminatların minimum maliyet ve minimum riskle nakde çevirilebilme yeteneği var mı?

Karakter (Kişisel Nitelikler, Moralite) : Kredi analizinde “karakter (character)” faktörü, kredi talep eden müşterilerin (eğer kredi talep eden müşteri bir kuruluş ise, bu kuruluşun sahiplerinin ya da üst düzey yöneticilerinin) dürüstlüğü, piyasadaki itibarı, kişisel özellikleri, moralitesi, girişim yetenekleri, geçmişteki ve şu andaki ticari özellikleri, borcunu geri ödeme gücü ve isteğini ifade etmektedir. Karakter faktörü, eskiden olduğu gibi günümüzde gerçekleştirilen kredi analizlerinde

³⁷ Rose, s. 179.

de çok önemli bir rol oynamaktadır. Bunun nedeni, karakter faktörü yönüyle zayıf olan bir kredi müşterisine kullandırılan kredinin geri ödenmesinde sorunlarla karşılaşılmasıdır. Bir bankanın, kullandığı kredileri emniyette tutabilmesi, müşterilerine başta karakter faktörü yönünden güven duyması ile sağlanabilmektedir. Ancak bir kredi müşterisini, daha önce kredi kullanmış olsa bile, karakter faktörü yönüyle analiz etmek zordur. Bazı durumlarda, kredi kullanmak isteyen müşteri bankayı kendisi hakkında yanlış bilgilendirebilmekte, bazı durumlarda da kredi borcunu vadesinde ödeyen bir müşteri, ekonomik ya da başka nedenlerden dolayı borcunu ödemeyi aksatabilmektedir. Bu gibi durumları aşabilmek için, kredi analizi yapan banka çalışanlarının daha önceki kredilendirme tecrübeleri ve öngörümleme yeteneklerini kullanmaları ile birlikte kredi müşterisinin geçmişteki ticari özellikleri ve borç ödeme alışkanlığı unsurlarını incelemeleri oldukça önemlidir. Böylelikle müşterinin karakter faktörü yönünden analizi, geçmişi temel alınarak daha kolay yapılabilir. Karakter faktörü yönünden iyi analiz edilmiş bir müşteriye ya da bir kuruluşa kullandırılan kredinin riskinin az olduğu söylenebilir. Ancak karakter faktörü, analizde tek başına dikkate alınması yeterli olan bir unsur değildir. Daha öncede belirtildiği, gibi tüm bu faktörlerin bankaca bir bütün halinde ele alınması gerekmektedir. Zira, karakter faktörü yönünden güçlü olan bir müşteri, kapasite ya da teminat faktörleri yönünden zayıf olabilir.

Karakter faktörü yönüyle, bankaların kredi müşterilerini değerlendirme kriterleri aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 4 : Karakter Yönüyle Değerlendirme Kriterleri

1. Kişisel özellikler	• Karakter özelliği • Dış görünüş özellikleri • Açıklık derecesi (Ekonomik ilişkileri ortaya koyma durumu) • Yaşı, aile durumu ve ilişkileri • Sosyal hayatı, hobileri
2. Ticari nitelikleri	• Eğitim durumu ve katıldığı sınavlar • İşletmecilik zihniyeti ve plânlama yeteneği
3. Geçmişteki ticari özellikleri	• Likidite ve ham madde krizleri • Ekonomik koşullardan etkilenme durumu
4. Yönetim nitelikleri	• Yönetim tarzı, yetki devri • Çalışanları düzenleme şekli • İşletmenin kurucusu değil ise, kuruluştan bu yana kaçınıcı nesle ait olduğu
5. Teknik nitelikleri	• Eğitimi ve katıldığı sınavlar • Meslek yolu-meslek gelişimi • Mesleki deneyimi ve uzmanlığı
6. Tıbbi özellikleri	• Sağlık durumu • Geçirdiği rahatsızlıklar ve kalıtsal hastalıklar • Fiziksel görünümü (yapısı)
7. Sermaye yapısı	• Diğer işletmelere iştirakleri • Özel varlıkları ve gelirleri • Taşınmaz mal varlıkları • İşletme dışı diğer gelirleri • Özel vergi borçları • Aile üyelerinin varlık durumu • Kredi kurumları ile ilişkilerinin yoğunluğu • Geçmişteki ödememe durumlarının sayısı

Kaynak : Berk, s 65.

Bu kriterler incelendiğinde, karakter faktörü yönüyle bankalarca “iyi” olarak nitelendirilebilecek müşteri profilini, kredi kullanmak için kendisi ya da temsil ettiği kuruluş hakkında bankaya sunduğu tüm bilgi ve belgeler doğru ve açık olan, kredilendirilmede bankanın kendisine sunduğu öneri ve yönlendirmeleri değerlendiren, herhangi bir kanunsuz uygulamaya karışmamış, yöneticilik vasıflarına

sahip, gerek iç gerekse dış ticari ilişkileri kuvvetli ve bu ilişkilerde yetenekli, sağlık durumu iyi ve borç ödemede titiz kimseler oluşturmaktadır.

Sonuç olarak, bir müşteride karakter faktörünü meydana getiren etmenler aşağıdaki gibi formüle edilebilir.³⁸

$$\textbf{Karakter} = \textbf{Sorumluluk} + \textbf{Samimiyet} + \textbf{Ciddi Amaç} + \textbf{İyi Niyet}$$

Kapasite (İş Görme, Gelir Yaratma Gücü, Kapasitesi) : Kredi analizinde “kapasite (capacity)” faktörü, kredi talep eden müşterilerin, krediyi geri ödeme güçlerini ifade etmektedir. Herhangi bir kredi müşterisinin kredi sözleşmesi hükümleri uyarınca, belirlenen vadelerde borcunu bankaya geri ödemesi, yükümlülüklerini karşılamaya yetecek miktarda kaynak yaratabilmesine (nakit yaratabilme potansiyeline) bağlıdır. Her ne kadar kredi analizinde, firma ya da şahıs kredi müşterilerinin karakter faktörleri önemli olsa da, aynı müşterilerin kullandıkları krediyi geri ödeme gücüne sahip olmaları da bir o kadar önemlidir. Sonuçta bir kredinin geri ödenmesi, sadece müşterinin iyi niyetine değil, müşterinin krediyi geri ödeyecek maddi gücünün olmasına da bağlıdır.

Bir borç, genel olarak varlıkların satışı ile (paraya çevrilmesiyle), başka bir kaynaktan sağlanan borçlar ile ya da faaliyet sonucu yaratılacak fonlar gibi kaynaklardan yararlanılarak geri ödenebilir. Kredinin maddi güvencesini oluşturan iktisadi değer (teminatın) satışıyla da kredinin geri ödenmesi mümkündür. Ancak bu, kredinin geri alınmasında çok aynal (istisnaî) olarak başvurulması gereken bir yoldur. Varlıkların satışı yoluyla kredinin tahsili, beraberinde şu sakıncaları getirir;³⁹

- Pahalı bir yoldur
- Zaman alıcıdır
- Firmanın varlığını tehlikeye düşürebilir
- Bankanın kredi taleplerini iyi değerlendiremediği konusunda bir karine (gösterge) oluşturabilir
- Banka hakkında kredi müşterilerinde olumsuz izlenimlerin doğmasına yol açabilir

³⁸ Rose, s. 180.

³⁹ Akgüç, Kredi Talepleri, s. 17.

- Başarısızlığa uğrayan firmaların kredilendirilmesi yoluyla kıt fonların israf edildiği kanısı yaygınlaşır

Aynı zamanda kredinin başka bir kaynaktan sağlanan borçlar ile geri ödenmesinin de bazı sakıncaları bulunmaktadır. Bu sakıncaların en önemlisi, genellikle, borçlunun ekonomik durumunun kötüye gittiğine işaret etmesidir. Kredi kullanan müşterilerin (borçluların), kullandıkları kredileri (borçlarını) geri ödemede bankalarca tercih edilen yol, müşterilerin gelir yaratma güçlerini kaybetmeden ve eğer kredi müşterisi bir firma ise firmanın piyasadaki varlığını devam ettirmesi suretiyle yükümlülüklerini yerine getirmeleridir. Başka bir deyişle, müşterilerin kullandıkları kredileri geri ödemede ekonomik yönden zor durumda kalmamalarıdır.

Bir kredi müşterisinin kapasite faktörü yönüyle analizi, müşteriye ait birçok kriterin birlikte değerlendirilmesi ile ortaya çıkmaktadır. Bu değerlendirmeler her ne kadar bireysel kredilerde daha karmaşık bir hal alsada, firma kredi müşterileri için daha belirgindir. Genel haliyle *“kullanılan krediyi geri ödeme gücü”* olarak ifade edilen kapasite faktörü, firmanın bu ödeme gücüne (kaynak yaratma yeteneğine) sahip olmasında etkin rol oynayan firma faaliyetlerini ve firma faaliyetlerini düzenleyen yönetim kadrosunun etkinliğini de içermektedir.

Kapasite faktörü yönüyle, bankaların firmaları değerlendirme kriterleri aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 5 : Kapasite Yönüyle Değerlendirme Kriterleri

1. Yapısal Durum	• İşletme büyüklüğü, yasal şekli ve yaşı • Yer aldığı iş kolu ve kuruluş yeri (ulaşım durumu, işletme alanı) • Sorumluluk , iştirak ilişkileri ve ortakların yapısı • Yapıların durumu (üretim-satış ve büro alanları)	5. Satın Alma ve Stoklama Durumu	• Satıcıların yapısı ve satıcılara bağımlılık • Ham maddeye bağımlılık, satıcıların fiyat düzeyi • Sipariş organizasyonu (sipariş zamanları, sipariş miktarları, sipariş sıklığı, sipariş tutarı) • Satın almada denetim (kalite kontrolü) • Taşıma olanakları • Ara mal ve malzemelerin, depoların sayısı ve türü • Ürün depolarının durumu • Stok tutum organizasyonu ve stoklama düzeyi
2. Plânlama ve Organizasyon	• Bütçe plânlama hesaplarının yapılıp yapılmadığı • Olması gereken ve varolan durum karşılaştırılmasının etkinliği • Plânlama anlayışının kalite ve kapsamı • Organizasyon yapısının türü (organigram) • Yetki düzenlemeleri, çalışanların sorumluluk anlayışı • Biçimsel olmayan organizasyon • Personel devir hızı ve süresi • Personel dalgalanmaları	6. Üretim-Hizmet (Kapasite) Durumu	• Üretim programı • Ürünlerin kalite standartları • Toplam kalite anlayışı • Ürün yeniliklerinin durumu (araştırma ve geliştirme (ar-ge) faaliyetleri) • Üretim türü (tek tek üretim, seri üretim v.b.) ve üretim sürecinin organizasyonu • Üretim tesislerinin teknik durumu (yaş, kapasite derecesi, esneklik) • Bekleme, tamir-bakım maliyetlerinin düzeyi • Enerji sağlama türü • Kapasite kullanımı ve atölyelerin durumu • İşletme içi taşıma düzeni
3. Bilgi Derleme ve Muhasebe Düzeni	• Muhasebenin güncelliği • Yıl sonu raporlarının düzenlenme ve sunuş zamanı • Maliyet muhasebesi sisteminin olup olmadığı • Kısa süreli kâr hesaplarının yapılması • Hesaplama biçimi, kayıt şekli • Ödemeler akımının organizasyonu • Bilgisayar kullanma durumu • Dış danışmanlığın tür ve kapsamı • Bilgi akışının organizasyonu • Resmi-gayri resmi muhasebe ayrımı	7. Pazarlama Alanı	• Rekabet yoğunluğu • Ürün-il çeşitlendirmesi • Fiyatlandırma • Dağıtım kanallarının türü • Pazar yapısı ve müşterilerin özellikleri • Dış satım olanakları • İşletmenin iş kolundaki durumu • Pazar araştırmaları ve reklam türü • İskonto ve iadeler • Uyarı şekilleri, müşteriye bağımlılık ve borçluların sayısı • Siparişlerin durumu ve gelişimi
4. Personel Yapısı ve Yönetimi	• Personeldeki gelişmeler • Ücretlendirme • Kapasite kullanımı ve atölyelerin durumu • İşletme içi taşıma düzeni • Personelin eğitim durumu • Yöneticilerin seçimi ve geliştirilmesi • Genel yaş ve sağlık durumu	8. Finansman Alanı	• Finansman ve yatırım plânlaması • Yatırım davranışları • Ödeme ve tahsil politikası • Ödeme sürelerine bağımlılık • Alacaklıların süre gelişimi • İskontolardan yararlanma, senet protestoları • Banka ilişkilerinin türü ve niteliği

Tablo 5 : Berk, s.67.

Bir firma için geleceğe yönelik olarak banka tarafından gerçekleştirilen firmanın kapasite faktörü yönüyle analizi, firmanın kullandığı kredinin vadesine göre banka tarafından genellikle kalitatif (nitel) tekniklerin tamamlayıcısı olan kantitatif (nicel) teknikler kullanılarak gerçekleştirilmektedir.

Uzun vadeli kredilerde, firmanın anapara ve faizi ödeme potansiyeli önemlidir. Fonlar bu durumda sabit varlıklara yatırılarak, yatırımlar sonucunda elde edilen gelirlerle kredi borcu ödenir. Kısa vadeli kredilerde ise, temel ağırlık noktasını likidite yoğunluğu oluşturmaktadır. Örneğin, ödünç alınan kısa vadeli kredilerin geri ödenmesi için stokların satılması plânlanabilir. Bu durumda, kapasite faktörü analizinin temel amacı, nakit yaratma potansiyelidir. Ayrıca proforma analizleri ve oran analizleri de yararlanılabilecek araçlardır. Bu amaçla oran analizleri, kısa süreli varlıklarla kısa süreli borçların karşılaştırılması alanında yoğunlaşmaktadır. Uzun vadeli krediler için ise kapasite, uzun dönemdeki kârlılığın başarısına bağlanabilir. Bu alanda net gelirin satışlara ve satışların toplam varlıklara oranı şeklindeki finansal göstergeler önem kazanır.⁴⁰

Daha öncede belirtildiği gibi, firmalar için kapasite faktörü analizi, firma faaliyetlerini ve bu faaliyetleri düzenleyen yönetim faaliyetlerini de içermektedir. Firmanın borçlarını geri ödeme gücü, her ne kadar matematiksel formüller yardımıyla ölçülse de, bu gücü oluşturan firma yönetiminin performansını ölçmek için belirli matematiksel formüllerden faydalanılamaz. Bu nedenle, kredi analizini gerçekleştiren banka çalışanlarının, firmanın yönetim etkinliğini ölçerken, tıpkı karakter faktörünün analizinde olduğu gibi daha önceki kredilendirme tecrübeleri ve öngörümleme yeteneklerini kullanmaları ile birlikte firmanın; yönetim ve çalışma plâni, insan kaynakları politikası ve uygulamaları, denetim yapısı, piyasadaki konumu, geçmiş yönetim deneyimleri ve karar alma mekanizmasının işleyişi gibi konular üzerinde yoğunlaşmaları gerekir. Özellikle batı ülkelerindeki bankalar, müşterilerinin kredi değerliliğini saptarken, en fazla önemi firmaların yönetim etkinliklerine vermektedirler.

⁴⁰ Aras, ss. 51-52.

Buna göre bir firmanın kapasite yönüyle analizi gerçekleştirilirken dikkate alınması ve kalitatif ve kantitatif teknikler yardımıyla genişçe bir zaman dilimi için ölçülmesi gereken temel göstergeler aşağıdaki gibi sıralanabilir.⁴¹

- Likidite riski
- Mali (Finansal) yapı
- Finansal verimlilik
- Kârlılık göstergeleri
- Kaynak yaratma gücü (Kapasitesi)
- Büyüme hızı
- Yönetim etkinliği

Sermaye : Kredi analizinde “sermaye (capital)” faktörü, kredi talep eden müşterilerin sahip oldukları maddi ve maddi olmayan tüm varlıkları ifade etmektedir. Başka bir deyişle; sermaye faktörü, kredi talep eden müşterilerin finansal yönden ne kadar değerli olduğunu göstermektedir. Kredi müşterisinin finansal açıdan değerinin ifade edilebilmesi; kredi analizlerinde, firma faaliyetlerinin etkinliği ve müşterinin krediye karşılık olarak göstereceği teminatlar ve bu teminatların değerleri konularında bankaya yol göstermektedir.

Bir firmanın sermaye yönüyle analizi, genellikle net değerin hesaplanması suretiyle gerçekleştirilir.

$$\textbf{Net Değer} = \textbf{Toplam Varlıklar} - \textbf{Toplam Yükümlülükler}$$

Ekonomik Faktörler (Ekonomik Koşullardan Etkilenme) : Kredi analizinde “ekonomik koşullardan etkilenme (conditions)” faktörü, kredi talep eden müşterilerin kontrolü dışında gerçekleşen ekonomik unsurların, krediyi geri ödeme gücüne olan etkisini ifade eder. Buradan da anlaşılacağı gibi, kredi analizi sürecini oluşturarak kredi riskini azaltmayı hedefleyen faktörler, yalnızca kredi müşterisinin kendi durumundan (müşteriye ait gerek nicel gerekse nitel göstergeler) değil, müşterinin kontrolü dışında gelişen genel durumlardan da meydana gelebilir. Bu ekonomik unsurlar “*Genel Ekonomik Faktörler*” ve “*Firmanın Faaliyet Gösterdiği İş Koluna Ait Faktörler*” olmak üzere iki ana başlık altında toplanabilir.

⁴¹ Akgüç, Banka Yönetimi, s. 515.

Genel Ekonomik Faktörler : Daha öncede belirtildiği gibi, bankaların ekonomideki en temel işlevlerinden biri de müşterilerini kredilendirmektir. Kredilendirme işlevi; “ekonomik”, “siyasal” ve “toplumsal” çevrelerle bire bir ilişkilidir. Doğal olarak, bankalardan kredi kullanan ya da kredi kullanmak üzere başvuruda bulunan müşteriler de zaman zaman beklenmeyen ekonomik koşullarla karşı karşıya kalabilmektedirler. Hükûmetler tarafından izlenen ekonomik politikalar, alınan kararlar ve yapılan değişiklikler, kısacası ekonomideki dalgalanmalar, bankaları etkilediği gibi kredi müşterilerinin de geri ödeme güçlerini pozitif ya da negatif yönde etkilemektedir.

Kredi analizinde genel ekonomik gösterge olarak, ekonomik durumun ve konjonktürün (Business Cycle) değerlendirilmesinde yararlanılan; Gayrisafi milli gelir, Para ve sermaye piyasasındaki gelişmeler, Ücret maliyetleri, Özel tüketim eğilimleri, İşsizlik oranları gibi verilere başvurulmaktadır. Böylece ekonomik koşulların, kredilendirme süreci ve bu süreç sonucunda bankalarca ortaya konulacak olan kredi kararları ile doğrudan ilişkisi olduğu görülmektedir. Ekonomide yaşanan kısa ya da uzun süreli dalgalanmalar ve krizler, kredi hacmini etkilediği gibi, müşterilerin kredi gereksinimlerini de doğrudan etkilemektedir.

Ekonomide yaşanan olumsuz gelişmelerin krediler üzerindeki etkisine verilebilecek en iyi örneklerden biri, ülkemizde 2000 yılının sonlarında başlayan ve 2001 yılında kendisini gösteren ekonomik krizdir. Yaşanan ekonomik kriz, reel sektörde faaliyet gösteren firmaları derinden etkilemiş ve kriz ortamında bu firmaların faaliyetlerinde ciddi düzeyde azalmalar meydana gelmiştir. Yaşanan krizin beraberinde getirdiği belirsizlik ortamında bankalar ile reel sektör arasındaki fon akışı olumsuz etkilenmiş ve firmalar, bankalara karşı aşırı borç yükü altında kalmışlardır. Bu gelişmelere bağlı olarak bankacılık sektöründe takipteki kredilerin toplam kredilere oranı 2000 yılı sonu itibariyle % 10.2 iken 2002 yılı mayıs ayı sonu itibariyle % 16.8’e yükselmiştir.

Kriz sonucunda bankalara olan borçlarını ödeyemeyecek durumda olan reel sektör firmalarının yeniden ekonomiye kazandırılabilmesi, bu firmaların mali problemlerinin çözülebilmesi (borçlarının yeniden yapılandırılması) ve bankalarda geri ödenmeyen problemlili kredi stoklarının azaltılması amacıyla kamuoyunda “İstanbul Yaklaşımı” olarak bilinen ve temelde “Londra Yaklaşımı”ndan esinlenerek

hazırlanan “Finansal Yeniden Yapılandırma Çerçeve Anlaşması” imzalanmıştır.⁴² Bu anlaşma ile borçlu firmaların, kredi vadelerinin uzatılması suretiyle, borçlarını bankalara rahatça ödeyebilmeleri, alacaklı durumda olan bankaların da ödenen borçlar ile problemleri kredi stoklarını azaltması ve böylece kriz ortamında her iki sektöründe güçlendirilmesi amaçlanmıştır.⁴³ Öyle ki; 2005 yılı Nisan ayı itibariyle İstanbul Yaklaşımı kapsamında toplam 5.960 milyon dolarlık borç yeniden yapılandırılmış ve bundan 217 adet büyük ölçekli, 101 adet küçük ölçekli olmak üzere toplam 318 adet firma yararlanmıştır.

Yakın geçmişte yaşanmış olan bu tecrübelerin ışığı altında, banka içerisinde faaliyet gösteren her birimde olduğu gibi kredi analizini gerçekleştiren birimlerinde gerek kredilendirilmiş gerekse kredilendirilecek müşterilerin faaliyet gösterdikleri sektörler hakkında bilgi sahibi olmaları ve bu sektörlerde yaşanan gelişmeleri oldukça yakından takip etmeleri gerekmektedir. Aksi halde kredi riski artacağı gibi, oluşacak zarar, hem kredi müşterilerini hem de bankanın kârlılığını etkileyecektir.

Firmanın Faaliyet Gösterdiği İş Koluna Ait Faktörler : Kredi talep eden müşterilerin kontrolü dışında gerçekleşen ekonomik unsurlardan biri de kredi müşterilerinin faaliyet gösterdikleri iş kollarından kaynaklanmaktadır. Bir firmanın şimdiye ve geleceğe yönelik gerek kârlılık gerekse piyasadaki kalıcılık durumu, büyük ölçüde faaliyet gösterdiği sektörün yapısına bağlıdır. Bu nedenlere bağlı olarak da, firmaların faaliyette bulundukları sektörlerin yakın geçmiş, bugün ve gelecekteki konjonktürel durumları kredi analizinde önem kazanmaktadır.

Kredi müşterisinin faaliyet gösterdiği iş koluna ait faktörler yönüyle, bankaların firmaları değerlendirme kriterleri aşağıdaki tabloda görülmektedir.

⁴² Londra Yaklaşımı (London Approach), 1970’li yıllarda İngiltere’de faaliyet gösteren firmaların bankalara olan borçlarının yeniden yapılandırılması şeklinde İngiltere Merkez Bankası tarafından başlatılan, “paylaşım” ve “gönüllülük” esaslarına dayanan bir uygulamadır. Bu uygulama sonucunda banka ve firmalar güçlenmiş, firmaların tasfiye edilmeleri önlenmiştir.

⁴³ 4743 sayılı Mali Sektöre Olan Borçların Yeniden Yapılandırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 30/Ocak/2002 tarih ve 24657 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

Tablo 6 : İş Koluna Ait Faktörler Yönüyle Değerlendirme Kriterleri

1. Sektör Yapısı	• İşletme sayılarındaki değişimler • İşletme büyüklüğünün sınıflara dağılımı • Meslekten olanların sayısı • Pazar payı • Rakiplerin sayısı ve bölgesel dağılımı
2. Sektör Konjonktürü	• Talepteki gelişme verileri • Satışlardaki gelişme verileri • Miktar ve değer olarak üretim değişimleri • Siparişlerdeki gelişmeler • Dış satımdaki gelişme verileri • Dış alımdaki gelişme verileri
3. Sektör Rasyoları	• Varlık durumuna ilişkin oranlar • Sermaye yapısına ilişkin oranlar • Çalışma sermayesi ve likidite oranları • Büyüme ve verim gelişmelerine ilişkin oranlar • Harcama durumu ve oranları • Kârlılık durumuna ilişkin oranlar

Kaynak : Berk, s. 69.

Bu kriterlere bağlı olarak; bankalar, kredi kültür ve politikalarını oluştururken genel ekonomik durum ile birlikte kredilendirdikleri ya da kredilendirmeyi plânladıkları sektörleri de iyi analiz etmeli, bu sektörlerdeki piyasa yapıları, rekabet faktörleri, teknolojik gelişmeler gibi temel göstergeler hakkında iyi derecede bilgi sahibi olmalıdırlar.

Özetle, ekonomik koşullar dikkate alındığında, bankalar yönünden;

- Pazara yerleşmiş ve pazar payı büyük olan,
- Faaliyette bulunduğu sektörde sınırlı rekabet bulunan,
- Satışlarını dış rekabete karşı korunmuş piyasalara yapan,
- Ekonomik hayattaki dalgalanmalara karşı duyarlılığı az olan,
- Gerek satış fiyatları gerekse maliyetleri kararlı olan,
- Hızla gelişen endüstri kollarında faaliyet gösteren,
- Konjonktür duyarlılığı farklı çeşitli alanlarda faaliyet gösteren,
- Hükûmetlerin izledikleri politikaların başarı ya da başarısızlığı üzerinde fazla etkisi olmayan

niteliklere sahip firmaları finanse etmek daha az riskli olarak görülmektedir.⁴⁴

Kredinin Güvencesi (Teminat, Karşılık) : Kredi analizinde “Kredinin Güvencesi (Collateral)” faktörü, kredi talep eden müşterilerin borçlarını geri ödememe olasılığına (kredi riskine) karşı bankaların, kullandırdıkları kredilerin tür ve özelliklerine bağlı olarak, alacaklarını kısmen ya da tamamen yasal biçimde güvenceye almak amacıyla kredi müşterilerinden talep ettikleri şahsi ve / veya maddi güvenceyi ifade etmektedir.

Kredinin “sigortası” niteliğinde olan teminatlar, borcun geri ödenmemesi durumunda, kredinin anapara, faiz ve masraflarının karşılanması amacıyla bankalarca nakde çevrilerek kredi kapatılmaktadır. Ancak burada asıl önemli olan, kredi müşterisinden alınan teminatların, sağlam ve borcu maksimum düzeyde karşılayabilme yetisine sahip olmalarıdır. Bu da teminatların yasal düzenlemelere uygun şekilde alınması ve değerinin doğru tespit edilebilmesine bağlıdır.

Bankalar genellikle, gayrimenkul ipotekleri ve bir ticari işletmeyi oluşturan maddi ve maddi olmayan tüm varlıkların teminat gösterilmesi (işletme rehni) karşılığında kredi kullandırmaktadırlar. Ancak krediye karşılık olarak alınan teminatların teknolojik gelişmelere bağlı olarak zamanla değer değişimine uğramaları ve yatırımların başarı ya da başarısızlığının teminatlara olan etkisi, özellikle hızla gelişen endüstri kollarında faaliyet gösteren firmaları kredilendirmede bankalarca dikkate alınması gereken faktörlerdir. Bu anlamda, firma faaliyetleri ile ilgili olmayan varlıkların teminat kapsamına alınması, bankalar açısından riski azaltıcı bir eylemdir.

Kredilendirme kararlarını etkileyen ana faktör, müşterinin kredi değerliliğidir. Her ne kadar alınan teminatların kredilendirme kararlarına doğrudan bir etkisi olmasa da; teminatların, krediye yedek bir ödeme kaynağı oluşturarak riski azaltıcı bir etkiye sahip olmaları, bankalar açısından önemli bir faktördür. Bu bakımdan bankalar, alacakları teminatların seçimine ve çeşitliliğine özen göstermeli, kredilendirme süreci boyunca teminatların takibini sağlamalı ve olumsuz gelişmelere karşı gereken tedbirleri almalıdırlar.

Kredi analizlerinde dikkate alınması gereken başlıca faktörler, kredi talebinde bulunan müşterilerin kişisel nitelikleri, gelir yaratma güçleri, sermayeleri ve

⁴⁴ Akgüç, Kredi Talepleri, ss. 21-22.

ekonomik koşullardan etkilenme durumları olmakla birlikte, bunların yanında yukarıdaki üç fakörde kredi analizlerinde bankalar tarafından dikkate alınmalıdır.

3.2.1.3. Kredi Analizi Kapsamında Yapılacak Çalışmalar

Kredi analizini gerçekleştiren banka çalışanlarını, kredi talebinde bulunan müşterilerin kredi değerliğine ulaştıracak olan çalışmalar kalitatif ve kantitatif nitelikleri itibariyle iki ana başlık altında toplanabilir.

Şekil 4 : Kredi Analizi Kapsamında Yapılacak Çalışmalar

Finansal (Mali) analiz ya da diğer bir tabirle Mali Tablolar Analizi; bir firmanın finansal yapısını, faaliyetlerinin sonuçlarını ve finansal açıdan gelişiminin yeterli olup olmadığını saptamak ve firma ile ilgili geleceğe yönelik tahminlerde bulunabilmek amacıyla, mali tablo kalemlerindeki değişikliklerin, kalemler arasındaki ilişkilerin zaman içerisinde göstermiş oldukları eğilimlerin incelenmesi ve gerektiğinde belirlenen standart ve sektör ortalaması ile karşılaştırılarak yorumlanması faaliyetlerinin bütününe ifade etmekte iken⁴⁵ Finansal olmayan analiz ise; firmanın geçmiş, cari ve gelecek performansını etkileyen ve etkileyebilecek tüm etmenlerin ortaya konularak incelenmesi ve değerlendirilmesini içerir. Bu analiz, firmanın moralitesi ve yönetim yapısının analizi, firmanın bağlı olduğu grup firmalarının ve iştiraklerinin analizi, firma ortaklarının servetlerinin analizi, ticari faaliyet analizi, rekabet gücü analizi, yatırım analizi, firmanın diğer banka ve finans kurumlarıyla ilişkileri, firmanın finansal tablolara yansımamış olan kayıt dışı faaliyetlerinin analizi, diğer risklerinin analizi gibi konuları kapsar.⁴⁶

3.2.1.3.1. Finansal Olmayan Analiz (İstihbarat Analizi)

3.2.1.3.1.1. Bankacılıkta İstihbarat

⁴⁵ Adem Çabuk, İbrahim Lazol, Mali Tablolar Analizi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2008, s. 135.

⁴⁶ Aytekin, s. 529.

Kredilendirmede doğacak riskleri ve müşteri seçimini etkileyen unsurlar, ağırlıklı olarak ekonomik, siyasal ve toplumsal çevrelerin etkisi ile oluşmaktadır. Bankalar, kendi içlerinde yaşanan gelişmelerde olduğu gibi, sayılan bu çevrelerde yaşanan gelişmeleri de yakından takip etmek ve bu veriler ışığında kredi kültür ve politikalarını oluşturmak, gereken önlemleri zamanında ve eksiksiz almak durumundadırlar. Bankalarda, gerek kredi kültür ve politikalarının oluşturulmasında, gerekse benimsenen kredilendirme prensiplerindeki ana tema; günün değişen koşullarına ve yasal düzenlemelere uygun olarak hangi müşteri türlerinin, ne tutarda, hangi vade ve koşullarda, hangi tür kredi ile kredilendirileceğinin belirlenmesidir.

Tüm bu düzenlemelerdeki temel amaç ise; ekonomik, siyasal ve toplumsal çevrelerle iç içe faaliyet gösteren kredi kurumları olarak bankaların, kredilendirme işlevini yerine getirirken karşılaşacağı muhtemel risklerin en aza indirilmesidir. Daha öncede değinildiği gibi, riskin oluşması durumunda uğranacak zarar, sadece bankaları değil, faaliyet gösterilen ülke(ler)deki sektörleri ve ekonomiyi de olumsuz yönde etkileyecektir.

Tüm bu nedenlerden dolayı bankalar, kredi kullandırmadan önce istihbarat yoluyla kredilendirilecek müşterilerinin faaliyet gösterdikleri sektörleri ve ekonominin genel yapısını, müşterilerinin piyasadaki saygınlığını, hukuki, mali ve ahlâki durumlarını, borç ödeme eğilimlerini, tecrübe ve girişimciliklerini sürekli surette değerlendirmek ve kontrolünü sağlamak zorundadır.

İstihbarat kelimesi sözlük anlamı itibariyle; haber, bilgi toplamak, araştırmak anlamlarına gelmektedir.⁴⁷ Bankacılık açısından ise; bankaların, kredi talebinde bulunan şahıs ya da firmaların; kredi değerliliğini ölçmek, faaliyet gösterdikleri sektörleri tanımak, riskleri azaltmak ve bu müşterilerin ahlâki ve mali durumlarını doğru şekilde tespit edebilmek amacıyla, kredi verilmesine rehber olabilecek çeşitli bilgileri; “gizlilik” ve “tarafsızlık” unsurları ile, bir sistem dahilinde değerlendirmek üzere toplayıp, kayıt altına almasına istihbarat adı verilmektedir.

Bu tanım çerçevesinde bankaların;

- Alacakları isabetli kredilendirme kararlarını sağlam temellere dayandırmaları,

⁴⁷ Ejder Yılmaz, Öğrenciler için Hukuk Sözlüğü, Yetkin Yayınları, Ankara, 2006, s. 325.

- Gerek plâsmanlarının emniyetini sağlamaları, gerekse kredilendirmeden doğacak muhtemel riskleri en aza indirmeleri,
- Kredilerinin akışkan (seyyal) olarak çalışması, güvenli ve verimli şekilde kullandırılmaları,
- Müşterilerinin kredi başvuru formunda ve kredi için gerekli diğer evraklarında beyan ettikleri bilgilerin doğruluğunu tespit edebilmeleri ve banka açısından olumsuz olabilecek durumları ortaya koyabilmeleri

ancak kredi talebinde bulunan müşterilerini en iyi şekilde tanımaları ile mümkün olmaktadır.

Bankaca iyi tanınan müşterilerin, uygun limitler dahilinde, uygun türlerde kredi ile kredilendirilmesi ve kullandırılan kredilerin vadesinde geri dönüşünün sağlanması suretiyle riskin minimizasyonu ancak bankalar tarafından yapılacak gizli, tarafsız ve sürekli bir istihbarat çalışması ile sağlanmaktadır. Böylelikle istihbarat çalışmalarının bankalar açısından önemi ortaya konulduğu gibi, kredilerin geleceğinin güvencede tutulması açısından bankalarda oluşturulan istihbarat birimlerinin yaptığı çalışmaların önemi de bir kez daha vurgulanmaktadır.

3.2.1.3.1.2. İstihbaratın Kapsamı

Bankalar tarafından yapılan istihbarat çalışmalarının temel amacı; kredi talebinde bulunan müşterilerin, krediyi geri ödeme gücüne (kapasitesine) ve karakterine (kişisel nitelikleri ve moralitesine) sahip olup olmadıklarının bankalarca saptanması ve bu saptama doğrultusunda müşterilerin ihtiyaçlarına uygun şekilde (uygun tür, limit ve vadelerde) kredilendirilerek; kredilerin güvenli, verimli ve akışkan olarak kullandırılmasını sağlamaktır.

Bankalarca yapılan istihbarat çalışmalarının müşteriye en iyi tanıtıcı nitelikte olabilmesi; çalışmalarda kullanılacak (müşteri hakkında bilgi edinilebilecek) kaynakların olabildiğince çeşitli ve bol olmasına ve bu çalışmaların belirli aralıklarla değil, sık sık yapılmasına bağlıdır. Bu anlamda, bankalarca bazı özel durumlar dışında yılda bir defa ya da bir müşteriye ilk kez kredi kullandırıldığında yapılan istihbarat çalışmalarının sürekliliğinin sağlanması, kredi riskinin azaltılması bakımından esastır.

Diğer yandan, bankalara kredi talebinde bulunan şahıs ya da firmaların, talep ettikleri krediyi almak amacıyla gerek kendileri veya temsil ettikleri firma hakkında bankayı yanlış bilgilendirmeleri, gerekse müşterilerin krediyi amacı dışında kullanma eğilimlerinin oluşması olasılıkları her zaman mevcuttur. Bu tür olumsuz durumlara karşılık olarak bankalarca yürütülen istihbarat çalışmalarının, müşterileri en iyi tanıtabilecek şekilde kapsamlı ve sürekli olarak yapılması ve bu çalışmalar sonucunda elde edilecek bilgilerin kredi analizini gerçekleştiren banka çalışanlarına (istihbarat birimlerine) yol gösterici nitelikte olması gerekmektedir.

Bankalarca bu unsurların göz önünde tutulduğu bir istihbarat çalışmasının sonucunda, kredi kullandırmaya lâyık olmayan kimselere kredi verilmemesi suretiyle bankanın kaynakları emniyetli biçimde değerlendirilecektir.

3.2.1.3.1.3. İstihbaratın Kaynakları

Kredi talebinde bulunan müşteriler ve kefil ya da kefilleri için bankalarca yürütülen istihbarat çalışmaları sonucunda elde edilmesi gereken bilgiler;

- Kredinin miktarı ve amacı,
- Şirket verileri,
- Finansal veriler,
- Birincil ve ikincil geri ödeme kaynakları,
- Güvenilirlik

şeklinde özetlenebilir.⁴⁸

Kredi talebinde bulunan müşteriler hakkında yukarıda özetlenen bilgilerin elde edilebilmesi için banka tarafından yararlanılacak kaynaklar; genel olarak, niteliksel ve niceliksel kaynaklar olarak sınıflandırılmaktadır. İstihbarat çalışmalarında kullanılmak üzere müşteri ve kefilleri hakkında olumlu ya da olumsuz bilgiler birçok kaynaktan edinilebilir. Bu kaynaklardan en önemlileri; özel, resmî ve yarı resmî kaynaklardır.

⁴⁸ Şakar, Banka Kredileri, s. 44.

Tablo 7 : İstihbaratın Kaynakları

Özel Kaynaklar	Resmî Kaynaklar	Yarı Resmî Kaynaklar
• Şirket Ana Sözleşmesi • Hesap Durumu Belgesi ve Mali Hesapların Açıklayıcı Notları • Karşılıklı Görüşme • Piyasadan Toplanan Bilgiler • Müşterilerin Bankalarla Olan İlişkileri • Destek Hizmet Kuruluşlarından Alınan Bilgiler • Diğer Rapor ve Belgeler	• Ticaret Sicili Kayıtları ve Ticaret Sicili Gazetesi • Tapu Sicili Kayıtları ve Vergi Beyannameleri • İmza Sirküleri ve Onaylı İmza Örneği • T.C. Merkez Bankası Risk Santralizasyonu Kayıtları • İcra-İflas Dairesi Kayıtları • Kanun, Kararname ve Tebliğler	• Noterler • Ticaret ve Sanayi Odaları • Esnaf ve Sanatkâr Dernekleri • Meslekî Kuruluşlar • Borsa ve Araştırma Kurumları Verileri

Özel Kaynaklar :

Şirket Ana Sözleşmesi : Kredi talebinde bulunan firma eğer bir şirket ise, bu şirketin ana sözleşmesinin bankaca temin edilerek kontrol edilmesi ve müşteri kredi dosyasında saklanması gereklidir. Şirketin kuruluşundan sonra yapılan değişiklikler ile güncellenmiş olan şirket ana sözleşmesinin bankaca temini, özellikle ticari şirketler (kollektif, komandit, limited, anonim ve kooperatif) gibi ortaklık halinde kurulmuş şirketlerin istihbaratı açısından önem arz etmektedir.

Bankaların, şirket hakkında bu ana sözleşmeden edinebileceği bilgiler; şirketin ticaret unvanı, ortaklığın türü, süresi, kuruluş tarihi, faaliyet konusu, sermaye durumu, kâr ve zararının dağılımı, yöneticilerinin ve ortaklarının yetkileri, ikametgâhı, hukuki ehliyeti ile ilgili bilgilerdir.

İstihbarat birimlerinin şirket ana sözleşmesi üzerinde yapacakları kontrol ve incelemelerde özellikle dikkatli davranmaları gereken iki konu bulunmaktadır. Bu konular; söz konusu şirketin faaliyet alanı ve şirketin temsilidir. Bir şirketin faaliyetleri, şirket ana sözleşmesinde yer alan faaliyet konusu ile sınırlandırılmıştır. Şirketin ana sözleşmesinde belirttiği faaliyet konusu dışında bir faaliyette bulunabilmesi için ana sözleşmesinin değiştirilmesi (tâdili) gereklidir. Aynı zamanda ana sözleşmede şirketi temsil eden kişiler ve yetkileri de açıkça belirtilmektedir. Böylece bankanın kredi talebinde bulunan şirket ile ilgili yapacağı işlemlerde şirketi temsil eden kişilerin yetkileri önem kazanmaktadır.

Hesap Durumu Belgesi ve Mali Hesapların Açıklayıcı Notları : Bankacılık faaliyetini düzenleyen yasalar, bir işletmenin kredi değerliliğinin ve kredi değerliliğindeki değişmelerin en iyi şekilde mali tablolarının (finansal raporlarının) incelenmesiyle belirlenebileceği ve izlenebileceği varsayımı ile genellikle kredi talep edenlerden, özellikle kurumsal müşterilerden hesap durumu belgesi alınması zorunluluğunu getirmiştir. Söz konusu hesap durumu belgesi Ek-2’de verilmiştir.

Nitekim 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun 52. maddesi uyarınca; *“Bankalar, kredileri nedeniyle maruz kalınacak riskleri ölçmek, karşı tarafın mali gücünü düzenli olarak analiz etmek ve izlemek, gerekli bilgi ve belgeleri temin etmek ve bunlara ilişkin esasları belirlemek zorundadır. Kredi müşterileri bu çerçevede konsolide ve konsolide olmayan bazda istenen bilgi ve belgeleri bankalara vermekle yükümlüdür.”*

“Kamu kuruluşları ve bankalar dışında kalan müşterilere açılacak kredi ve verilecek kefalet ya da teminatların BDDK’ca belirlenecek tutarı geçmesi halinde alınacak hesap durumu belgesi ile eki bilânço ve kâr ve zarar cetvellerinin genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygunluğunun BDDK’ca belirlenecek esaslar dahilinde onaylanması şarttır. Bu maddenin uygulanmasıyla ilgili usûl ve esaslar BDDK’ca belirlenir.”

Bankacılık Kanununda konuya ilişkin usûl ve esasların belirlenmesi konusunda BDDK’ya verilen yetki ile, BDDK yayımladığı “Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik” in 8. maddesinde belli tutarın altındaki krediler ile kullanıcıları ve / veya alınan güvenceler nedeniyle riskli olmadığı varsayılan krediler dışındaki işlemler için hesap durumu belgesi alınması zorunluluğu getirmiştir.⁴⁹

Anılan yönetmeliğin 8. maddesinde Hesap Durumu Belgesine ilişkin düzenleme şöyledir;

1) Bankaların kullandıracakları krediler için, aşağıda sayılan işlemler hariç, hesap durumu belgesi almaları zorunludur.

a) İkiyüzelli bin Türk Lirasını geçmeyen işlemler,

b) Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve bunların müessese, bağlı ortaklık ve iştirakleri hariç olmak üzere, merkezi yönetim kapsamındaki kamu idareleri, bunlara bağlı kuruluşlar ve mahalli idareler ile yapılan işlemler,

⁴⁹ Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik, 01/Kasım/2006 tarih 26333 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

- c) *Yabancı ülkelerin merkezi idareleri, merkez bankaları ile veya bunlarca çıkarılan veya ödemesi garanti edilen bono ve tahviller karşılığı yapılan işlemler,*
 - d) *Karşılığı nakit, nakit benzeri kıymet ve hesaplar ile kıymetli maden olan işlemler,*
 - e) *Hazine, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı veya Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca çıkarılan ya da ödenmesi garanti edilen bono ve tahviller karşılığı yapılan işlemler,*
 - f) *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ile ya da bu banka nezdindeki piyasalarda yapılan işlemler,*
 - g) *Menkul Kıymet borsalarından veya ikinci el piyasadan çok kısa vadeli fon fazlalarını değerlendirmek gayesiyle edinilen alım-satım amaçlı menkul kıymetler,*
 - h) *Teşkilatlanmış borsalardan alınan veya alacaklardan dolayı elde edilen hisse senetleri,*
 - i) *Yurt içi bankaların kendi aralarındaki vadesiz veya vadesi üç ayı aşmayan işlemler ile bu bankaların mukabil kefaletine dayanılarak verilecek teminat ve garantiler,*
 - j) *Bankacılık Kanunu'nun kredi oranlarına ilişkin sınırlamaları nazara alınarak yapılacak hesaplamalara göre banka nezdindeki toplam kredi riski beş milyon ABD Dolarını aşmayan ve en az ikinci sınıf olarak tasnif edilen derecelendirme notlarını haiz banka ya da finansal kuruluşlarla yapılan işlemler ile bunların kefaletine dayanılarak verilecek gayrinakdi krediler*
- 2) *Tüketici kredileri hariç olmak üzere, kredi ilişkisinin devam ettiği süre boyunca her yıl hesap dönemini izleyen altı ay içerisinde hesap durumu belgesi alınır.*

Bankalar; kullandıracakları krediler için, yukarıda sayılan işlemler haricindeki diğer işlemlerde hesap durumu belgesi ya da söz konusu yönetmelikte belirtilen hesap durumu olarak kabul edilecek belgeleri (bilânço ile kâr ve zarar cetvelleri, bunlara ek mali tabloları) vermeyen müşterilerine kredi açamazlar, kefalet ya da teminat veremezler. Hesap durumu ya da hesap durumu olarak kabul edilecek belgelerin ve eklerinin kredinin kullandırıldığı ve kefillerin kefaletlerinin devam

ettiği sürece her yıl hesap dönemini izleyen altı ay içerisinde bankaca kredi müşterisi firma ve kefillerinden temin edilmesi zorunludur.

Hesap durumu belgesinin yanında ek olarak bankalarca müşteriler ve kefillerinden temin edilmesi gerekli olan mali hesapların açıklayıcı notları ise, kredilendirilecek firma ve kefillerinin bilânço ve gelir tablolarında yer alan rakam ve bilgilerin ayrıntılı olarak gösterildiği tabloları ifade etmektedir.

Kredi müşterilerinden edinilen hesap durumu belgesi, bilânço ve gelir tabloları gibi finansal raporların Türkiye’de uygulanan muhasebe ilkelerine ve muhasebe standartlarına uygun olarak düzenlenmiş olması, ayrıca kredilendirilecek firmadan alınan, firmanın bağlı bulunduğu vergi dairesi onaylı bilânço, gelir tablosu ve eklerinde yer alan bilgilerin de vergi dairesine verilenler ile aynı olması gereklidir.

Karşılıklı Görüşme : Daha öncede belirtildiği gibi, kredilendirme sürecinin ilk aşamalarında bankaca gerçekleştirilen ön görüşme ve müşteri ziyaretlerinin temel amaçları; ilk kez kredi ilişkisine girilecek müşteriler hakkında ön istihbarat yapmak, daha önce kredilendirilmiş müşteriler için ise, bu müşterilerin bankadaki mevcut bilgilerini güncellemektir. Her iki durumda da müşterilerin kredi taleplerinin bankaca kapsamlı bir değerlendirmeye alınması, gerçekleştirilen ön istihbarat ya da güncellenen bilgilerin olumlu olmasına bağlıdır.

Daha önce kredilendirilmiş olsun ya da olmasın, kredi talebinde bulunan müşteriler ile firma ziyaretleri ya da bankadaki görüşmeler yoluyla gerçekleştirilecek olan karşılıklı diyaloglar, ilgili müşteriler hakkında bilgi sağlayıcı ana istihbarat kaynaklarından birisidir.

Piyasadan Topanan Bilgiler : Kredi talep eden müşteriler ile ilgili olarak, diğer tacirlerden, ticari ilişkide bulunduğu kuruluşlardan, borçlu ve alacaklılardan bilgi almak olanaklıdır. Ancak bu şekilde alınan bilgiler, dostluk duygusu, rekabet kaygısı gibi subjektif etmenlerin etkisinde kalabileceğinden, bilgilerin değerlendirilmesinde sakıncan (ihtiyatla) hareket edilmesi gerekir.⁵⁰

Müşterilerin Bankalarla Olan İlişkileri : Güven merkezli hizmet veren kurumlar olan bankalar, günümüzde geniş bir şube ağına sahip olmaları, müşterileri ile kurdukları ticari ilişkiler ve gelişen teknolojinin etkisiyle bilgi edinmede birçok olanağa sahiptirler. Bankalar, müşterileri hakkında bilgi edinmede kendi aralarındaki

⁵⁰ Akgüç, Kredi Talepleri, s. 29.

ilişkilerde müşterileri hakkında özellikle; senet protesto listeleri, krediler ve benzer konularda bilgi aktarabildikleri gibi, müşterilerinin çalıştığı diğer banka ve finansman kurumlarından da bilgi edinebilmektedirler.

Müşterilerin Bankalardaki Mevcut Dosyaları : Bankalar, kredilendirdikleri ve mevduat sahibi müşterileri hakkında dosya düzenlemektedirler. Müşteri dosyası adı verilen bu dosyada; müşteri ile ilgili bilgiler, müşteriye daha önce kullandırılmış krediler, bu kredilerin geri ödenme sürecinde sorun yaşanıp yaşanmadığı, ilgili müşterinin bankadaki mevduatı ve bu mevduatın durumu gibi müşterinin bankayla geçmişte yapmış olduğu işlemler hakkında belgeler ve çeşitli kaynaklardan sağlanan diğer bilgiler bulunur.

Günümüzde gelişen teknoloji ile birlikte bankalar, müşterileri ile ilgili tüm işlem ve bilgileri bilgisayar ortamında oluşturdukları veri tabanlarında saklamaktadırlar. Bu veri tabanlarından gerçek ya da tüzel kişi müşterilerin, eğer varsa, protesto edilmiş senetleri, karşılıksız çekleri, kullandıkları krediler ve bu kredilerin geri dönme durumu gibi birçok bilgiye ulaşılabilir.

Kredi Kayıt Bürosu (K.K.B.) Bilgileri : Bir ülkede yer alan finans kuruluşlarının finanse ettikleri tüzel ve gerçek kişilerin mali durumlarını bilmeleri son derece önemlidir. Bu çerçevede finans kuruluşlarının kredi kullandırdıkları müşterilerinin mali durumlarını incelemenin yanında, tüm finans sisteminden kullandıkları toplam kredi miktarını görmeleri ve bu kişilerle ilgili güncel ve konsolide bilgileri edinmeleri kredi kullandırma kararları için yararlı olmaktadır. Ülkemizde finans kuruluşlarına bu katkıyı sağlayan kurumlar; bankalarca kurulan Kredi Kayıt Bürosu A.Ş. ile T.C. Merkez Bankası bünyesinde bulunan Risk Merkezi'dir.

Kredi Kayıt Bürosu A.Ş., 5411 sayılı Bankacılık Kanununda öngörüldüğü üzere kredi kuruluşları (mevduat bankaları, katılım bankaları) ile finansal kuruluşlar (kredi kuruluşları dışında kalan ve sigortacılık, bireysel emeklilik veya sermaye piyasası faaliyetlerinde bulunmak veya Bankacılık Kanununda yer alan faaliyetlerden en az birini yürütmek üzere kurulan kuruluşlar ile kalkınma ve yatırım bankaları ve finansal holding şirketleri) arasında en az beş banka tarafından kurulacak şirketler vasıtasıyla yapacakları her tür bilgi ve belge alışverişini sağlamak üzere 1995 yılında 11 bankanın ortaklığı ile anonim şirket şeklinde kurulmuş bir

destek hizmet kuruluşudur. Kredi Kayıt Bürosu (K.K.B.) üyesi kuruluşlar, müşterilerine ait kredi bilgilerini bu kanunun aynı maddesi uyarınca birbirleriyle paylaşmaktadırlar.

K.K.B., bu amacı doğrultusunda 1999 yılında “Kredi Referans Sistemi (K.R.S.)” adı verilen bireysel kredi müşterilerine (kredi kartları dahil) ait detaylı bilgilerin paylaşılması, kredi kararı aşamasında risk faktörünün belirlenip, riskin minimize edilmesini sağlayan bir bilgi paylaşım sistemini devreye sokmuştur.⁵¹

Önemli bir istihbarat kaynağı olan K.K.B. ve K.R.S. veri tabanları, bankalar tarafından verilecek kredi kararlarında kullanılan karar destek sistemleri olarak düşünülebilir.

Diğer Rapor ve Belgeler : Bankaların istihbarat çalışması sürecinde kredi talep eden müşterilerine ait dış denetim raporları, iş sözleşmeleri, vergi beyannameleri, vekâletname örnekleri gibi önemli diğer rapor ve belgeleri de değerlendirmeye alması gereklidir.

İstihbarat çalışmalarında ayrıca radyo, televizyon ve gazete gibi kitle iletişim araçlarından da yararlanılabilir. Özellikle genel, konjonktür ve iş koluna ilişkin bilgilerin yanı sıra yayımlanan haber ve ilânlar, çok uluslu şirketlerin bağlı kuruluşları, dış basın ve temsilcilikleri de yararlanılan özel kaynaklar arasındadır.

Resmî Kaynaklar :

Ticaret Sicili Kayıtları ve Ticaret Sicili Gazetesi : Bankalar, genellikle, ticaret ve sanayi gibi önemli iş kollarında faaliyet gösteren ve Türk Ticaret Kanununa göre tacir sıfatını taşıyan kişi ve kuruluşları kredilendirmektedirler. Bu nedenle kredi talebinde bulunan ve ticaret ile meşgul olan müşterilere kredi kullandırılabilmesi için, bu müşterilerin “Ticaret Sicili”ne kayıtlı olması gerekmektedir. Bu durumun belgelendirilmesi için; “Ticaret Sicil Memurlukları”ndan, “Ticaret ve Sanayi Odaları” veya bu odaların bulunmadığı yerlerde il belediyelerinden sicil kaydı temin edilir.

Bunun dışında Ticaret Odasına veya Ticaret Siciline kayıtlı olmayan çiftçi, esnaf, sanatkâr ve küçük imalâtçı gibi kimselere kredi kullandırılabilmesi için, bu kimselerin kayıtlı oldukları derneklerden (Ziraat odası, Esnaf ve sanatkârlar derneği gibi) kayıtlarına ilişkin bilgileri içeren üyelik belgesi talep edilir.

⁵¹ http://www.kkb.com.tr/KKB_Hakkinda/FaaliyetKonusu.asp (25.05.2010).

Tapu Sicili Kayıtları ve Vergi Beyannameleri : Bankalarca kredilendirilecek firmalardan ve kefillerinden tapu sicili kayıtlarının incelenmesi için, tapu kayıtlarını tetkike yetki veren bir belge alınır. Tapu sicili kayıtlarının incelenmesi gerektiğinde müşteriden alınan bu belge banka tarafından Tapu Sicil Memurluğu'na ibraz edilerek kredi talebinde bulunan kişi ya da firmanın bilânço içi ve bilânço dışı taşınmazları (gayrimenkulleri) ve bu taşınmaz mallar (gayrimenkuller) üzerinde herhangi bir ipotek bulunup bulunmadığı öğrenilir.

Vergi beyannamesinin onaylanmış (tasdikli) örneğinin incelenmesi, kredi müşterisinin vergi dairesine verdiği mali tablolar ile bankalara sunduğu tablolar arasında farklar olup olmadığını ortaya koymaktadır.

Benzer şekilde araç rehni karşılığında kullanılacak kredilerden, güvence olarak verilen veya firmanın makine parkına kayıtlı araçlar için Trafik Tescil Belgesi, gemiler için ise Liman Tescil Belgesi müşterilerden talep edilmektedir.

İmza Sirküleri ve Onaylı İmza Örneği : İmza sirküleri, bir firmayı temsil eden ve yöneten kişilerin yetki derecelerini, yetkilerinin kapsamını ve bu yetkileri kullanırken tek tek ya da birlikte atacakları imzaların örneklerini gösteren belgelerdir. Firmayı temsil eden ya da yöneten kişilerin yetkilerini kullanırken atacakları imzalar, bankalarca söz konusu imza sirkülerinden kontrol edilmektedir.

T.C. Merkez Bankası Risk Santralizasyonu Kayıtları : 1211 sayılı T.C. Merkez Bankası Kanunu'nun 44. maddesi uyarınca; *"T.C. Merkez Bankası; Türkiye'de faaliyette bulunan bankalar, özel finans kurumları, finansal kiralama şirketleri, factoring şirketleri, finansman şirketleri ve T.C. Merkez Bankası tarafından uygun görülecek benzeri mali kurumların müşterilerinin risk durumlarını nezdinde toplamak maksadıyla Risk Merkezi kurar."*

Bu kanun kapsamında T.C. Merkez Bankası bünyesinde faaliyet gösteren Risk Merkezi;

- Bankaların müşterilerinin kredi ve risk durumlarını toplamak, toplanan bu bilgilerden firma kredilerini ve risklerini santralize ederek bu konuda bankalara bilgi vermek,
- Bankaların müşterilerine açmış oldukları ve kullandıkları kredilerin çeşitlerine, niteliklerine, iktisadi faaliyet gruplarına göre bölgeler, iller ve bankalar itibariyle dağılımını tespit etmek,

- Türkiye çapında elde edilen bilgileri bir değerlendirmeye tabi tutarak karşılaştırmak,
- Kredi ve risk bildiri cetvelleri üzerinde gerekli kontrolü yapmak,
- Elektronik Bilgi İşlem Müdürlüğü ile iş birliği yapmak suretiyle kredi ve risklerin memzuç hale getirilmesini sağlamak,
- İflslar hakkında bilgi toplamak,
- Bankaların keşide etmiş oldukları ademi tediye protestoları hakkında, esasları T.C. Merkez Bankası ile Türkiye Bankalar Birliği arasında tespit edilen tebliğ hükümleri çerçevesinde bankalara duyurular yapmak

işleriyle sorumlu ve yetkilidir.⁵²

Risk Merkezi çerçevesinde yürütülen risk santralizasyonunun (kredi izleme sisteminin) amacı; bankalar ve kanunda sayılan diğer mali kurumların müşterilerine ait kredi limit ve risk bilgilerinin bir merkez bünyesinde toplanması, toplanan bu bilgilerin birleştirilerek geri bildirim yoluyla ilgili banka ve diğer mali kuruluşlara, müşterileri ve kredi talebinde bulunanlar hakkında bilgiler sağlamak, bu sayede verilecek kredi kararlarına yardımcı olmaktır.

Bankalar, kredi kullandırdıkları ya da kullandıracakları müşterilerinin, gerek ilgili bankadan gerekse Türkiye’deki tüm bankalardan nakit, gayrinakit TL / Yabancı Para cinsinden kullandıkları kredilerin; limit ve risk bilgilerini, eğer varsa, sorunlu kredileri hakkında bilgileri, protestolu senet ve karşılıksız ek bilgilerini ve kredi faiz ve / veya komisyonundan dolayı borcu olup olmadığına dair tüm bilgileri memzuç kredi ve risk bildiri cetvellerinden öğrenebilmektedirler.

Gerek K.K.B bilgileri gerekse Risk santralizasyonu kayıtları, bankalarca mutlaka yararlanılması gereken önemli istihbarat kaynaklarıdır. Ancak burada unutulmaması gereken, kredi talep eden müşteriler hakkında hızlı ve güvenilir bilgi kaynakları olarak bankalarca kullanılan bu sistemlerin kredi kararlarına yardımcı birer karar destek sistemi olduklarıdır. Zira mevcut yasalar nezdinde kredi taleplerinin kabul ya da reddi tamamen bankaların yetki ve sorumluluğundadır.

İcra-İflas Dairesi Kayıtları : Borçlunun kendi rızası ile ödemediği borçların zorla (Devlet gücüyle) denmesinden sorumlu resmî makam olan İcra-İflas

⁵² Eyüpgiller, ss. 175-176.

Dairesinde kaydı bulunan müşterilere kredi kullandırılması, riskli bir durumdur. Bu nedenle İcra-İflas Dairesi kayıtları, bankalar için önemli bir istihbarat kaynağıdır.

Kanun, Kararname ve Tebliğler : Firmaların faaliyet alanlarını belirleyen veya ticari faaliyetlerine sınırlama getiren kanun, kararname, tebliğler ve bunların yayımlandığı Resmî Gazeteler de bankalarca yararlanılması gereken önemli istihbarat kaynakları arasında yer almaktadır.

Yarı Resmî Kaynaklar :

Noterler, ticaret ve sanayi odaları ile esnaf ve sanatkâr dernekleri ve her çeşit mesleki kuruluşlar (ihracatçı birlikleri, mühendis ve mimar odaları, kooperatif birlikleri, serbest muhasebeci mali müşavirler ve yeminli mali müşavirler odaları vb.), anonim şirket statüsünde olan müşteriler için menkul kıymetler borsasında mevcut bilgiler, halka açık firmaların hisse senetlerinin borsa fiyatlarındaki gelişmeler ve araştırma kurumlarının verileri istihbarat çalışmalarında bankalarca yararlanılan yarı resmî kaynaklar arasındadır.

3.2.1.3.2. Finansal Analiz (Mali Analiz)

Kredi analizi kapsamında bankalar tarafından yapılacak olan çalışmaların diğer bir boyutunu oluşturan Finansal analiz ya da diğer bir tabirle Mali tablolar analizi; Bankaların, kredilendirdiği ya da kredilendirmeyi plânladığı gerçek veya tüzel kişi müşterilerin; borç ödeme güçlerinin, bu gücün sürekli olup olmadığının, gelirlerinin geçmişte göstermiş olduğu eğilimin ve kredileri geri ödeyecek ölçüde kaynak yaratıp yaratamayacaklarının saptanarak, bu müşterilerin hangi tür, tutar, vade ve teminatlarla kredilendirilmeleri gerektiğinin tespit edilebilmesi ve bu sayede riskin minimize edilmesi amaçlarıyla; gizlilik, tarafsızlık, doğruluk ve geçerlilik ilkeleri altında edinilen bilgilerin, belirli teknikler yardımıyla analiz edilmesi, raporlanması ve bu raporların yorumlanarak kredi talebinde bulunan müşteriler hakkında bir yargıya varılması faaliyetlerinin bütünüdür.

Buradan da anlaşılacağı gibi, finansal analizlerin yapılmasında bir araç görevi gören finansal (mali) tablolar, bir firmanın içerisinde bulunduğu mali durumu ve bu mali durumdaki değişiklikleri açıklamaktadır. Finansal tablolarda yer alan veriler üzerinde yapılacak analizler ise, firma ile ilgili mali yorum ve değerlendirme açısından daha anlamlı ve yararlı sonuçlara ulaşılmasını sağlamaktadır.

Özetle finansal analiz; bir firmanın finansal durumundan edinilen bilgilerin, firma hakkında bir yargıya varılmasında kullanılacak faydalı bilgilere dönüştürülmesi sanatıdır.⁵³

3.2.1.3.2.1. Finansal Analizin Önemi ve Kapsamı

Bir bankanın kredilendirdiği ya da kredilendireceği müşterilerini çeşitli yönleri ile tanınması, müşterilerinin faaliyet gösterdikleri sektörlerin yapısı hakkında bilgi sahibi olması, şüphesiz kredilendirme sürecinin en önemli aşaması olduğu gibi, kredi riskini azaltan oldukça önemli bir faktördür. Kredilendirme süreci içerisindeki böyle önemli bir adımda bankalar, kredi talep eden müşterilerini nitel yönleriyle tanımaya çalıştıkları kadar nicel yönleri ile de tanımaya çalışmaktadırlar. Örneğin, müşterilerin borç ödeme güçleri ve gelirlerinin geçmiş dönemlerde göstermiş olduğu eğilimler gibi konuların banka tarafından tespit ve analiz edilip, kredi karar sürecine dahil edilmesi, bankalar açısından sağlıklı bir kredi kararı için hayati öneme sahiptir. Üstelik, müşterilerin bu analizler sayesinde tanınması, hızlı ve tam isabetli bir kredi kararına ulaşmaya, olumsuz durumlarda zamanında tedbir almaya imkân vermektedir. Tüm bu nedenler, kredi taleplerinin değerlendirilmesinde doğru ve emniyetli bir karara varılabilmesi için finansal analizin yapılmasını, bankalar açısından gerekli kılmaktadır.

Finansal analiz, bir işletmenin finansal yapısının sermaye kaynakları ve bunların aktif varlıklara dağılışı bakımından yeterli olup olmadığı ve faaliyet sonuçlarının verimliliği ile bunların gösterdikleri eğilimlerin incelenmesini kapsamaktadır. Başka bir deyişle finansal analiz, finansal tablolarda yer alan kalemler arasındaki bağlantının kurulması, ölçümlerin yapılması ve yorumlanması faaliyetlerini kapsamaktadır. Böylelikle firmanın geçmiş ve içerisinde bulunulan dönem performansının incelenmesi ve geleceğe yönelik tahminlerin yapılması sağlanmaktadır.

Bankalar, finansal analizden aşağıdaki durumlarda faydalanmakta ve analizin sonuçlarına dayanarak kredi taleplerini onaylamakta, reddetmekte ya da kullandırılan kredilerin tasfiyesine karar vermektedirler;

⁵³ James C. Van Horne, John M. Wachowicz, Fundamentals of Financial Management, Twelfth Edition, Financial Times Prentice Hall, 2005, s. 126.

- İlk defa kredi ilişkisine girilecek müşterilerin kredi taleplerinin değerlendirilmesi,
- Daha önce kredilendirilmiş müşterilerin bankadaki mevcut bilgilerinin güncellenmesi ya da bu müşterilerin kredi limiti artırım taleplerinin değerlendirilmesi,
- Kredi müşterisi firmaların mali durumlarında olumsuzluklar tespit edilmesi,
- Kredilendirilmesi plânlanan firmaların mali durumlarının tespit edilmesi.

İşletmelerde yöneticinin ana görevi, işletmenin aktif ve pasifini yöneterek hedeflenen kâra güvenli bir şekilde ulaşılmasını sağlamaktır. Yani işletme, ancak doğru bir ekonomik yapı (varlık yapısı) ve mali yapı (kaynak yapısı) ile amaçlarını gerçekleştirebilir. Bunun için de geçmişle ilgili bilgilerden gelecekle ilgili bazı ipuçları elde etmek gerekir. İşletmelerde mali plânlama ve kontrol faaliyetlerinin yürütülebilmesi için işletmelerin mevcut ve olması gereken mali durumunun bilinmesi gereklidir. Mali durumla ilgili bilgilerin kaynağını da mali tablolar oluşturur.⁵⁴

Finansal analiz yoluyla sağlanan bilgiler, işletme yönetimi ile ilgili çeşitli konularda alınan kararların temelini oluşturduğu gibi sağlıklı bir plânlama için de gerekli bulunmaktadır. İşletmelerin başarılı olabilmeleri, değişen ekonomik koşullara daha rahat uyum sağlayabilmeleri bakımından risk yönetimi önemli olmakla birlikte, risk yönetimi sürecinin etkin bir şekilde işleyebilmesi açısından da finansal analiz oldukça önemlidir.⁵⁵

3.2.1.3.2.2. Finansal Analizin Amacı

İşletme yönetimleri ve finansal tablolardan yararlanan diğer kişi ve gruplar, genel olarak faaliyetlerini denetlemek ve değerlendirmek, bu değerlendirmelere dayanarak geleceğe yönelik önemli adımlar atmak amacıyla finansal analizden yararlanmakta iken, bankalar açısından finansal analizin yapılmasındaki amaç; kredilendirilmiş ya da kredilendirilecek firmaların faaliyetlerini değerlendirerek, bu firmaların borç ödeme güçlerini tespit edebilmektir. Kullanılan kredilerin geri dönüp dönemeyeceğinin finansal analiz yoluyla önceden kestirilebilmesi, kredi riskinin minimize edilmesi açısından oldukça önemli bir faktördür.

⁵⁴ Adem Çabuk, İbrahim Lazol, Mali Tablolar Analizi, 5. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2008, s. 135.

⁵⁵ Erkan Poyraz, Açıklamalı Örneklerle Finansal Yönetim, Ekin Yayıncılık, Muğla, 2008, s. 70.

Özetle, bankalar açısından finansal tablolar analizinde temel amaç, tabloların düzenlendiği tarihte firmaların;

- Borç ödeme güçlerinin ve bu gücün gelecekte sürme olasılığının,
- Gelirlerinin geçmiş dönemlerde göstermiş olduğu eğilimin,
- Gelecek dönemlerde, talep ettikleri kredileri geri ödeyebilecek ölçüde fon yaratıp yaratamayacaklarının

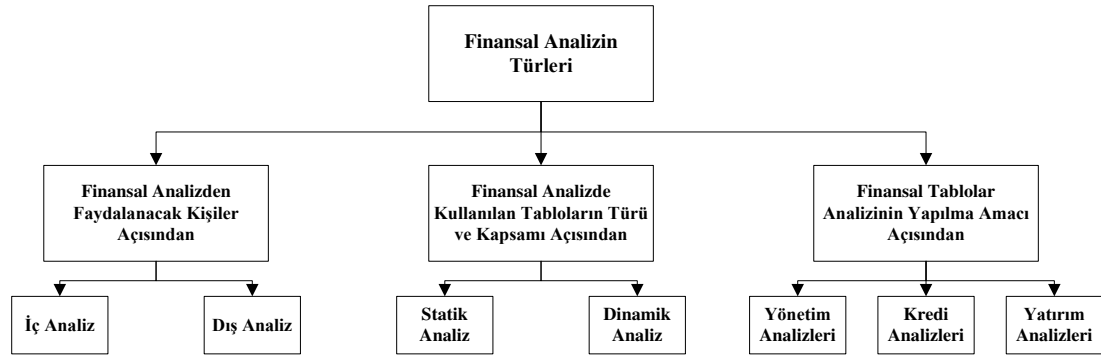
saptanmasıdır.⁵⁶

3.2.1.3.2.3. Finansal Analizin Türleri

Finansal analizin değişik kişi ve gruplar tarafından değişik amaçlarla yapılması, analiz çalışmasını biçim ve öz olarak çeşitlendirmekte ve değişik finansal analiz türlerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Örneğin, bir firmaya ticari kredi kullandıracak olan bir banka için önemli olan, o firmanın kısa vadede borçlarını ödeyip ödeyemeyeceğinin tespit edilebilmesidir.

Finansal tablolar üzerinde yapılacak olan analizler, değişik açılardan sınıflandırılabilmeyle birlikte, genel olarak aşağıdaki gibi sınıflandırılmaktadır;

Şekil 5 : Finansal Analizin Türleri

Finansal analiz, analizden faydalanan kişiler açısından iç ve dış analiz olmak üzere iki grupta incelenmektedir. Analizi yapacak olan kişi eğer firma içerisinde bir kişi ise, yapılan analize iç analiz, eğer firma dışından bir kişi ise yapılan analize dış analiz adı verilmektedir. Bankaların kredilendirecekleri firmalar hakkında yaptıkları analizler dış finansal analizlerdir. Finansal analiz, analizde kullanılan tabloların türü ve kapsamı açısından ise statik ve dinamik analiz olmak üzere iki grupta incelenmektedir. Belirli bir tarihte düzenlenmiş veya belirli bir hesap

⁵⁶ Akgüç, Kredi Talepleri, s. 30.

dönemine ait finansal tablolarda yer alan kalemler (postlar) arasındaki ilişkilerin tespiti ve değerlendirilmesi amacıyla yapılan analize statik (duraksal, sabit) analiz adı verilmektedir. Birbirini izleyen hesap dönemlerine ait finansal tablolarda yer alan kalemler arasındaki ilişkilerin ve bu kalemlerin zaman içerisinde göstermiş oldukları eğilimlerin tespiti ve yorumlanması amacıyla yapılan analize ise dinamik (devimsel, yaygın) analiz adı verilmektedir. Bankalar, kredi talebinde bulunan firmaların gelişme eğilimlerini görebilmek amacıyla, firmaların birbirini izleyen birkaç hesap dönemine ait finansal tabloları üzerinde dinamik analizler yapmaktadırlar.

Finansal analiz, analizin yapılma amacı açısından ise üç grupta incelenir. Yönetim analizleri, firma yöneticileri açısından yönetim çalışmalarının etkinliğini sağlamak ve alınacak kararlara temel olmak üzere yapılan analizlerdir. Yatırım analizleri, firmanın mevcut ve potansiyel hissedarları ile firmaya uzun vadeli kaynak sağlayan ya da sağlamayı düşünen kişi ya da kişilerce yapılan analizlerdir. Kredi analizleri ise firmanın kredi değerliğini ortaya koymak amacıyla bankalarca yapılan analizlerdir.

Finansal tablolar; finansal bilgi sistemi süreci içerisinde, firmaların muhasebe birimleri tarafından kayıt altına alınan ve toplanan bilgilerin, belirli zaman aralıkları ile bu bilgilerden yararlanacak olan, firmaların iç ve dış çevrelerine iletilmesini sağlayan araçlardır. Finansal analizin yapılabilmesi için ilk ve temel şart, firmaların analize uygun, doğru, güvenilir ve güncel mali tablolarını periyodik olarak düzenleyip bunlardan yararlanacak olan çevrelere sunabilmeleridir.

Bir firmanın mali durumu ile ilgili bilgilerin temel kaynağını oluşturan finansal tablolar, kredi talebinde bulunan firmalar hakkında bankalarca mutlaka başvurulması gereken bir bilgi kaynağı olmaları ve kredi karar sürecinde önemli bir dayanağı oluşturmaları nedeniyle bankalar açısından önem taşımaktadır.

Finansal analiz çalışmalarında bankalar tarafından kullanılacak temel kaynaklar; kredi ilişkisinin başında müşterilerden ve onların kefil ya da kefillerinden temin edilen aşağıdaki finansal tablolar ve bu tablolardan yararlanılarak hazırlanan ek (yardımcı) finansal tablolardır.

- Bilânço (Mali Durum Tablosu, Hesap Durumu, Aktif-Pasif Tablosu)
- Gelir Tablosu (Kâr-Zarar Tablosu, İşletme Tablosu)

- Kâr Dağıtım Tablosu (Yedek Akçeler Değişim Tablosu, Otofinsman Tablosu)
- Fon Akım Tablosu (Finansman Tablosu, Kaynak ve Kullanım Tablosu)
- Öz Sermaye (Öz Varlık-Öz Kaynak) Değişim Tablosu
- Nakit Akım Tablosu (Para Akım Tablosu)
- Net İşletme (Çalışma) Sermayesi Değişim Tablosu
- Bütçeler ve Proforma (Tahmini) Tablolar

Bankalar, tüm bu finansal tablolar üzerinde yapacakları analizler sonucunda, kredi talebinde bulunan firmaların mali durumlarının hangi yönlerde gelişmekte olduğu hakkında bilgi sahibi olmakla birlikte, bu tablolardan ilgili firmaların gelecekteki mali durumları hakkında oldukça önemli ipuçları elde etmektedirler.

3.2.1.3.2.4. Finansal Analiz Teknikleri

Bilindiği gibi bankalar, kredilendirecekleri bir firmanın finansal tabloları üzerinde yaptıkları incelemelerde firmanın mali durumu ve faaliyet sonuçları hakkında genel olarak şu sorulara yanıt aramaya çalışmaktadırlar;

- Firmanın borç ödeme gücü var mıdır? Eğer varsa, bu gücün gelecekte sürme olasılığı nedir?
- Firma, gelecek dönemlerde talep ettiği krediyi geri ödeyebilecek ölçüde fon yaratabilecek midir?
- Firma gelirlerinin geçmiş dönemlerde göstermiş olduğu eğilim ne yöndedir?
- Firma, uzun süreli borçlarını ödemede güçlüklerle, olanaksızlıklarla karşılaşabilir mi?
- Firmanın sermayesi, faaliyet sonuçları ve kârlılığı yeterli midir?
- Firma, dengeli bir şekilde finanse edilmiş midir?
- Firma, duran varlıklara aşırı yatırım yapmış mıdır?

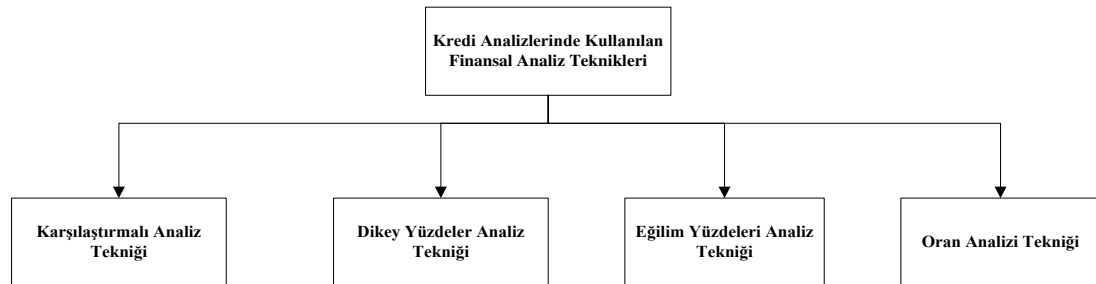
kuşkusuz bu soru listesi uzatılabilir. Genel olarak muhasebe verileri, bu soruların büyük bir kısmını yanıtlamaya yardımcı olsa da, finansal tablolarda yer alan hangi kalemlerdeki değişikliklerin, hangi kalemler arasındaki ilişkilerin ve bunların hangilerinin zaman içerisinde göstermiş oldukları eğilimlerin, bu soruları yanıtladığını bilmek, ortaya koymak gerekmektedir. Örneğin, bir firmanın duran

varlıklarının tutarı, o firmanın kısa süreli borç ödeme gücü hakkında çok az bilgi verir, hatta hiç bilgi vermeyebilir; yine tek bir yıla ilişkin kâr rakamı, o firmanın faaliyet sonuçlarının değerlendirilmesinde yeterli olmayabilir.⁵⁷

Görüldüğü gibi, finansal tablolarda yer alan rakamlar tek başlarına çok fazla bir anlam ifade etmemektedirler. Bu nedenle bankaların, kredi talep eden firmaların mali durumları ve faaliyet sonuçları hakkında yukarıdaki sorulara en tatminkâr cevapları alabilmeleri için, firmalara ait finansal tabloları incelerken, hangi noktalar üzerinde durulması gerektiğini, rakamlar arasındaki hangi ilişki, eğilim ve değişikliklerin, hangi sorunun yanıtını oluşturduğunu açık olarak bilmeleri zorunludur. Bu da ancak bir firmanın finansal durumunun, faaliyet sonuçlarının ve finansal yönden gelişmesinin yeterli olup olmadığını saptamak ve söz konusu firma ile ilgili geleceğe yönelik tahminlerde bulunabilmek için, finansal tablolarda yer alan kalemler arasındaki ilişkilerin ve bunların zaman içerisinde göstermiş oldukları eğilimlerin incelenmesi, gerektiğinde belirlenen standart ve sektör ortalaması ile karşılaştırılarak yorumlanması faaliyetlerinin bütününden ibaret olan finansal analiz ile mümkün olmaktadır.

Finansal tabloların kredi talebinde bulunan firmalardan temin edilip, düzeltilerek analize uygun hale getirilmesinin ardından, finansal analiz kapsamında bankalarca yapılacak olan çalışmaların esas aşaması; finansal tabloların belirli analitik araçlar (teknikler) yardımı ile analiz edilerek; anlamlı, anlaşılabilir ve yorumlanabilir bir hale getirilmesidir. Kredilendirilecek firmaların finansal durumları ve faaliyet sonuçlarının değerlendirilerek, isabetli bir kredi kararına ulaşmada bankaların kullanabileceği bu teknikler aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

Şekil 6 : Kredi Analizlerinde Kullanılan Finansal Analiz Teknikleri

⁵⁷ Öztin Akgüç, Mali Tablolar Analizi, Arayış Yayıncılık, İstanbul, 2008 (Mali Tablolar), s. 367.

Sayılan analiz teknikleri, işlevleri itibariyle birbirinden farklı nitelik ve özellikler taşımakta olmalarına rağmen, finansal analiz çalışmasının bütünlüğü içerisinde birbirlerini tamamlayacak biçimde kullanılmaktadırlar.

Ülkemizde finansal analizi ilk defa uygulayan banka, 1950 yılında kurulan “Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB)” dır. Bu banka yukarıda sayılan dört teknikten sadece “Oran (Rasyo) Analizi Tekniği”ni kullanmıştır.

Karşılaştırmalı (Mukayeseli) Analiz Tekniği (Yatay Analiz) : Finansal analizde kullanılan tekniklerin en yalın ve en yaygın kullanım alanı bulanı karşılaştırmalı analiz tekniğidir.⁵⁸ Karşılaştırmalı (mukayeseli) analiz; bir firmanın birbirini takip eden iki veya daha fazla faaliyet dönemine ilişkin finansal tablolarının (bilânço ve gelir tablosunun) karşılaştırmalı olarak düzenlenmesi ve bu tablolarda yer alan kalemlerin zaman içerisinde göstermiş oldukları değişikliklerin nedenleri ile incelenerek değerlendirilmesine dayanan finansal analiz tekniğidir. Bilindiği gibi bankalar, anlamlı ve yorumlanabilir analizlere olanak sağlamak amacıyla kredi talebinde bulunan firmalardan son üç yıla ait bilânço, gelir tablosu ve ek finansal tabloları istemektedirler.

Karşılaştırmalı analiz; firmanın, birden fazla faaliyet dönemine ilişkin finansal tablolarında yer alan kalemlerin, zaman içerisinde göstermiş olduğu artış veya azalışları incelemesi ve değerlendirmesi yönüyle dinamik (devimsel) bir yapıya sahiptir. Ancak karşılaştırmalı analizi dinamik bir yapıya kavuşturan bu özelliğinin yanında, bu analiz tekniğinde finansal tablolardaki kalemlerin zaman içerisinde göstermiş oldukları değişme ve gelişme eğilimleri de belirlenmeye çalışılır. Böylece statik analizin eksikliği de giderilmiş olur.

Karşılaştırmalı analiz tekniğinin bankalara sağladığı en büyük avantaj; kredilendirilecek firmanın gelişme yönü (gelişme eğilimi, gelişme trendi) hakkında yeterli, anlamlı ve yorumlanabilir bilgileri sağlamasıdır. Bilindiği gibi finansal tablolarda yer alan kalemlerdeki (özellikle bilânçolarda kaynak ve kullanım yapısında yer alan hesaplardaki), değişikliklerin incelenmesi, firmanın ve onun finansal karakteristiklerinin (kârlılığı, verimliliği gibi) hangi doğrultuda gelişmekte olduğunun belirlenmesi bakımından önem taşır. Bununla birlikte karşılaştırmalı analiz, firmanın geçmişteki ve bugünkü finansal durumunu karşılaştırmak suretiyle,

⁵⁸ Öcal Usta, İşletme Finansı ve Finansal Yönetim, Detay Yatıncılık, Ankara, 2005, s. 109.

firmanın gelecekteki muhtemel gelişme yönü ile ilgili öngörümlemelerde bulunmak açısından da yararlıdır. Ekonomik koşullarda önemli değişiklikler olmadığı takdirde, firmanın gelişme eğilimine uygun düşecek bir büyüme göstereceği beklenebilir.

Dikey Yüzdelere Analiz Tekniği (Yüzde Metodu, Dikey Analiz): Dikey yüzdelere analizi; bir firmanın tek bir faaliyet dönemine veya birbirini izleyen birden fazla faaliyet dönemlerine ilişkin finansal tablolarında (bilânço ve gelir tablosunda) yer alan her bir kalemin, genel toplam ya da hesap grupları içerisindeki yüzde ağırlığının (oransal büyüklüğünün) hesaplanmasına ve hesaplanan bu yüzdelere karşılaştırılmalı olarak incelenmesi ve değerlendirilmesine dayanan finansal analiz tekniğidir. Yüzdelere karşılaştırılmalı olarak incelenmesi; ilgili firmanın finansal durumu ve faaliyet sonuçları (mali performansı) hakkında önemli bilgiler vermekle birlikte, firmalar arası karşılaştırmalar yapmak ya da firmanın faaliyet gösterdiği sektördeki konumunu belirlemek açısından da oldukça önemlidir.

Bankalar açısından ise; kredi talep eden firmalar hakkında isabetli kredi kararlarına ulaşabilmek için, firmaların finansal durumlarının ve faaliyet sonuçlarının değerlendirilmesi önemli olduğu kadar; bu firmaların, faaliyet gösterdikleri sektörler içerisindeki ve rakip firmalar arasındaki mali konumlarının bilinmesi de bir o kadar önemlidir. Bunun için de dikey yüzdelere analizi yardımı ile, firmaların finansal tablolarında yer alan her bir kalemin, toplam veya grup içerisindeki ağırlığının irdelenmesi gerekir.

O halde dikey yüzdelere analiz tekniğinin bankalara sağladığı en büyük avantajlar;

- Kredilendirilecek firmaların tek bir faaliyet dönemine veya birbirini izleyen birden fazla faaliyet dönemlerine ilişkin finansal tablolarının karşılaştırılmalı olarak incelenebilmesi,
- Kredilendirilecek firmaların finansal tablolarının, rakip firmaların finansal tabloları ile karşılaştırılarak değerlendirilebilmesi ve firmaların faaliyet gösterdikleri sektörler içerisindeki yerlerinin belirlenebilmesi

olarak özetlenebilir.

Dikey yüzdelere analizi ile bir firmanın tek bir faaliyet dönemine ilişkin finansal tabloları (bilânço ve gelir tablosu) analiz edilebileceği gibi, birbirini izleyen

birden fazla faaliyet dönemlerine ilişkin finansal tabloları da analiz edilebilir. Dikey yüzdeler analizi, bu yönüyle hem statik (duraksal) hem de dinamik (devimsel) bir yapıya sahiptir. Ancak daha öncede belirtildiği gibi bankalar, gerek dikey yüzdeler tekniğinden gerekse diğer tekniklerden, dinamik yönleri ile faydalanmaktadırlar.

Eğilim Yüzdeleri Analiz Tekniği (Trend Analizi, Yatay Yüzde Analizi) :

Bir firmanın birbirini izleyen iki veya daha fazla faaliyet dönemine ilişkin finansal durumu ve faaliyet sonuçlarındaki gelişmeleri incelemek için, genellikle Karşılaştırmalı Analiz Tekniğinden faydalanılmaktadır. Ancak firmanın uzun dönemli gelişme yönlerinin tespit edilmesi ya da sadece bazı ilişkileri ortaya koyacak kalemlerin incelenmesi amaçlandığında, Eğilim (Trend) Yüzdeleri Analiz Tekniğinin kullanılması daha uygundur.

Eğilim (trend) yüzdeleri analizi; bir firmanın birbirini izleyen faaliyet dönemlerine ilişkin finansal tablolarının (bilânço ve gelir tablosunun) varlık ve kaynak yapılarında yer alan ve aralarında ilişki olan kalemlerinin, oldukça uzun bir zaman dilimi içerisinde göstermiş oldukları eğilimlerin saptanması ve aralarında anlamlı ilişkiler bulunan kalemlerin eğilimlerinin karşılaştırılarak analize tabi tutulmasına dayanan finansal analiz tekniğidir.

Daha öncede belirtildiği gibi bankalar, kredilendirecekleri firmaların mali tabloları üzerinde yaptıkları karşılaştırmalı analizler ile firmaların gelişme eğilimleri (trendleri) hakkında oldukça yararlı bilgiler sağlamaktadırlar. Eğilim yüzdeleri analizleri ise, kredilendirilecek firmaların gelişme eğilimlerinin yanında, bu firmaların, uzun dönemdeki başarıları, uygun finansal kaynaklar kullanıp kullanmadıkları, uygun yatırım kararları alıp almadıkları ve varlıklarını verimli ve etkin kullanıp kullanmadıkları gibi kredi kararlarını önemli derecede etkileyecek bilgileri bankalara sunmaktadırlar. Bu da kredi taleplerinin daha geniş kapsamlı bir biçimde değerlendirilmesine ve firmaların gelecekteki durumlarına ilişkin daha sağlıklı tahminler yapılmasına imkân vermektedir.

Eğilim yüzdeleri analizi; bir firmanın, birbirini izleyen birden fazla faaliyet dönemine ilişkin finansal tablolarında (bilânço ve gelir tablosunda) yer alan ve aralarında ilişki olan kalemlerin, oldukça uzun bir zaman diliminde göstermiş oldukları artış ve azalışları incelemesi ve bu artış ve azalışların, baz (temel) alınan

yıla kıyasla yüzdesel önemini açıkça ortaya koyması yönüyle dinamik (devimsel) bir yapıya sahiptir.

Oran (Rasyo) Analizi Tekniği (Finansal Rasyolar Analizi) : Kredi analizlerinde kullanılmak üzere yirminci yüzyılın başlarında Amerika Birleşik Devletlerinde geliştirilen ve hızla yaygınlaşan oran (rasyo) analizi, standart değere gelmiş tekniği ve kriterleri ile finansal analizin temel yapı taşlarından bir tanesidir.

Daha önce üzerinde durulan analiz teknikleri, finansal tablolarda yer alan kalemlerdeki mutlak rakamlardan yararlanmak suretiyle, bu kalemlerin zaman içerisinde göstermiş oldukları değişiklikleri tespit etmek ve değerlendirmek amacı ile kullanılmaktadırlar. Ancak bir firmanın finansal durumu ve faaliyet sonuçları (mali performansı) değerlendirilirken, sağlıklı yargılara varabilmek için finansal tablolarda yer alan mutlak rakamlar ile birlikte, yine bu tablolarda yer alan kalemler arasındaki ilişkilerin de incelenmesi ve değerlendirilmesi gereklidir.

Oran (rasyo) analizi; bir firmanın, belirli bir faaliyet dönemine ilişkin finansal tablolarında (bilânço ve gelir tablosunda) yer alan çeşitli kalemlerin, kendi aralarında ve birbirlerine karşı olan ilişkilerinin matematiksel olarak incelenmesine ve oranlar arasında karşılaştırmalar yapmak suretiyle değerlendirilmesine dayanan finansal analiz tekniğidir. Rasyo (ratio), finansal tablolarda yer alan iki kalem arasındaki ilişkinin basit matematiksel ifadesi olarak tanımlanmaktadır.

Bankalar açısından, kredi taleplerinin değerlendirilmesinde oran (rasyo) analizinden yararlanılmasının temel amacı; kredilendirilecek firmaların finansal tablolarında yer alan çeşitli kalemler arasındaki ilişkileri incelemek ve değerlendirmek suretiyle, bu firmalara ilişkin; borç ödeme güçleri, varlıklarının yapısı ve kalitesi, yükümlülüklerini yerine getirme güçleri (likidite durumları), kârlılıkları, finansal yapıları, faaliyet sonuçları, kaynak kullanımındaki etkinlikleri, büyüme hızları gibi konularda sağlıklı yargılara varabilmek ve geleceğe ilişkin tahminlerde bulunabilmektir.

Finansal tabloların (bilânço ve gelir tablosunun) oranlarla analizi, bu tablolarda yer alan iki kalemin birbirine bölünmesi (oranlanması) suretiyle yapılır. Finansal tablolarda yer alan çeşitli kalemler arasında, kalemlerin sayısına göre geometrik olarak artan, birçok oran (rasyo) hesaplamak ve bütün kalemleri birbirleriyle karşılaştırmak, anlamlı olmak koşulu ile, mümkündür. Ancak oran

analizinde önemli ve yararlı olan; çok sayıda oran (rasyo) hesaplamak değil, sınırlı sayıda fakat analizi yapılan firma ile ilgili soruları anlamlı şekilde yanıtlayabilecek ve aralarında anlamlı ilişkiler kurulabilecek oranları hesaplamaktır. Firma ile ilgili önemli soruları yanıtlama amacı gütmeyen, aralarında anlamlı ilişkiler kurulamayan çok sayıda oranın birlikte hesaplanması, kalemler arasındaki ilişkilerin kavranmasını zorlaştırmakta, hatta analizin sonuçlarını hatalı hale getirebilmektedir.

Oran (Rasyo) Analizinde Kullanılan Oranlar : Bankalar, kredilendirecekleri firmaların; likidite durumları, finansal yapıları, kârlılıkları, kaynak kullanımındaki etkinlikleri gibi ilgili firmaların bütün mali yönleri ile ilgilendiklerinden; oran analizinde, değişik soruları yanıtlayabilecek çeşitli oranları kullanılmaktadırlar.

Oranlar (rasyolar), firma ile ilgili olarak yanıtladıkları sorulara göre altı gruba ayrılabilir;⁵⁹

- Firmanın likidite (akışkanlık) durumunun analizinde kullanılan oranlar (Likidite Rasyoları)
- Firmanın mali yapısı (finansal yapı - sermaye yapısı) ile ilgili oranlar
- Firmanın varlık ve kaynaklarını kullanımı ile ilgili oranlar (Aktivite Oranları, Devir Hızı, Faaliyet Oranları)
- Firmanın kârlılık durumunun (rantabilitesinin) değerlendirilmesinde kullanılan oranlar (Kârlılık Rasyoları)

Likidite Oranları : Likidite (akışkanlık) oranları, firmaların kısa vadeli borçlarını ödeyebilme yeteneklerini ölçmek, başka bir deyişle, firmaların yükümlülüklerini yerine getirememesi olasılıklarını (likidite riskini) değerlendirmek ve net işletme (çalışma) sermayelerinin yeterli olup olmadığını saptayabilmek amacıyla kullanılmaktadırlar.

- *Cari Oran = Dönen Varlıklar / Kısa Vadeli Borçlar*
- *Net İşletme Sermayesi = Dönen Varlıklar – Kısa Vadeli Borçlar*
- *Likidite Oranı = (Dönen Varlıklar – Stoklar) / Kısa Vadeli Borçlar*
- *Dönen Varlıklar / Yabancı Kaynaklar*
- *Net Satışlar / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar*

⁵⁹ Akgüç, s. 196. (Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi)

Finansal Yapı Oranları : Mali yapı oranları, firmaların finansal yapılarının ve uzun vadeli borçlarını ödeme güçlerinin göstergesi olan oranlardır. Mali yapı rasyoları; bir firmanın finansmanında, yabancı kaynaklardan yararlanma derecesini ölçmek, firmanın uzun vadeli borçlarının, finansal yapısı içerisindeki yerini araştırmak amacıyla kullanılmaktadır.

- *Finansal Kaldıraç Oranı = Yabancı Kaynaklar/Aktif Toplamı*
- *Finansman Oranı = Yabancı Kaynaklar/Öz Kaynaklar*
- *Yatırım Oranı = Maddi Duran Varlıklar/Öz Kaynaklar*
- *Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar/Öz Kaynaklar*
- *Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar/Toplam Varlıklar*

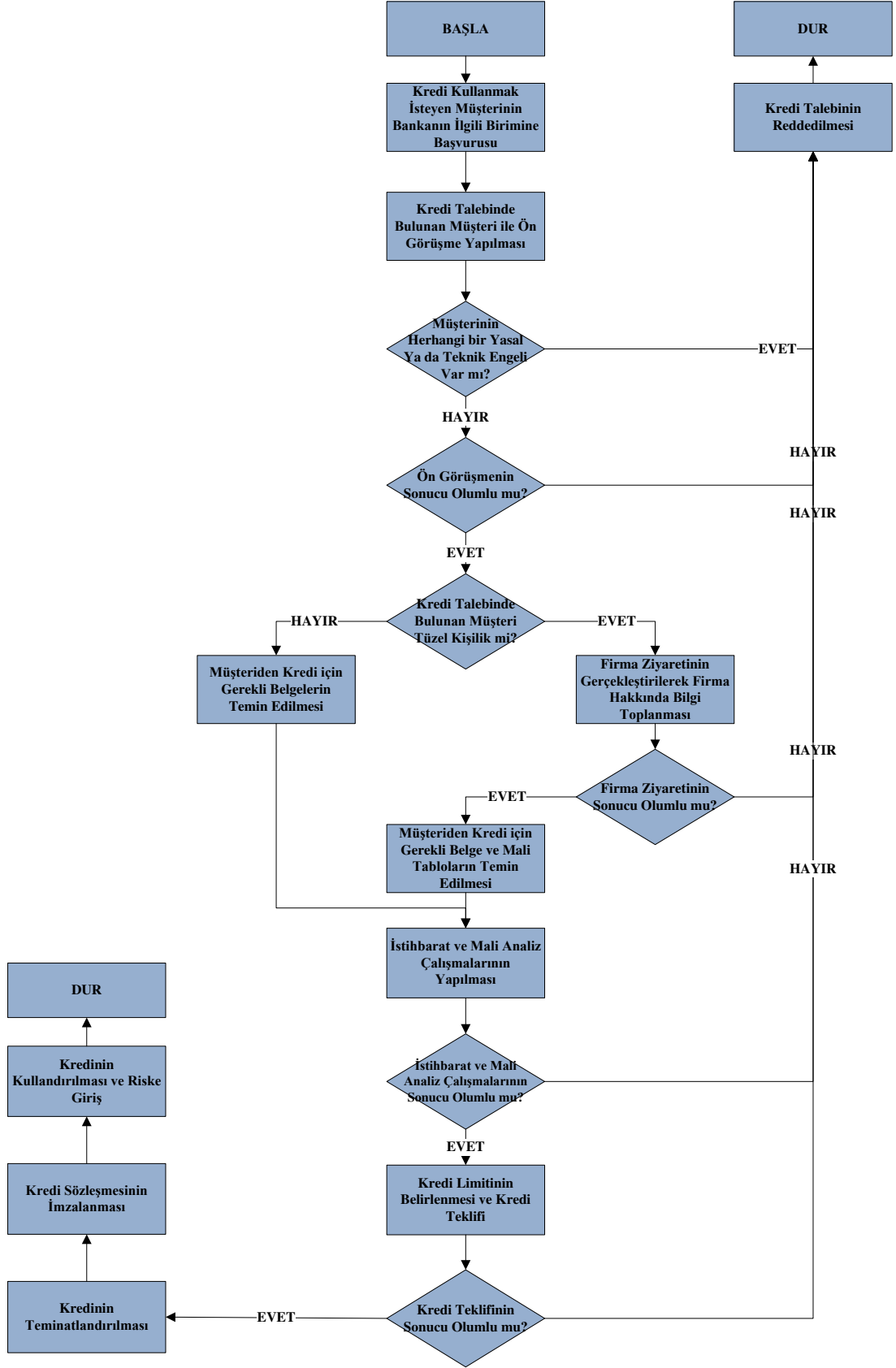
Aktivite Oranları : Devir hızı ya da verimlilik rasyoları olarak da isimlendirilen aktivite oranları, firmaların sahip oldukları aktiflerini (varlıklarını) ne ölçüde etkin, ekonomik kullandıklarını tespit etmek, başka bir ifadeyle, firmaların faaliyetlerindeki performanslarını analiz etmek amacıyla kullanılmaktadırlar.

- *Alacak Devir Hızı Oranı = Kredili Satışlar/Ort. Ticari Alacaklar*
- *Alacakların Ort. Tahsil Süresi = 360/Alacakların Devir Hızı*
- *Stokların Devir Hızı = Satışların Maliyeti/Ortalama Stoklar*
- *Etkinlik Oranı = 1/[(1/Alacak Devir Hızı) + (1/Stok Devir Hızı)]*

Kârlılık Oranları : Kârlılık oranları, firmaların kârları ile satışları arasındaki ilişkileri inceleyen oranlardır.

- *Faaliyet Kârı/Net Satışlar*
- *Net Kâr/Net Satışlar*
- *Net Kâr/Öz Kaynaklar*
- *(Net Kâr + Finansman Gideri)/Finansman Gideri*

Şekil 7 : Kredilendirme Süreci

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BANKACILIKTA RİSK YÖNETİMİ

Çalışmanın dördüncü bölümünde risk kavramı tanıtılacak, risk yönetiminin gelişimi, önemi ve kapsamı incelenmekte, ayrıca finansal krizlerin risk yönetimi ile olan bağlantısı irdelenmektedir.

4.1. Risk ve Risk Yönetimi Kavramları

Kökeni Arapça “Rızık / Rısk (Rısq)” ya da Lâtince “Riziko (Risicum)” sözcüklerinden türemiş olan risk (ya da riziko) kelimesi⁶⁰, genel olarak olumsuz bir beklenti ve sakınılması gereken bir kavram olarak zihinde canlandırılmaktadır.

Gerek günlük yaşamda gerekse iş yaşamında sıklıkla telâffuz edilen risk sözcüğü hakkındaki geleneksel tanımlar riski; tehlike, kayıp, olumsuzluk, başarısızlık, zarar-ziyan gibi sözcüklerle eş anlamlı olarak ifade etmektedirler. Bu bağlamda, risk kavramını değişik şekillerde tanımlamak mümkün olabilmektedir.

Genel olarak risk, plânların başarısız olma olasılığı, hatalı karar alma tehlikesi, zarar etme veya kâr etmeme gibi durumlarla ilgili bir kavramdır.⁶¹

Risk, bir işlemin ekonomik değerinin belirsizliği veya bir işlemle ilgili olarak oluşan parasal kaybın, ortaya çıkarılması veya bir giderin ya da zararın ortaya çıkması ile sonuçlanacak, ekonomik faydanın azalması ihtimalidir.⁶²

Risk, belirli bir zaman aralığında belirli bir hedefe ulaşamama ve dolayısıyla zarara uğrama olasılığıdır. Böylelikle risk, gelecekte oluşabilecek sorunlara ve tehlikelere işaret etmektedir.⁶³

Risk, beklenen veya umulan bir sonuçtan sapma ihtimalinin mevcut olduğu bir hali anlatır. Örneğin, piyangodan en büyük ikramiyeyi kazanma isteği, beklentisi olan bir kişiye büyük ikramiyenin çıkmaması ihtimali bir risktir ve beklenenin aksine bir sapmayı ifade etmektedir.⁶⁴

⁶⁰ Jake Ansell, Frank Wharton, Risk: Analysis, Assessment and Management, John Wiley & Sons, 1992, s. 4.

⁶¹ Mehmet Bolak, Risk ve Yönetimi, Birsan Yayınevi, 2004, s. 3.

⁶² Nuray Ergül, Herkes için Finans, Literatür Yayıncılık, 2004, s. 209.

⁶³ Şenol Babuşcu, Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi, Akademi Consulting & Training, 2005, s. 4.

⁶⁴ M. Ayhan Altıntaş, Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği, Turhan Kitabevi Yayınları, 2006, s. 1.

Risk, ortaya çıkacak olan sonucun ne olacağı hakkında belirsizliğin bulunduğu bir durumu anlatmaktadır.⁶⁵

Risk, gerek belirsizlik gerekse belirsizliğin sonuçları olarak tanımlanabilir.⁶⁶

İşletmeler açısından risk, işletmelerin hedeflerine ulaşmak için gerçekleştirdiği işlemler ve yaptığı sözleşmeler nedeniyle gelecekte zarara uğrama olasılığı ve tehlikesidir. Bu anlamıyla risk, işletmelerin sürekliliğini sağlamak için etkili bir şekilde yönetilmesi gereken belirsizlikleri ifade etmektedir.

Finansal açıdan risk, bir getirinin geleceğin alternatif durumlarına bağlı olması ve bu durumlardan en az birinin negatif ya da pozitif bir getiriyle sonuçlanabilmesi durumudur.

Risk, bu tanımdan hareketle, beklenen değer ile gerçekleşen değer arasındaki olumlu ya da olumsuz farktır.⁶⁷

Risk, finansal piyasalardaki dalgalanmaların ve istikrarsızlıkların firma ve finansal kuruluşlar üzerinde yarattığı olumsuz etkidir.⁶⁸

Bankacılık açısından incelendiğinde ise risk, en basit haliyle, bankanın zarara uğrama ihtimalidir. Başka bir ifadeyle bankacılıkta risk, banka faaliyetlerin arzu edilen düzeyde gerçekleşmemesi olasılığından dolayı kayıp ve / veya kazançların belirsizliğidir.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 29. maddesinde belirtilen hüküm doğrultusunda; bankaların karşılaştıkları risklerin izlenmesini ve kontrolünü sağlamak üzere kuracakları iç denetim sistemleri ile risk yönetim sistemlerine ilişkin esas ve usulleri belirlemek amacıyla BDDK'ca yayımlanan "Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik"⁶⁹ Risk; *"bir işleme ilişkin parasal kaybın ortaya çıkması veya bir giderin ya da zararın vuku bulması nedeniyle ekonomik faydanın azalması ihtimali"* olarak tanımlanmakta ve ekonomik değer belirsizliğine dikkat çekilmektedir.

Risk kavramı hakkında yukarıdaki tanımlar incelendiğinde riskin, belirsizlik kavramı ile birlikte anlamlandırıldığı görülmektedir.

⁶⁵ Scott E. Harrington, Gregory R. Niehaus, Risk Management and Insurance, McGraw-Hill, 1999, s. 3.

⁶⁶ Arman T. Tevfik, Risk Analizine Giriş, Alfa Yayıncılık, 1997, s. 2.

⁶⁷ Usta, s. 231.

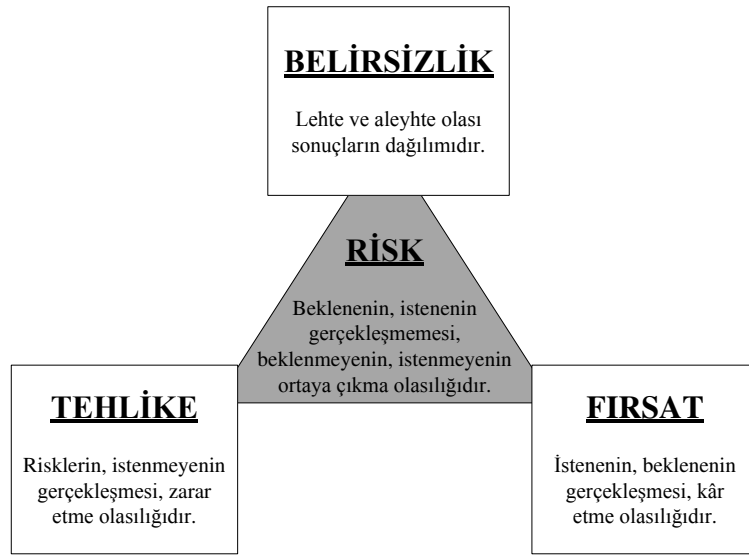
⁶⁸ Aytekin, s. 710.

⁶⁹ Bu yönetmelik, 8 /Şubat/ 2001 tarihli 24312 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

4.2. Risk ve Belirsizlik

Riskin tanımlanmasında kullanılan anahtar sözcük “belirsizlik”tir. Risk bir karar özelliğidir ve kararların uygulanması sonucunda elde edilecek çıktılara ilişkin belirsizliği anlatır. Bu belirsizlik, kararların sonuçlarının hayal kırıklığı yaratabileceği anlamındadır.⁷⁰

Şekil 8 : Risk ve Belirsizlik

Kaynak : Bolgün ve Akçay, s. 182.

Finansal piyasalarda risk ve belirsizlik kavramları genellikle birbirleri yerine kullanılsalar da aslında bu iki kavram aynı anlama gelmez. Organizasyonlarda karar problemlerini çevreleyen; belirlilik, risk ve belirsizlik gibi üç farklı durum söz konusudur. Karar problemini oluşturan değişken değerleri kesin olarak belirlenebiliyorsa; *belirlilik ortamından*, değişken değerleri kesin olarak bilinmiyor, fakat olasılıklarla ölçülebiliyor ve ortaya konulabiliyorsa; *risk ortamından*, değişken değerleri kesin olarak bilinmiyor, hatta olasılıklarla dahi ortaya konulamıyorsa; *belirsizlik ortamından* söz edilir. Bu durumda, risk için; *olasılıklarla ölçülebilen belirsizliktir* tanımı yapılabilir.

Risk ve belirsizlik kavramları için yapılabilecek diğer bir ayırım ise şu şekildedir; belirsizlik, gelecekle ilgili parametrelerin görülemediği ve kararların

⁷⁰Ferda Erdem, Girişimcilerde Risk Alma Eğilimi ve Belirsizliğe Tolerans İlişkisine Kültürel Yaklaşım, Akdeniz İİBF Dergisi, 2001, ss. 43-61.

(geleceğe yönelik olasılık tahminlerinin) tamamen sübjektif (öznel ya da istatistiksel olmayan) bir biçimde alındığı ortamı ifade eder. Risk ise gelecekle ilgili kararların (geleceğe yönelik olasılık tahminlerinin) tamamen objektif (nesnel ya da istatistiksel) bir biçimde alındığı ortamı ifade eder. Bilindiği gibi istatistiksel olaylar yinelenabilir nitelikte olduğu halde, pek çok karar problemi için böyle bir durum söz konusu değildir. Bu nedenle karar vericiler, sübjektif ya da objektif olasılık değerlemeleri yapmak durumundadırlar.⁷¹

Risk ve belirsizlik kavramları arasındaki ilişkiye yönelik olarak şu örnek verilebilir; bir hisse senedinin gelecekteki fiyatı, o hisse senedinin geçmiş fiyatlarının analizi sonucu tahmin edilebiliyor ise, *riskten*; yine aynı hisse senedinin geçmiş fiyatı ile ilgili bilgiler mevcut değilse, gelecekteki fiyat tahminleri birtakım varsayımlarla yapılıyorsa, *belirsizlikten* söz edilir.⁷²

Risk ile belirsizlik arasında aynı yönlü bir ilişki vardır. Belirsizlik uzadıkça (yani lehte ve aleyhte olası sonuçların dağılımı yaygınlaştıkça), risk artmaktadır. Bu durum aynı zamanda riskin derecesi, yani riskin önceden tahmin edilebilirliği ile de ilişkilidir. Belirsizlik ortamı ne kadar uzun sürerse, riskin derecesine de bağlı olarak banka faaliyetleri bu durumdan olumsuz etkilenir. Ancak bankalarca, üstlenilen risklerin önceden tahmin edilebilmesi ve ölçülebilmesi, maruz kalınacak riskin derecesinin daha düşük olmasına neden olur.

Riskin temel bileşenleri; oluşma olasılığı (belirsizlik) ve oluşması durumunda sonucu ne ölçüde etkileyeceği (belirsizliğe maruz kalma durumu) olarak ortaya çıkmaktadır. Bir banka açısından; alınacak kararlarda, yürütülecek faaliyetlerde devamlı surette bir belirlilik ortamına rastlanılamayacağı aşikâr olmakla birlikte, riskin temel bileşenlerinin belirlenmesinde de çoğu zaman sübjektiflik söz konusudur. Bankalarda genellikle rastlanan durum; gerçekleşen sonuçların, plânlanan ya da tahmin edilen sonuçlardan olumlu ya da olumsuz yönde sapma göstermesidir. Bu da genel anlamda risk kavramını temsil etmektedir. Burada üzerinde durulması gereken en önemli husus; beklenen ile gerçekleşen arasındaki sözü edilen sapmanın, yani riskin, her zaman sadece olumsuz yönüyle algılanmaması, riske aynı zamanda

⁷¹ Literatürde risk ve belirsizlik kavramları arasında yapılan diğer bir ayırım da şu şekildedir; Sonuçlar konusunda uzmanlar birlikte olasılık dağılımları çıkarabiliyorlarsa; *risk*, uzmanlar, sonuçlar konusunda herhangi bir anlaşmaya varamıyorlarsa; *belirsizlik* söz konusudur.

⁷² Usta, s. 231.

bir kazanç elde etme fırsatı olarak da bakılması gerekliliğidir. Eğer fırsat ve tehlike aynı bütüne ait iki değişken ise birlikte değerlendirilmeleri ve yönetilmeleri daha akılcı bir davranıştır. Bu durumda risk kavramı; olumlu ve olumsuz sapmaların, yani fırsat ve tehlike durumlarının her ikisini birden temsil etmektedir.

Risklere ilişkin olası durumlar başlıca şu gruplarda toplanabilir;

Tablo 8 : Risklere İlişkin Olası Durumlar

Oluşma olasılığı düşük / Etkisi düşük	→	Düşük Risk
Oluşma olasılığı yüksek / Etkisi yüksek	→	Yüksek Risk
Oluşma olasılığı düşük / Etkisi yüksek	→	Yüksek Risk
Oluşma olasılığı yüksek / Etkisi düşük	→	Düşük Risk

Kaynak : Babuşcu, s.10.

Dünyada son dönemde her alanda, özellikle finansal sektörde yaşanan değişim ve baş döndürücü teknolojik gelişmeler ile ortaya konan sistemlerin karmaşıklığının artması; beraberinde belirsizliklerin arttığı ortamları getirmiştir. Karmaşıklaştıran belirsizlik ortamlarında karar verici konumunda bulunan bankalar, hemen hemen tüm faaliyet alanlarında aldıkları kararlarda her geçen gün artan farklı risklere maruz kalmaktadırlar. Bu durum; bir yandan, geleneksel anlamı dolayısıyla, önceleri sadece olumsuz yönüne odaklanılan risk kavramının, fırsat olanakları ile birlikte değerlendirilmesi ve yönetilmesi gerekliliğini ortaya koyarken, diğer yandan da artan risklerin etkili şekilde yönetilmesini, gerek bankacılık sektöründe gerekse diğer tüm sektörlerde önemli bir disiplin haline getirmiştir.

Geleceğin belirlenmesi sonucu, korku ve kuşku ortadan kaldırılarak güvence ortamı oluşturulabilecektir. Bu husus, riskleri değerlendirme yöntemlerinin gelişmesine ve yeni çözüm yollarının bulunarak uygulanmasına neden olmuştur. İşte bu yaklaşım da “risk yönetimi” başlığı altında toplanmıştır. O halde, risk yönetimi; Ne zaman ve nasıl ortaya çıkacağı belirsiz risklerin olumsuz etkilerini en aza indirmek ve bu riskler içerisindeki potansiyel fırsatları en etkili biçimde değerlendirebilmek için kaynak ve etkinliklerin en etken şekilde plânlanmasını,

organize edilmesini, yönetilmesini ve kontrolünü içeren faaliyetlerin tümü olarak tanımlanabilir.⁷³

Bu çerçevede, bankacılık açısından risk yönetimi de; bir bankanın hedeflerine ulaşmak için uyguladığı politikalar ve gerçekleştirdiği faaliyetlerle ilgili olarak, iç ve dış piyasalarda karşılaşılabileceği her türlü belirsizlikten kaynaklanan zararların; sağlıklı bir biçimde tespit edilmesini, ölçülmesini, organize edilmesini, yönetilmesini, kontrol edilmesini ve aktif karar alınmasını gerektiren durumlarda hızlı ve isabetli karar alınmasını sağlayan sistemleri kurmak şeklinde tanımlanabilir.

4.3. Risk Yönetiminin Gelişimi ve Önemi

Risk yönetimi kavramı incelenirken, özellikle son 20-30 yıllık zaman dilimine bakıldığında, uluslararası mali piyasalar ve bu piyasaların temel taşı niteliğindeki finansal sistemlerde önemli bir geçiş sürecinin yaşandığı görülmektedir. Bu geçiş sürecinde yaşanan yapısal değişimlerin ve bilişim / iletişim teknolojileri alanındaki baş döndürücü gelişmelerin mali sektöre hızla uygulanması sonucunda ortaya çıkan; bankaların sundukları finansal ürün ve hizmetlerin çeşitlenmesi, bankalar arası rekabetin yoğunlaşması ve düzenleyici otoritelerin kurumsal yapılarının bu gelişmelere ayak uyduramaması gibi faktörler, bankaların faaliyetlerindeki belirsizlikleri artırmış ve doğal olarak bu kurumların daha büyük ve çeşitli mali risklerle karşı karşıya kalmalarına neden olmuştur.

Söz konusu geçiş döneminde uluslararası piyasalarda risk yönetiminin gerekliliğini ortaya çıkaran trendleri aşağıdaki başlıklar altında toplamak mümkündür,⁷⁴

- Merkez bankalarının para politikaları üzerindeki baskılarının azalması,
- Dünya üzerindeki mal ve sermaye akışında daha az baskı,
- Yeni ekonomik blok ve güçlerin önemi (Asya Kaplanları),
- Yeni politik oluşumlar (Doğu Avrupa Ülkeleri),
- Finansal piyasaların iç içe girmesi,
- Kısa süreli, spekülâtif sıcak para hareketlerinin artması,
- Finansal ürün çeşitliliği ve işlem hacimlerinin artması,
- Bankacılık sektöründe yaşanan hızlı değişim,

⁷³ Şebnem Akın Acuner, Etkili Bir Risk Yönetiminin Aşamaları, Active Finans Dergisi, Mart-Nisan 2005, s. 1.

⁷⁴ Usta, s. 241 ; K. Evren Bolgün, M. Barış Akçay, Risk Yönetimi, Scala Yayıncılık, 2009, ss. 43-52.

- Daha volatil (oynak) finans piyasaları,
- Finansal ve ekonomik kaynaklar için daha global rekabet,
- Teknoloji kullanımının hızla artması,
- Kriz frekanslarında yaşanan artış,
- Ülke riskinin önem kazanması, bankalarda kur ve faiz risklerinin artması,
- Finansal krizlerin daha iyi kontrol edilebilmesi için artan yasal düzenlemeler,
- Uluslararası ölçekte ciddi ekonomik ve sosyal maliyetlere yol açan finansal skandallar.

Yukarıda sayılan eğilimlerin yaygınlaşması ile birlikte; küreselleşme (globalization), deregülasyon (hükûmet düzenlemelerinin gevşetilmesi, mevcut kontrollerin azaltılması veya kaldırılması) (deregulation), liberalleşme (liberalization), finansal yenilik (financial innovation) ve kısa vadeli sermaye akımları (short term capital flows or hot money) gibi kavramlar ülkelerin gündemlerine girmeye ve uluslararası piyasalarda sık sık telâffuz edilmeye başlamıştır.

Geçiş sürecinde yaşanan değişimlerin en önemlisi, uluslararası piyasaların küreselleşmesidir. Başlangıcı 1944'lere kadar dayanan, ancak yoğunlukla son yirmi yılda sosyal, ekonomik, politik, teknolojik ve kültürel alanlarda dünyada yaşanan kapsamlı bir dönüşüm sürecini ifade eden küreselleşme akımının temel sürükleyici alanlarından en önemlisi şüphesiz ekonomide yaşanan küreselleşme hareketidir. Ekonomide yaşanan küreselleşme hareketi ile, gelişmiş (developed) ve gelişmekte olan (emerging markets) ülkelerin piyasalarında sermayenin serbest dolaşımı ile döviz işlemleri üzerindeki kısıtlamalar zamanla ortadan kaldırılarak; ulusal piyasalar, yabancı finansal piyasalarla entegre edilmiş, daha geniş bir piyasa şekline dönüşmüşlerdir.

Bu gelişmeye paralel olarak, 1980'lerin sonundan itibaren, ülkemizde aralarında bulunduğu gelişmekte olan ülkelerin finansal piyasalarında yeterli ulusal gelişmenin sağlanamaması ve yabancı sermaye ihtiyacının sıcak para ile karşılanması gayretlerinden doğan finansal liberalleşme ve deregülasyon hareketleri sonucunda yabancı yatırımlarda ve tahvil ve hisse senetlerine yönelik portföy yatırımlarında

ciddi artışlar meydana gelmiştir.⁷⁵ Bu durum, gerek menkul kıymet piyasalarını gerekse diğer piyasaları daha dalgalı (oynak, volatil) bir hale getirmiş, yatırımcılar daha büyük belirsizlik ve buna bağlı risklere maruz kalmışlardır. Bu süreç içerisinde bankalar, finansal piyasalarda oluşan riskleri azaltmak ve rekabette üstünlük sağlamak amacıyla uluslararası piyasalarda vadeli işlemler (futures), takas sözleşmeleri (swaps), opsiyon (options) gibi korunma (hedging) amaçlı türev finansal enstrümanları yaygın olarak kullanmaya başlamışlarsa da, bu defa ilgili enstrümanlardan kaynaklanan risklerde artış görülmeye başlamıştır.

1980'li ve 1990'lı yılları kapsayan dönemde finansal risklerdeki artışın bir diğer sebebinin de uluslararası rekabet artışı olduğu açıkça görülmektedir. Kredi piyasalarının gelişmesi, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektörlerinin aynı alanda rekabet etmeye başlaması ve büyük ölçekli bankaların, bankacılık sektörü dışındaki finansal kurumlarla da yoğun rekabete girmeleri, tüm dünyada kredi arzını artırdığı gibi, kredi riskini yönetmeyi de bankalar açısından daha karmaşık bir hale getirmiştir.⁷⁶

Yukarıda sayılan bütün bu gelişmelerden de anlaşılacağı üzere, küreselleşme süreci bütün dünyada; piyasaların yoğun etkileşim içerisinde olduğu, uluslararası finansal işlem hacimlerinin hızla arttığı, herhangi bir ülkede ortaya çıkan ekonomik sorunların hızla başka ülke ya da ülkelerdeki piyasalara ve yatırımcılara yansıdığı, finansal risklerin de artarak çeşitlendiği hassas bir ortam yaratmıştır. Küreselleşme sürecinin dünyada yarattığı bu hassas ortama bağlı olarak, gerek yalnızca bankalar gerekse finansal sistemler bazında ciddi sorunlar yaşanmış ve bu sorunlar zaman zaman dünya ekonomisine damgasını vuran, ciddi ekonomik ve sosyal maliyetlere yol açan bankacılık ya da döviz krizi veya her ikisini de kapsayan ikiz (twin crises) krizlere neden olmuşlardır.

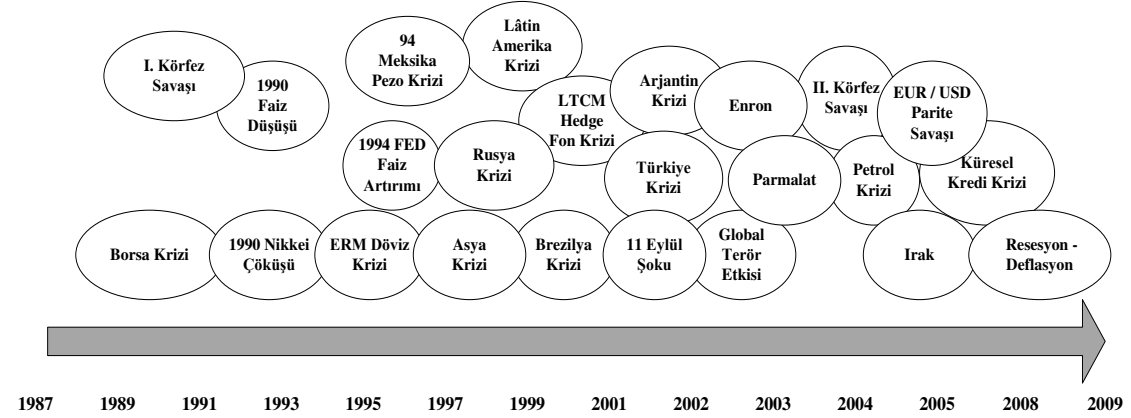
Aşağıdaki şekilde son 15-20 yıl içerisinde yaşanan yerel / global krizler ve firma bazlı skandallar görülmektedir. Şekil dikkatle incelendiğinde, dünyada hemen

⁷⁵ Ülkemizde 24 Ocak 1980 kararlarıyla başlayan ve 1989 yılında dönüm noktasına ulaşan finansal serbestleşme akımı, sıcak para şeklinde sermaye hareketlerinin hız kazanmasına yol açarak, ülkemiz ekonomisinin krizlere açık hale gelmesine neden olmuştur.

⁷⁶ Küreselleşme ve etkileri konusunda daha ayrıntılı bilgi için bkz: Gerd Häusler, The Globalization of Finance, Finance & Development, March 2002, Volume: 39, s. 1. ; Muhammet Akdiş, Küreselleşmenin Finansal Piyasalar Üzerindeki etkileri ve Türkiye: Finansal Krizler-Beklentiler, Gazi Erçel, Finansal Risk Yönetimi, 6. Yıllık Global Finance Conference, İstanbul, 1999

hemen krizsiz bir dönemin yaşanmadığı ve maruz kalınan risklerin yönetiminin gerek uluslararası finansal piyasalar gerekse bu piyasalarda faaliyet gösteren banka ve diğer kurumlar için ne denli hayati bir öneme sahip olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Şekil 9 : Finansal Krizler

Kaynak : Bolgün ve Akçay, s. 68.

Özellikle 1990'lı yıllar ve sonrası, finansal krizlerin yoğun şekilde yaşandığı bir dönemdir. Söz konusu dönemde gelişmekte olan piyasalarda 1995 yılında Meksika'da başlayan, 1997'de Asya'da devam eden ve 1998 yılında Rusya ve Lâtin Amerika'ya yayılan global krizler, bu ülkelerde özellikle finans sektörünü olumsuz yönde etkilemiştir. Gelişmekte olan piyasalarda faaliyet gösteren firmaların ödeme güçlerini kaybetmeleri ile bankalar, alacaklarını tahsil etmede sorunlar yaşamış ve Türkiye, Japonya, Endonezya ve Güney Kore'de bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılması gereği gündeme gelmiştir. Uluslararası finansal piyasalarda yaşanan son kriz ise 2007 yılında ABD'de konut piyasasına kullandırılan kredilerin geri dönmemesiyle başlayan ve tüm dünyada yeni yeni etkilerini kaybeden küresel kredi krizidir.

Finansal krizlerin sayısı geçmişe göre artarken, bu krizlerin ekonomik faaliyetlere ilişkin reel maliyeti ile kamu maliyesine olan yükü de ciddi biçimde artmıştır. Aşağıdaki tabloda uluslararası finans piyasalarında son 15 yılda yaşanan finansal krizlerin maliyetleri gösterilmiştir.

Tablo 9 : Finansal Krizlerin Maliyetleri

Tarih	Yaşanan Sonuçlar	Maliyet (% GSMH)	Maliyet (Milyar \$)
A.B.D. (2007-2010)	Kredi Krizi	18	2500 (T)
A.B.D. (2001-2003)	Kurumsal Şirketlerin İflâsı	3	300
Japonya (1990-2003)	Batık Kredi, Düşen Varlık Değerleri	14	550
Çin (1990'lar)	4 Büyük Kamu Banka Tasfiyesi	47	498
A.B.D. (1984-1991)	1400 Bankada Yön. Değişimi	2.7	150
Güney Kore (1998)	Banka Sektörünün Yeniden Yapılanması	28	90
Meksika (1995)	20 Banka'ya Sermaye Desteği	17	72
Türkiye (2000-2001)	20'nin Üzerinde Banka Tasfiyesi	25	50
Arjantin (1980-1982)	70 Finansal Kurum İflâsı	55	46
Tayland (1997)	Bankacılık Sektörü	32	36
İspanya (1977-1985)	20 Banka'nın Kamulaştırılması	17	28
Malezya (1997)	Bankacılık Sektörü	35	25
İsveç (1991-1994)	5 Banka'nın Kurtarılması	4	15
Venezuelâ (1994)	Banka İflâsları	20	14
Fransa (1994-1995)	Credit Lyonnais	0.7	10

Kaynak : Philippe, s. 15.

Ulusal ve uluslararası finansal piyasalarda yaşanan krizlere bağlı olarak, risk yönetimi son dönemde her kesim tarafından ilgi gören bir konu olmasına rağmen, 1990 yılından bu yana yaşanan firma bazlı skandalların maliyetleri de milyarlarca dolar seviyesinde gerçekleşerek, bölgesel piyasalar için oldukça yıkıcı sonuçlar doğurmuştur. Barings Bank (İngiltere), Metallgesellschaft (Almanya), Daiwa (Japonya), Enron (ABD), Lehman Brothers (ABD), Parmalat (İtalya) ve ülkemizde İmar Bank ve Demirbank gibi kuruluşlarda yapılan yönetim hataları ve özellikle etkin ve entegre bir risk yönetimi ve iç kontrol sisteminin olmayışı; bu kuruluşların felakete uğramalarına neden olmakla birlikte, tüm dünyadaki yöneticilere risk yönetiminin önemini açıkça göstermiştir.

Bütün dünyada yaşanan bu gelişmeler ve acı deneyimler, ulusal ve uluslararası bankacılık sisteminin yapılarını etkilemiştir. Bankalar, fon arz edenler ile fon talep edenler arasında bir köprü görevi görmeleri ve özellikle gelişmekte olan piyasalarda sermaye birikimlerinin bünyelerinde yoğunlaştığı kurumlar olmaları nedeniyle; ulusal ve uluslararası piyasalardaki istikrarsızlıklara, iktisadî dengelerdeki değişimlere ve her türlü finansal krize en duyarlı kesimi teşkil etmektedirler. Diğer taraftan, bir bankanın yönetiminde başarısız olunması da, büyük çaplı finansal

krizlere neden olabildiği gibi, mevcut krizleri de olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu ikili ilişki içerisinde, bankaların sahip oldukları fonları yönetebilme kalitesi ve etkin risk yönetimi anlayışı, finans sektörünün istikrarı açısından hayati bir öneme sahiptir.

4.4. Risk Yönetiminin Kapsamı ve Amaçları

Bankacılık, tabiatı gereği geniş ölçüde risk üstlenilmesini ve üstlenilen risklerin yönetilmesini gerektiren bir faaliyettir. Ekonomide fon transferine aracılık eden kurumlar olan bankalar, gerek bilanço (aktif-pasif yapısı) gerekse bilanço dışı işlemleri dolayısıyla riskler üstlenmektedirler. Bankalarca üstlenilen bu risklerin derecesi, kısa dönemde bankanın likiditesini, uzun dönemde de hem likidite hem de kârlılığını olumsuz yönde etkileyebilecek bir unsurdur.

Bankalarda kârlılığa ve likiditeye ilişkin kararlar, daima belirsizlik ortamında alınmaktadır. Bankalar, mevcut bu belirsizliğin giderilebilmesi için tahminlerde bulunurlar. Yapılan tahminler ile gerçekleşen sonuçlar arasındaki olumlu ya da olumsuz sapmalar, bankacılıkta riski doğurur. Bankanın kârlı olduğu halde ödemelerini zamanında yapamaması veya ödemelerini zamanında yapabilmesine rağmen ortaklarını memnun etmeyen bir kârlılık düzeyi, bankaların geleceğini tehdit eden en temel risklerdir.⁷⁷ Bu bağlamda, bankacılıkta risk yönetimi de; bankanın hem likit kalmasını hem de kârlılığını (rantabilitesini) sağlamak ve korumak için mevcut risklere karşı uygulanan politikaların, yönetsel faaliyetlerin bütünü şeklinde tanımlanabilmektedir.

Şüphesiz her ticari işletme gibi banka işletmelerinin de nihaî amacı; mevcut kaynaklarını en verimli şekilde kullanmak suretiyle kârını maksimize etmek, başka bir deyişle hissedarlarca yatırılan sermayeye en iyi getiriyi sağlayabilmektir.⁷⁸ Bu ise ancak yüksek finansal performansla sağlanabilir. Dolayısıyla bankacılıkta risk yönetimini, bankanın kurulup faaliyete geçirilmesindeki temel amaçtan soyutlamak imkânsızdır. Risk yönetimi olsa olsa finansal performansın ölçümünde, “aktif getirisi” (net kâr / toplam aktifler) veya “öz varlık getirisi” (net kâr / toplam öz

⁷⁷ Hasan Kaval, Bankalarda Risk Yönetimi, Yaklaşım Yayınları, 2000, s. 23.

⁷⁸ Finans teorisine göre; kârı maksimize etmek, ancak sermayenin getiri oranını maksimize etmek ve sermayenin getiri oranındaki dalgalanmayı (volatilitiyi) minimize etmekle gerçekleştirilebilir.

kaynaklar) gibi mali tablolardan üretilen geleneksel finansal oranlar yerine, daha sağlıklı olan “riske göre düzeltilmiş getirileri” (risk adjusted returns) esas alabilir.⁷⁹

Bu doğrultuda, risk ve getiri arasında yakından bir ilişkinin varlığından söz edilebilir. Getirinin, belirli bir dönemde gerçekleştirilen yatırıma karşılık elde edilen gelir olduğu düşünüldüğünde; her finansal yatırımın, gelecekte piyasa koşullarının belirsizliği nedeniyle riskleri de beraberinde getirdiği görülür. Bir finansal varlığın taşıdığı risk; ancak beklenen getirisi (expected return), söz konusu riski telâfi edebildiği takdirde kabul edilir. Bu noktada bankacılıkta risk de; banka işletmelerinin sahip olduğu aktif ve / veya pasif nitelikteki varlıkların değerlerinde beklenmedik değişikliklerin meydana gelme olasılığı ya da kısaca finansal varlığın beklenen getirisinde oluşabilecek potansiyel değişiklikler olarak tanımlanabilmektedir. Buradan bankacılıkta risk yönetiminin bir aktif-pasif yönetimi ya da fon yönetimi olduğu sonucu çıkarılabilir. Ancak bu kavramlar, bankaların bilânçolarına yansıyan, nakit veya menkul kıymetlerin yönetiminde ortaya çıkan risklerle ilgili kavramlar iken risk yönetimi bankaların karşı karşıya kaldığı tüm risklerle ilgilidir.

Risk ve getiri, aralarında aynı yönlü bir ilişki bulunan ve yatırım kararlarını belirleyen iki temel faktördür. Bankalar yapacakları yatırımlarla ilgili olarak, beklenen getiri kadar riskleri de dikkate almak ve bu iki kavramı birlikte yönetmek durumundadırlar.

Tablo 10 : Risk Yönetiminde Kâr Maksimizasyonu

Amaç:	Kâr Maksimizasyonu	
Denge:	Getiriler	Riskler
Ölçüm:	• Getiri Boyutu ○ Aktif Getirisi ○ Semaye Getirisi • Getirilerin Zamanlanması • Gelecek Beklentisi	• Çevresel riskler • Yönetimsel Riskler • Dağıtım Riskleri • Finansal Riskler

Kaynak: Active Araştırma Grubu, Ekim-Kasım 2000, s.1.

Bankacılık açısından risk yönetiminin kapsamı sadece kâr maksimizasyonu ile sınırlı değildir. Bankacılıkta riskleri azaltmanın bir yolu da sermaye yapısının güçlü olmasıdır. Banka sermayesi, ekonomik kriz dönemlerinde veya bankanın faaliyetleri dolayısıyla maruz kaldığı risklerin gerçekleşmesi durumunda, başta

⁷⁹ Altıntaş, s. 3.

mevduat sahipleri olmak üzere banka ve hissedarlarının karşılayacakları kayıpların giderilmesinde doğrudan bir güvence sağlamaktadır. Bu nedenle sermaye; bankanın üstlendiği risklerle ne derecede ilişkilendirilirse, bankanın mali yapısı da o derecede güçlü ve güven verici olacaktır.

Risk yönetimi yaklaşımında sermaye, beklenmeyen kayıpların (unexpected losses) karşılığı olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada üzerinde durulması gereken en önemli konu ise, beklenen ve beklenmeyen kayıp (ya da zarar) ayırımıdır. Beklenen kayıp (expected losses), bankaların geçmişte uğradığı zararlardan (ya da kayıplardan) yola çıkılarak belirlenebilen bir kavram iken, geçmişteki zararlar dışındaki zarar olasılıkları, beklenmeyen kayıp olarak değerlendirilir. O halde risk, en yalın haliyle, belirsizliğe işaret ettiğinden beklenmeyen kayıp ile ilişkilendirilebilir. Bankalar, beklenen kayıpları için yasal olarak karşılık ayırırken, sermaye ise üstlenilen risklerin (beklenmeyen kayıpların) gerçekleşmesi olasılığına karşı bir güvence oluşturmaktadır.

Bankacılık faaliyetine ilişkin düzenleyici otoritelerin risk yönetiminden beklentisi; ne kadar etkin ve verimli yönetilirse yönetilsin, tüm risklerden kaçınamayacak olan bankaların, sermayeleri ile orantılı risk almalarını sağlayarak, beklenmeyen durumlarda ortaya çıkacak olan zararların (ya da kayıpların) yine bu sermaye ile karşılanabilmesini sağlamaktır. Ancak bankalar, sermaye konusunda, genellikle düzenleyici otoritelerin aksine bir bakış açısına sahiptirler. Özellikle riskli seven bankaların bakış açısından, daha az sermaye kullanımı; yatırımlarını yüksek riskli varlıklara yapmak suretiyle daha yüksek sermaye-getiri oranlarına sahip olma yolu olarak ortaya çıkmaktadır.

Bankalar için daha fazla risk, daha fazla sermaye gerektirecektir. Bu açıdan bankacılık otoritelerini, denetçi kuruluşları ve bankaları teknik açıdan en çok zorlayan konu; maruz kalınan bütün riskler (beklenen kayıplar) dikkate alındığında, bankalar için gerekli ve yeterli sermaye düzeyinin nasıl belirleneceği ve ne olacağıdır. Bu düzey, bankaların faaliyetleri esnasında maruz kaldıkları tüm riskler dikkate alınarak ve en gelişmiş kantitatif metotlarla saptanarak belirlenmelidir.

4.5. Bankacılıkta Riskler

Beklenen ile gerçekleşen sonuçlar arasında olumlu ya da olumsuz yönde sapmaların meydana gelmesi, çok değişik nedenlerden kaynaklanabilmektedir. Örneğin; dünyanın herhangi bir yerinde doğal afet meydana gelmesi, döviz kurlarında meydana gelen beklenmedik değişiklikler, bir kuruluşun olağanüstü boyutta kâr ya da zarar açıklaması gibi olayların hepsi birer risk unsurudur. Risk unsurlarının sayısının fazlalığı; başta bankalar olmak üzere bütün finansal kuruluşların maruz kaldıkları ya da kalabilecekleri riskleri içeren bir “riskler evreni” içerisinde faaliyet göstermelerine neden olduğu gibi, bu risklerin de belirli bir kategoride sınıflandırılmasını zorlaştırmaktadır.

Tablo 11 : Riskler Evreni

Y2K (2000 Yılı) riski	Ham veri riski	Model riski	Yeniden yatırım riski
Aysberg riski	Eşleştirme riski	Muhasebe riski	Teknoloji riski
Boşluk (Gap) riski	Hedging riski	Muhatap riski	Vade yapısı riski
Baz riski	İflâs etme riski	Netleştirme riski	Vergi riski
Bilgi riski	Karmaşıklık riski	Uygunluk riski	Aldanma riski
Dirsek riski	Korelasyon riski	Opsiyon riski	Düzenleyici riski
Erken ödeme riski	Piyasa riski	Öz sermaye riski	Yoğunlaşma riski
Euro riski	Reklâm riski	Personel riski	Oynaklık riski
Faiz Oranı riski	İnterpolasyon riski	Sermaye riski	Pazar değiştirme riski
Fon çevirme riski	Ekstrapolasyon riski	Sıradan çıkma riski	Bozulma riski
Frekans riski	Kur riski	Sistem riski	Vurgun yeme riski
Franchise riski	Kredi riski	Sistemik risk	Bilgi sızdırma riski
Geri kalma riski	Likidite riski	Politik risk	İşe yaramama riski
Genişleme riski	Limit riski	Kontrat riski	Tekrarlama riski
Getiri eğrisi riski	İtibar riski	Yayılma riski	Teşhir riski

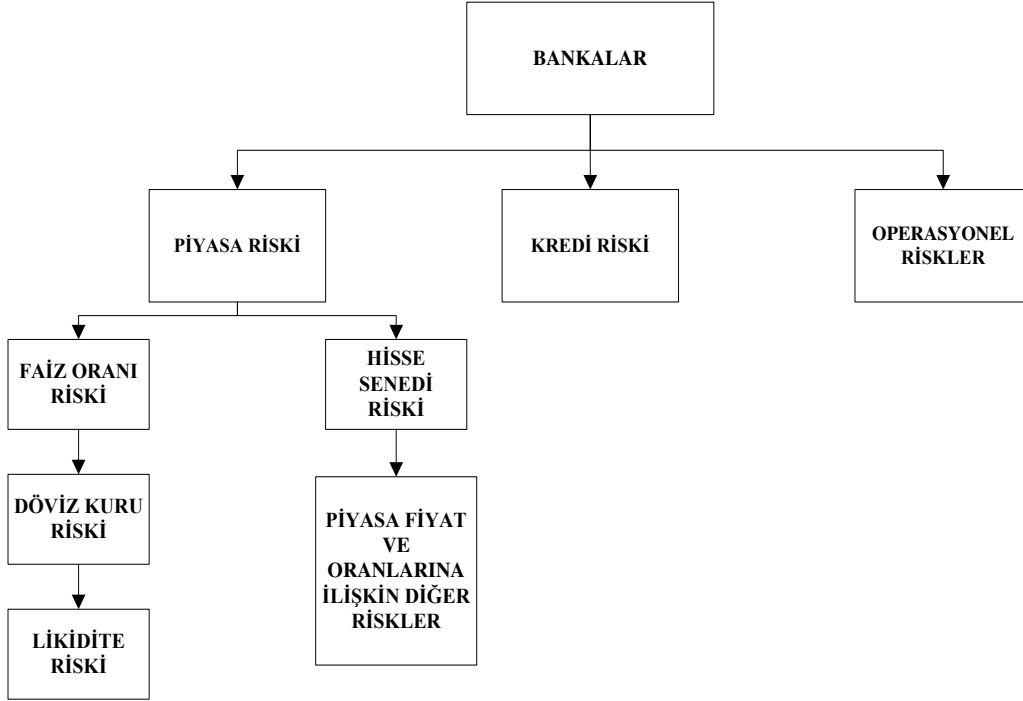
Kâr maksimizasyonu amacı çerçevesinde faaliyette bulunan tüm organizasyonlar gibi, bankalar da ana çerçeve olarak makro ekonomik riskler (resesyonun etkisi gibi) ve mikro ekonomik riskler (yeni rekabet tehditleri gibi) ile karşılaşmaktadır. Ayrıca faaliyette bulundukları ekonomik, sosyal, politik ve kültürel yapıdaki değişim ve gelişmelere bağlı bir dizi riskler de söz konusu olmaktadır. Bununla beraber, bankaların kendilerine has özellikleri diğer risk türlerini de gündeme getirmektedir.⁸⁰

Finans literatürü incelendiğinde, bankaların karşı karşıya kaldıkları risklere ilişkin farklı sınıflandırmaların yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmada Basel

⁸⁰ Active Araştırma Grubu, Bankalarda Performans ve Risk Yönetimi: Analitik bir Çerçeve, Active Finans Dergisi, Ekim-Kasım 2000, s. 1.

Komitesi'nin sermaye yeterliliği düzenlemelerinde ele alınan şekliyle bankacılıkta riskler; piyasa riski, kredi riski ve operasyonel riskler olmak üzere üç ana gruba ayrılarak incelenecektir.

Şekil 10 : Bankacılıkta Riskler

Kaynak : Bolgün ve Akçay, s. 124.

4.5.1. Piyasa Riski

Piyasa riski (market risk), genel anlamda, piyasa fiyat ve oranlarındaki oynaklığa (volatiliteye) bağlı olarak ortaya çıkan değer kaybı riski olarak tanımlanmaktadır.⁸¹ Daha açık bir ifadeyle piyasa riski; finansal piyasalardaki dalgalanmalardan kaynaklanan faiz oranlarındaki, döviz kurlarındaki veya hisse senedi fiyatlarındaki beklenmedik değişikliklerin, bankaların pazarlanabilir varlıklarının (bono-tahvil portföyü, döviz varlıkları, borsada işlem gören hisse senetleri) değerlerini düşürmesi nedeniyle karşı karşıya kalabilecekleri zarar tehlikesidir.

⁸¹ Philippe Jorion, Value at Risk: The New Benchmark For Managing Financial Risk, McGraw-Hill, 2007, s. 22.

Basel komitesi, piyasa riskini; “bankaların bilânço içi ve bilânço dışı (on and off- balance-sheet) hesaplarında tutulan pozisyonlarda piyasa fiyatlarındaki değişimler nedeniyle kayba uğrama riski” olarak tanımlamaktadır.⁸² Bu açıdan bakıldığında piyasa riski için, bankaların karşı karşıya kaldıkları risklerin en geniş kapsamlısı olduğu söylenebilir.

Faiz Oranı Riski : Faiz oranı riski, faiz oranlarındaki değişimlere bağlı olarak bankaların menkul kıymet cüzdanında bulunan kıymetlerin piyasa değerinin ve bu cüzdandan beklenen getirinin değişmesi olarak tanımlanabilir.

Faizlerin yükselmesi durumunda bankaların alım-satım, satılmaya hazır ve teminata konu üzerinde faiz taşıyan menkul değerlerinin fiyatı düşer.

Döviz Kuru Riski : Döviz kuru (kambiyo) riski, en genel tanımıyla, döviz kurlarında meydana gelen değişimler nedeniyle bankaların gelir ya da sermaye kaybına uğrama olasılığıdır. Daha açık bir ifadeyle döviz kuru riski; yabancı paranın, ulusal para karşısındaki muhtemel değer değişimleri nedeniyle, bankaların gelir ve giderlerinde ya da genel olarak nakit akımlarında oluşabilecek değişiklikler olarak tanımlanır.

Ayrıca bir bankanın döviz pozisyonunda bulunan yabancı paraların karşılıklı değerlerinde (parite) meydana gelen değişimlerden doğabilecek zarar olasılığını ifade eden parite riski de döviz kuru riskinin bir türü olarak ortaya çıkmaktadır.

Likidite Riski : Likidite Riski, bankanın yükümlülüklerindeki azalmayı iyi düzenleyememesi ya da aktiflerindeki artışı karşılayacak şekilde yeterli kaynak bulunduramaması nedeniyle ortaya çıkmaktadır.⁸³

Likidite riski, herhangi bir anda bankanın vadesi dolan yükümlülüklerinin varlıklarına göre oldukça yüksek düzeylere çıkması nedeniyle oluşabileceği gibi daha makul likidite boşluklarında bulunan menkul kıymetleri piyasaların durgunluğuna bağlı olarak elinden çıkaramaması sonucuyla da oluşabilmektedir.

Hisse Senedi Riski : Hisse senedi riski, bankaların portföylerinde bulunan hisse senetlerinden kaynaklanır. Taşınan hisse senedi borsaya ait herhangi bir

⁸² BIS (Basel Committee on Banking Supervision), International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: A Revised Framework (Comprehensive Version), Basel, June 2006, s. 157., <http://www.bis.org/publ/bcbs128.pdf>

⁸³ K. Evren Bolgün, M. Barış Akçay, Risk Yönetimi:Gelişmekte Olan Türk Finans Piyasasında Entegre Risk Ölçüm ve Yönetim Uygulamaları, 2. Basım, Scala Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 21.

endekse kote ise riski işlem hacminin göreceli yüksek olması nedeniyle daha düşük kabul edilir.

Bankalarca piyasa riskinin izlenmesi sürecinde ilk aşama; alım-satım faaliyetlerine konu olan ürünler; repo, yatırım fonları, altın, hisse senetleri v.b. işlemlerin yakından takip edilmesi olarak tanımlanırken, ikinci aşama, riskleri hesaplamak için kullanılacak modelin sağlıklı sonuçlar verebilmesi için toplanan veri setlerinin güvenli kaynaklardan elde edilmesidir.

Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) bünyesinde faaliyet gösteren ve bankacılığa ilişkin en iyi uygulamalar çerçevesinde standartlar yayımlayan “Basel Bankacılık Denetim Komitesi” nin görüşleri çerçevesinde şabat yayımlanan “Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi Hakkında Yönetmelik” te piyasa risklerinin ölçülebilmesi için bankalara “Standart Metod” ve içerisinde Varyans-Kovaryans Riske Maruz Değer (RMD), Tarihsel Simülasyon Riske Maruz Değer (RMD) ve Monte Carlo Simülasyonu ile Riske Maruz Değer (RMD) yöntemlerini barındıran “İçsel Ölçüm Metodu” nu önermektedir.

4.5.2. Kredi Riski

Kredi riski, banka müşterisinin kredi veya sözleşme şartlarını zamanında yerine getirememesi neticesinde bankanın karşı karşıya kaldığı finansal zararı ifade etmektedir.

4.5.3. Operasyonel Riskler

Operasyonel risk, pek çok finansal kurumun dolaylı olarak iflaslarından sorumlu olduğundan bu yana, risklerin en tehlikelilerinden birisidir.⁸⁴ Operasyonel riskler, uygun olmayan ya da işlemeyen iç süreçler, insanlar veya sistemler ya da dış etkenlerden kaynaklı ortaya çıkabilecek zarara uğrama riski olarak tanımlanmaktadır.

Operasyonel riskler, bankaların operasyonel faaliyetlerini sürdürürken karşılaştıkları riskleri ifade eder. Bu açıdan banka içi kontrollerin aksaması, sahtekârlık olayları doğal afetler gibi iç ve dış nedenler operasyonel riske ortaya çıkarmaktadır.

⁸⁴ Philippe, s. 84

BEŞİNCİ BÖLÜM

KREDİ RİSKİ YÖNETİMİ

Çalışmanın bu son bölümünde uluslararası finansal piyasalardaki yasal düzenlemelere; Basel I ve Basel II sermaye uzlaşlarına yer verilmiş, kredi riski ve kredi riski ölçüm metodları incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde sermaye uzlaşlarının ve Türk bankacılık sektöründeki düzenlemelerin etkilerine değinilmiştir.

5.1. Uluslararası Finansal Piyasalardaki Yasal Düzenlemeler

5.1.1. Uluslararası Ödemeler Bankası ve Basel Komitesi

Ulaslararası Ödemeler Bankası (BIS) : BIS (Bank for International Settlements – Ulaslararası Ödemeler Bankası), 17 Mayıs 1930’da uluslararası ödemeler sistemini düzenlemek amacıyla kurulmuştur. BIS, 1960’larda Bretton-Woods sisteminin işlerliğini sağlamak için işbirliği forumu oluşturma çabalarının yanında, uluslararası piyasalarda istikrarı sağlamaya yönelik araştırmalar yapmak ve öneriler getirmek gibi görevleri de olan BIS, merkez bankası müşterileri ve uluslararası organizasyonlar için temel bankacılık faaliyetlerini de yerine getirmektedir. BIS yönetim kurulunun 17 üyesi mevcuttur (6 temel üyesi; Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, İngiltere Merkez Bankası Başkanları ve ABD Merkez Bankaları Kurulu Başkanı; bu üyelerin kendi içinden seçecekleri 6 ek üyenin yanısıra, seçimle iş başına gelmiş 5 üyesi; Kanada, Japonya, Hollanda, İsveç ve İsviçre)⁸⁵

Basel Komitesi : Basel Komitesi; 1974 yılı sonunda, uluslararası döviz ve bankacılık piyasalarında meydana gelen önemli krizleri takiben “Bankacılık Düzenleme ve Denetim Uygulamaları Komitesi” adı altında kurulmuştur. Halen G-10 ülkeleri; Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İngiltere ve Amerika Bileşik Devletlerinden oluşan 13 üye ile çalışan komite, üye ülkeler arasında denetim konularında işbirliğine olanak sağlayacak bir forum oluşturmayı, daha geniş bir bakış açısıyla da dünya çapında denetimin geliştirilmesini ve bankacılık denetim kalitesinin artırılmasını amaçlamaktadır. İspanya, Komiteye 2001 yılında davet edilmiştir. Üye ülkeler komitede hem kendi Merkez Bankaları hem de bankacılık denetiminde resmi sorumluluğu olan kurumlar tarafından temsil edilmektedirler.

⁸⁵ Babuşcu, s. 259.

Basel Bankacılık Denetim Komitesi, resmi olarak kanun ve kurallar üretmek yerine; tasarı ve teklifler üreterek bunları tartışmaya açmaktadır. Dolayısıyla komite, özellikle sermaye yeterliliği düzenlemeleri ve finansal piyasaların istikrarı konularında iyileştirmeler gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Komite, üye ülkelerin denetleme tekniklerini ve çelişmelerini ayrıntılı şekilde belirlemekten çok, ortak standartlar ve yaklaşımlar belirleyerek bunları tüm dünyaya yayabilmek amacıyla çalışmaktadır.

Özetle, komite tarafından yürütülen faaliyetleri üç ana başlık altında toplamak mümkündür;⁸⁶

- Ülkeler arasında, banka denetimi ve mevzuatı ile ilgili, bilgi paylaşımı ve değişimini sağlamak,
- Uluslararası bankacılık faaliyetlerinin denetimindeki etkinliği artırmak,
- Bankacılık denetim, gözetim ve düzenlemeleriyle ilgili gereksinim duyulan alanlarda minimum düzeyde standartlar oluşturmak.

5.1.2. Basel I ve Basel II uzlaşıları

Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı (Basel I) : 1980’li yılların başında uluslararası aktif bankaların sğır borç yükü altındaki ülkelerden kaynaklanan risklerdeki artışın bu bankaların sermaye yeterliliklerini düşürdüğü yönündeki endişeler sonucu, G-10 ülkeleri Merkez Bankası Başkanlarının talebi üzerine Basel Komitesi bankacılık sistemlerinde geçerli sermaye standartlarındaki erozyonun durdurulması ve sermaye yeterliliği ölçümlerinin uyumlaştırılmasını sağlamak üzere çalışmaya başlamıştır. Komite, uluslararası bir sermaye yeterliliği uzlaşısının uluslararası bankacılık sistemindeki istikrarı artıracığı, ayrıca ulusal düzeydeki farklı sermaye yeterliliği düzenlemelerinden kaynaklanan rekabet eşitsizliğini de ortadan kaldıracığı kanaatini taşımaktadır.⁸⁷

Basel I uzlaşısı ile bankaların kredi riski taşıyan faaliyetleri ile mevcut sermayeleri arasında bir bağlantı, uyum sağlanması amaçlanmıştır. Bankaların karşılaştığı kredi riski; bankaların aktiflerinin ve bilânço dışı kalemlerinin farklı risk sınıflarına ayrılması ve her sınıfa karşılık gelen risk ağırlıkları olan %0, %10, %20, %50 ve %100 katsayılarıyla çarpılması yoluyla hesaplanmaktadır. Sadece beş farklı

⁸⁶ Altıntaş, s. 59.

⁸⁷ BIS, History of Basel Committee and its Membership, www.bis.org (18.07.2010).

risk ağırlığı kullanılması nedeniyle, risk duyarlılığı düşük olan Basel I, farklı faaliyet alanları olan bütün bankalara aynı uygulamayı getiren bir sermaye düzenlemesi olarak anılmaktadır.⁸⁸

Basel I’de, OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) klüp kuralı şeklinde tanımlanmış olan uygulamadan dolayı, OECD’ye üye ülkelerin hükümetlerine %0, üye ülkelerin bankalarına olan borçlarına ise %20 risk ağırlığı verilmektedir. Buna karşın, OECD üyesi olmayan ülkeler için %100 risk ağırlığı önörölmüş olması, bu uzlaşının zayıf yönü olarak değerlendirilmektedir.

Temmuz 1988’de yayımlanan Basel I uzlaşısında, 1977-1988 yılları arasında Basel komitesinin başkanlığını yürüten W.P. Cooke’a atfen “Cooke Rasyosu” olarak isimlendirilen sermaye yeterliliği standart oranı 1988-1992 dönemi için %8 olarak uygulanmaya başlanmıştır. Bu uygulama ile bankaların sermaye yeterliliklerinde ciddi artışlar meydana geldiği gibi, bankalar için sermaye yeterliliklerini yüksek tutma arzusu günümüze kadar süregelmıştır.

Buna göre Basel I’de Sermaye Yeterlilik Rasyosu (Cooke Rasyosu);

$$SYR = \frac{\text{Öz Kaynaklar}}{\text{Risk Ağırl. Var. , Gayrinakdi Krd. + Piyasa Risk. Es. Tut.}} \geq \%8$$

Basel komitesi, 1993 yılında yayımladığı raporda, bankaların piyasa fiyatlarında meydana gelen oynaklık sebebiyle bilânço ve bilânço dışı varlıkları nedeniyle üstlendikleri piyasa risklerinin hesaplanmasını da uzlaşuya eklemiş, böylelikle Basel I’in gelişim süreci ivme kazanmıştır.

Basel I, basit içerikli olması nedeniyle gerek akademisyenlerden gerekse de finans çevrelerinden eleştiriler almıştır. Diğer yandan, içerdiği standartların kolay uygulanabilir olması, Basel I’in gelişmekte olan ülkelere benimsenmesini kolaylaştırmıştır.

Basel I, piyasa katılımcıları için kuralları olan adil bir rekabet ortamı yaratması ve %8’in üzerinde asgari sermaye yeterliliğini zorunlu tutması nedeniyle, gelişmekte olan olan ülkelere finansal istikrarın güçlenmesini sağlamıştır.

⁸⁸ Altıntaş, s. 22.

Gerek akademik gerekse finans çevrelerince Basel I'e yöneltilen eleştiriler aşağıdaki gibi sıralanabilir;⁸⁹

Kredi Riskinin Ayrıştırılmasının Sınırlı Olması : Tüm kredi riskleri; %0, %10, %20, %50 ve %100 olmak üzere 5 risk ağırlığına bölünmüştür. Bütün firma kredilerine, teminata göre yapılan farklılaştırma dışında, aynı risk ağırlığı uygulanmasının öngörülmesi nedeniyle, bankalar yüksek getirili fakat yüksek riskli alanlara girmeye teşvik edilmektedir.

Kredi Riskinin Statik Ölçümü : Sermaye yeterlilik rasyosu için kritik değer olarak belirlenen %8 oranı, ülkelerin ve ölçüme dahil edilen kuruluşların değişen koşullarına göre esneklik göstermemektedir.

Likidite Bazlı Sermaye Yeterliliği : Sermaye yeterliliği standart oranı, risk bazlı değil, likidite bazlıdır.

Vadenin Dikkate Alınmaması : Vade, önemli bir risk faktörü olmasına karşın, uzlaşıda dikkate alınmamaktadır.

Sermaye Yeterliliğinin Sağlanması Amacıyla Sermaye Artırımı Yapılması : Bankaların sadece sermaye yeterliliği oranını tutturmak için sermaye artırımına gitmeleri, getirisini dikkate almadan faaliyetlerini genişletmelerine sebep olmaktadır.

Sabit Kıymetlerin Yüksek Değerlenmesi gibi Yöntemlere Başvurulmasını Teşvik Etmesi : Sermaye yeterliliği oranını yükseltmek amacıyla sabit kıymetler gibi duran varlıkların yüksek değerlenmesi için her tür yonteme başvurulması nedeniyle, bu varlıkların gerçek değeriyle satışı halinde ortaya çıkacak büyük zararlar, bankaları zor duruma düşürmektedir.

Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı (Basel II) : Basel I'e yönelik, özellikle kredi riskinin ölçümünde benimsenen yöntemler nedeniyle, yukarıda sayılan eleştiriler beraberinde yeni sermaye standartları oluşturulması gerekliliğini getirmiştir. Diğer yandan, Basel I uzlaşısı; ortaya çıktığı dönemdeki ihtiyaçları karşılayan, ancak günümüz risk ölçme ve değerlendirme yapısında eksik yanları bulunan bir uygulama haline gelmiştir.

Bu doğrultuda, Basel Bankacılık Denetim Komitesi, Basel I'in sermaye yeterliliği ölçümüne ilişkin eksikliklerini ve finansal piyasalarda yaşanan gelişmeleri

⁸⁹ Altıntaş s. 76. ; Babuşcu s. 263.

dikkate alarak 1999 yılında yeni sermaye uzlaşısının (Basel II) hazırlanması çalışmalarına başlamıştır.

Yöneltiren eleştiri ve öneriler ile birlikte, komite tarafından Basel II'ye geçilmesi halinde olabilecek muhtemel değişimleri tahmin edebilmek amacıyla bazı sayısal etki çalışmaları (Quantitative Impact Study – QIS) yapılmış, bu çalışmaların en kapsamlısı olan QIS-3'e, ülkemizden de 6 bankanın yer aldığı, 43 ülkeden 365 banka katılmıştır.

Basel Komitesi, Haziran 2004'te son haliyle yeni sermaye uzlaşısı Basel II'yi yayımlamıştır. Yeni uzlaş, ilk uzlaşya nazaran önemli değışiklikleri içermesi ve özellikle denetim otoritesi ve piyasa disiplini konularına önem vermesi nedeniyle yeni bir süreci meydana getirmiştir.

Yeni uzlaş; bankalarda denetim ve gözetim otoritelerinin daha fazla ön plâna çıkarılması, risk yönetiminin güçlendirilmesi ve piyasa disiplininin, dolayısıyla global düzeyde bir finansal istikrarın sağlanmasını hedeflemektedir. Bu çerçevede Basel II; sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında kullanılan kurallar kümesi değil, bankacılık otoritelerinin finansal sisteme bir bütün halinde bakmalarını sağlayan bir yaklaşımdır.

Basel II'nin getirdiğı belki de en önemli yenilik, bütün bankalara uygulanacak tek tip sermaye yeterliliğı ölçümünden vazgeçilmesidir. Basel II'de, Basel I'deki kredi riski ölçüm yöntemi değıştirilmiş, buna bağı olarak piyasa riskinin ölçümünde kısmi değışiklik yapılmış, operasyonel riskler sermaye yeterliliğı ölçümüne dahil edilmiş, yapısal faiz oranı riski başta olmak üzere diğerk risklerden kaynaklanan sermaye yükümlülüğünün ise banka denetim otoritelerince banka bazında takdir edilerek nihaî sermaye yeterliliğı oranına ulaşılması öngörölmüştür. Oranın payında herhangi bir değışiklik öngörölmezken, asgari oran %8 olarak muhafaza edilmiştir.

Buna göre Basel II'de sermaye yeterlilik rasyosu;

$$SYR = \frac{\text{Öz Kaynaklar}}{\text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski} + \text{Op. Risk} + \text{Diğerk Riskler}} \geq \%8$$

Yeni uzlaşının Basel I'den farkları ise aşağıda gösterilmiştir;

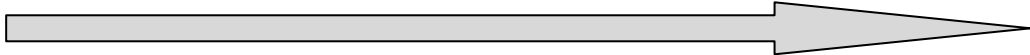
Tablo 12 : Basel I ve Basel II arasındaki farklar

BASEL I	BASEL II
• Likidite perspektifinden kredi riski ölçüm yöntemine odaklanma • Tüm bankalar için standart ölçütlerin kullanılması • Geniş Tabanlı Uygulama İmkânı • Statik Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği	• Bankaların içsel risk yönetimi yöntemlerine olanak tanınması • Yeni ve gelişmiş yöntemleri uygulayabilme olanağı • Gelişmeye açık (open-end) risk yönetimi teknikleri • Dinamik ve gelişmiş risk yönetimi koşulunda daha az sermaye yeterliliği

Özetle, Basel II bankaların maruz kaldıkları riskleri daha duyarlı olarak ölçebilmeleri, her bankanın risk profilini ayrı ayrı ölçebilmesi ve en önemlisi finans sektöründe yer alan işletmeler arasındaki asimetrik bilginin minimize edilerek daha istikrarlı bir sektöre erişilebilmesini hedeflemektedir.

Tablo 13 : Basel II Yapısal Blokları

1. Temel Dayanak Asgari Sermaye Gereksinimlerinin Belirlenmesi	2. Temel Dayanak Denetim Otoritesinin Gözden Geçirilmesi	3. Temel Dayanak Piyasa Disiplini (Açıklama Gereklilikleri)
• Kredi Riski • Piyasa Riski • Operasyonel Risk • Alım-Satım Hesapları	• Yönetim Kurulu ve Üst Yönetimin Gözetimi • Etkili Sermaye Değerlendirmesi • Risklerin Kapsamlı Değerlendirilmesi • İzleme ve Raporlama • İç Kontrolün Gözden Geçirilmesi	• Uygulamanın Genel İçeriği • Sermaye Yapısı • Sermaye Yeterliliği • Kredi Riski • Piyasa Riski • Operasyonel Risk • Faiz Oranı Riski
Minimum Sermaye		Ekonomik Sermaye

Yukarıdaki şekilden de anlaşılacağı üzere Basel II, üç yapısal blok üzerine oturtulan bir süreç olarak plânlanmıştır. Birinci yapısal blokta hesaplanan minimum

sermaye düzeyi; bankanın faaliyetlerini sağlıklı şekilde yürütebilmesi için gerekli optimum sermaye düzeyinin hesaplanması için başlangıç aşamasını oluşturmaktadır. İkinci yapısal blok; denetim otoritelerinin risk bazlı hesaplamalarının yer aldığı bloktur. Dolayısıyla yapılan denetim ve gözetimler sonucu her bir banka için farklı asgari sermaye yükümlülüğü öngörülebilecektir. Üçüncü yapısal blokta ise; bankanın risklilik düzeyi ve sermaye yeterliliği konularında şeffaflığın sağlanması amacıyla kamuya açıklanacak bilgilerin asgari unsurları belirlenecektir.

Basel II'ye yöneltilen olumlu görüşlerin yanı sıra, bu uzlaşuya yöneltilen birtakım eleştiriler de bulunmaktadır;⁹⁰

Fon akımını kısıtlayacağı ve borçlanma maliyetlerini artıracığı: Gelişmekte olan ülkelere fon akımının kısıtlanacağı ve borçlanma maliyetlerinin artacağı.

Kriz olasılığını artıracığı : Bankaların kriz dönemlerinde izleyecekleri kredilendirme politikalarını olumsuz etkileyerek kriz ortamı yaratma olasılığının artacağı.

Reel sektörü ve özellikle KOBİ'leri olumsuz etkileyeceği : Reel sektörü, özellikle küçük ve orta boy işletmeleri olumsuz yönde etkileyeceği.

Teknik konularda ve yetişmiş eleman temininde sorunlar yaratacağı : Teknik seviyenin yüksek ve maliyetli olduğu ortamda yetişmiş eleman temininde problem yaratacağı.

5.2. Bankacılıkta Kredi Riski

Kredi riskinin yönetilmesindeki temel amaç; bankaların kredilendirme faaliyetlerini etkin ve kârlı bir biçimde sürdürürken karşılaşılabilecek kredi zararlarının banka sermayesiyle orantılı bir şekilde minimum düzeyde tutulabilmesidir. Tüm bunların gerçekleştirilebilmesinin başlıca yöntemi ise; bankalarca sağlıklı bir kredilendirme süreci için uygun ortamın oluşturulması ve etkin bir risk takip sisteminin var olması, faaliyetlerin yasal ve ihtiyatî limitler dahilinde sürdürülmesi ve kredi riskinin olabildiğince hassas şekilde ölçülmesi, gerektiğinde üstlenilen riskler için zamanında ve yeterli miktarda karşılık ayrılabilmesi, sermaye artırımı, risk azaltımı veya transferi için harekete geçilmesidir.

⁹⁰ Altıntaş, s. 94.

5.2.1. Temel Kredi Riski

Kredi riski, en basit anlamıyla, bir bankanın kredi müşterisinin (borrower) ya da kendisiyle bir anlaşmaya taraf olanın (counterparty) , anlaşma koşullarına uygun biçimde yükümlülüklerini karşılayamama olasılığıdır. Kredi risk yönetiminin amacı; uygun parametreler içerisinde bankanın maruz kalabileceği riskleri yöneterek, bankanın risk ayarlı getirisini maksimize etmektir. Bankalar, hem tüm kredi portföyünün taşıdığı riskleri hem de tek tek her kredinin taşıdığı riskleri yönetmek durumundadır. Buna ilaveten kredi risklerinin diğer risklerle ilişkisini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Kredi riskinin etkin şekilde yönetimi; risk yönetiminde kapsamlı bir yaklaşımın önemli unsurlarından birisidir.⁹¹

Kredi riski bankaların sadece kredi hesaplarından kaynaklanan bir risk değildir. Verilen nakdi ödünçlerin izlendiği kredi hesaplarına ilaveten;

- Menkul kıymet portföyü,
- Kırmızı (ters) bakiye veren mevduat hesapları,
- Diğer mali kuruluşlar nezdinde tutulan mevcutlar,
- Teminat mektupları ve diğer garanti ve taahhütler,
- Türev sözleşmeler

sebebiyle kredi riski ile karşılaşabilirler. Bazı karşılıklı alım-satım işlemlerinde de banka edimini yerine getirdiği halde karşı taraf edimini yerine getirmezse, ortada kredi kullandırma kastı olmamasına rağmen karşı taraf kredi riski ile karşılaşılır.⁹²

Bu bağlamda kredi riski kapsamında değerlendirilebilecek diğer risk türleri aşağıdaki gibidir;⁹³

İşlemin Sonuçlandırılmaması Riski : Bankanın karşı taraftan, umulan sürede işleme konu finansal aracı ya da fonu (nakdi) teslim alamaması, elde edememesidir.

İşlemin Sonuçlandırılma Öncesi Oluşan Risk : İşlemi yapan taraflardan birinin, işlemin süresi içinde, sözleşmedeki yükümlülüğünü yerine getiremeyeceğinin anlaşıldığı durumdur.

⁹¹ Bolgün ve Akçay, s. 572.

⁹² Altuntaş, s. 355-356.

⁹³ Babuşcu, s. 100.

Ülke Riski : Uluslararası kredi işlemlerinde, krediyi alan kişi ya da kuruluşun faaliyette bulunduğu ülkenin ekonomik, sosyal ve politik yapısı nedeniyle yükümlülüğün kısmen veya tamamen zamanında yerine getirilememesi olasılığıdır.

Transfer Riski : Krediyi alan kişi ya da kuruluşun bulunduğu ülkenin ekonomik durumu ve mevzuatı nedeniyle döviz borcunun aynı türde veya konvertibl diğer bir döviz ile geri ödenememe ihtimalidir.

Tüm bunların yanında kredi riski; piyasa riski, kalıntı risk ve yoğunlaşma (konsantrasyon) riski ile de yakından ilgilidir.

5.2.1.1. Piyasa Riski Kaynaklı Kredi Riski

Bir işlemin vadesi gelmeden karşı tarafın yükümlülüğünü yerine getiremeyecek duruma gelmesin yol açan riske “piyasa riskinden kaynaklanan kredi riski” adı verilir. Bu risk piyasa fiyatlarındaki kaybın, orjinal kontrat fiyatına göre ters yönde hareket ettiği zaman oluşmaktadır.⁹⁴

Diğer bir ifadeyle, piyasa riskinden kaynaklanan kredi riski; vadesi gelmeden önce taraflardan birinin ödeme gücüğü içine girerek sözleşme şartını vadesinde yerine getiremeyecek duruma düşmesiyle, diğer tarafın kendi finansal yükümlülüklerini karşılamak için aynı işlemi yeni piyasa fiyatlarıyla gerçekleştirmek zorunda kalmasıyla oluşan risktir.

5.2.1.2. Kalıntı Risk Kaynaklı Kredi Riski

Basel II uzlaşısı, bankaların kredi riskini veya karşı taraf riskini teminat, garanti veya kredi türevleri ile netleştirmelerine izin vermek suretiyle sermaye gereksiniminin azaltılmasına olanak vermektedirler. Bankalar, kredi riskini azaltmak için risk azaltım tekniklerini kullanırken, bu tekniklerin kullanılması, riskin bütünündeki azalmanın daha az etkili olabilmesine neden olabilmektedir. Bu nedenle bankaların karşı karşıya kaldığı riskler (yasal risk, sözleşme riski ya da likidite riski gibi) denetim otoritesi tarafından ele alınır. Bu tür risklerin ortaya çıkması halinde, asgari yükümlülüklerin yerine getirilmiş olması dikkate alınmaksızın banka, kendisini riskin doğduğu tarafa karşı beklentilerinin de üzerinde bir risk tutarı ile karşı karşıya bulabilir. Bu risklere örnek olarak;⁹⁵

⁹⁴ Kaan H. Aksel, Kredi Riski Yönetimi, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı: 18 (Mayıs-Haziran 2001), s. 70.

⁹⁵ BIS, Sermaye Ölçümünün ve Sermaye Standartlarının Uluslararası düzeyde Birbiriyle Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı), BDDK Araştırma Dairesi (çev.), Haziran 2004, s. 10-11.

- Alınan teminatların zamanında likit hale getirilememesi (karşı tarafın temerrüde düşmesi halinde),
- Garantörün ödeme yapmayı reddetmesi ya da ödemeyi geciktirmesi,
- Hukuki geçerliliği araştırılmamış kredi dökümanlarının istenilen hukuki sonucun elde edilmesinde etkisiz kalması.

5.2.1.3. Risk Yoğunlaşması Kaynaklı Kredi Riski

Risk yoğunlaşması (konsantrasyonu), bir risk tutarının veya grup halindeki risk tutarlarının bankanın esas faaliyetini yürütebilme yeteneğini tehdit edebilecek düzeyde zararlara neden olabilme potansiyelidir.

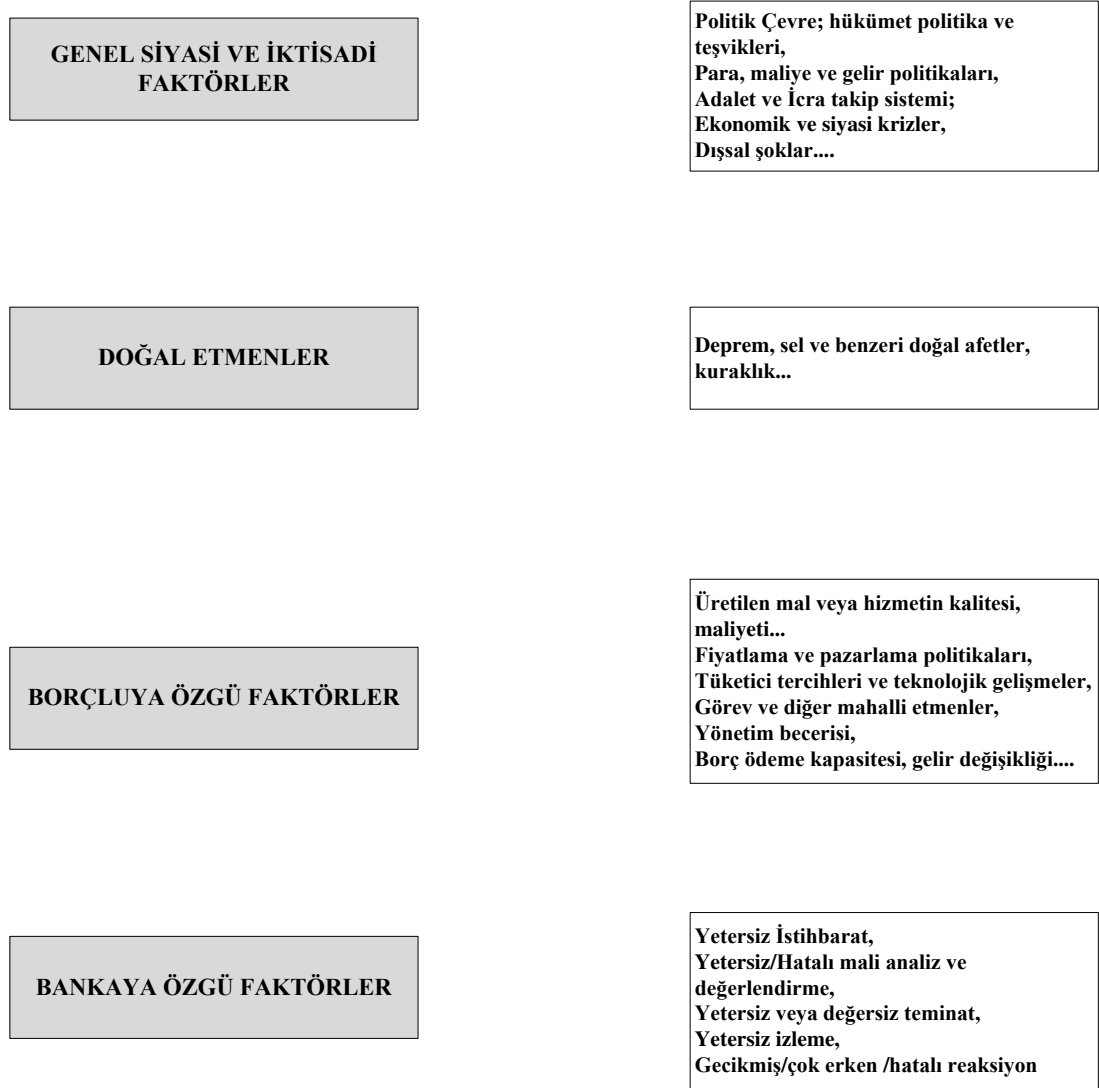
Bankaların konsantrasyon kaynaklı risklerden korunabilmesi için kredilerini sektörlere seyyal (akışkan) şekilde dağıtmaları gereklidir.

Kredi riskini üstlenmeden, bankacılık faaliyetinde bulunulması imkansız olup, teorik olarak kredi riski almadan veya sınıra yakın kredi riski ile yapılabilecek tek bankacılık işlemi, toplanan kaynakların ulusal para cinsinden devlet hazinesine ya da Merkez Bankasına borç vermesidir. Bu işlemlerde kredi riskinin bulunmadığı yönündeki kabul, devlet hazinesinin ya da Merkez Bankasının en azından yine Merkez Bankasınca basılan banknot cinsinden olan borçları zamanında ödemede temerrüde düşmeyecekleri beklentisinden kaynaklanmaktadır. Bunun dışında, riski yok veya çok düşük varsayılan devlet borçlanma senetleri teminata alınarak kullandırılmış bir kredide yeterli teminat marjı tesis edilmemiş ise, piyasa riski nedeniyle teminatın değeri düşebileceğinden, bankanın alacağı kısmen de olsa teminatsız kalabilir ve kredi müşterisi temerrüde düştüğünde kredi riski ile karşılaşılabilir.⁹⁶

Kredi riskini doğuran faktörler aşağıdaki şekilde özetlenmiştir.

⁹⁶ Altuntaş, s. 360.

Şekil 11 : Kredi Riskini Doğuran Etmenler

Kaynak : Altıntaş, s.360.

Kredi riskinin ölçülmesi, kontrolü, değerlendirilmesi ve gözlemlenmesi tüm organizasyon bazında belirlenen kredi riski politika ve uygulamaları çerçevesinde yapılandırılır. Bunlar, aşağıdaki temel unsurlar ile ilgilidir.⁹⁷

- Kabul edilen kredi taleplerinin karakteristik özellikleri,
- Kredi portföylerinin yapısı,
- Kredi risklerinin ölçülmesi ve değerlendirilmesinde kullanılan metodlar,
- Uygulanması zorunlu limit yapıları,

⁹⁷ TBB, Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeler, s. 2.

- Kredi riski konusunda üst yönetime verilmesi gereken raporlama verileri,

Kredi riski uygulama ve politikaları, risk yönetimi organizasyonunca geliştirilir, risk yönetimi grubu tarafından yönetim kurulunun onayladığı doğrultular çerçevesinde kabul edilir. Kredi riskleri ile ilgili tüm faaliyet ve değerlendirmeler kredi riski uygulama ve politikaları ışığında gerçekleştirilir.

5.3. Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeler

Daha öncede belirtildiği gibi, kredi riski yönetiminin amacı, uygun parametreler içerisinde bankanın maruz kalabileceği riskleri yöneterek, bankanın risk ayarlı getirisini maksimize etmektir. Bankalar, portföylerindeki tüm kredi risklerini ve bireysel kredilere ve işlemlere ilişkin risklerini yönetmek durumundadırlar. Bankalar ayrıca, kredi risklerinin diğer risklerle ilişkisini de gözönünde bulundurmalıdırlar. Kredi riskinin etkin şekilde yönetimi, risk yönetiminde kapsamlı bir yaklaşımın önemli unsurlarından birisidir.

Bankalar, kredi riskinin tanınması, ölçülmesi, izlenmesi ve kontrolünün yapılmasında olduğu kadar bu riskleri karşılamak için yeterli sermayeyi ayırmak konusunda da titiz davranmalıdırlar. Basel Komitesinin yayımladığı “Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeler” dökümanında yer alan prensipler, genel olarak borç verme faaliyetlerine uygulanabilir olmakla birlikte, kredi riskinin mevcut olduğu tüm faaliyetlere uygulanmalıdır.

Bu dökümanda verilen etkin uygulamalar daha çok aşağıda sıralanan alanları kapsamaktadır;

- Kredi riski konusunda uygun ortamın oluşturulması,
- Güvenilir kredi verme işlevinin bulunması,
- Kredilerin uygun yönetimi, ölçümü ve izlenmesi,
- Kredi risklerinin uygun kontrolünün yapılması,
- Gözetim ve denetim otoritesinin rolü.

Kredi faaliyetlerinin yapısına ve karmaşıklığına göre kredi riski yönetiminde bankalar arasında farklı uygulamalar olmakla birlikte, kapsamlı bir kredi riski yönetim programı, sayılan bu beş alanı da içine almaktadır. Bu uygulamalar, aynı zamanda, kredi riskinin açıklanması, karşılık ve rezervlerin yeterliliği, aktif kalitesinin değerlendirilmesi ile ilgili etkin uygulamalarla birleştirilerek ele alınmalıdır.

5.3.1. Kredi Riski Konusunda Uygun Ortamın Oluşturulması

Banka yönetim kurulu, düzenli olarak bankanın kredi riski stratejisini ve önemli kredi riski politikalarını gözden geçirmelidir. Söz konusu strateji bankanın kredi riskine ilişkin müsamaha derecesini ve aldığı çeşitli kredi riskleri karşılığında elde etmeyi beklediği kâr seviyesini yansıtmalıdır.

Üst düzey yönetim, yönetim kurulunca onaylanan kredi risk stratejisinin uygulanmasından ve kredi riskinin tanınması, ölçülmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesine yönelik politika ve prosedürlerin geliştirilmesinden sorumlu olmalıdır. Söz konusu politika ve prosedürlerde bankanın hem bireysel kredilerde hem de portföyünde taşıdığı tüm bankacılık faaliyetlerine ilişkin kredi risklerine yer verilmelidir.

Bankalar tüm ürün ve faaliyetlerine ilişkin kredi risklerini tanımalı ve yönetmelidirler. Bankalar, yeni ürün ve faaliyetlerine ilişkin risklerin, yönetim kurulu ya da uygun bir komite tarafından onaylanmadan önce uygun ve yeterli prosedürlere ve kontrole tabi olmasını sağlamalıdır.

5.3.2. Güvenilir Kredi Verme İşlevinin Bulunması

Bankalar güvenilir ve açıkça tanımlanmış kredi verme kriterlerine uygun olarak çalışmalıdırlar. Bu kriterler hem kredi alan hem de kredinin yapısı, alınmasındaki amaç ve geri ödeme kaynağı hakkında yeterli bilgi edinilmesine imkân verecek şekilde olmalıdır.

Bankaların yeni kredilerin onaylanması ve mevcut kredilerin limitlerinin artırılmasına ilişkin açıkça tanımlanmış işlevleri bulunmalıdır.

Kredi verme işlemlerinde temkinli olunmalıdır. Özellikle şirketlere ve bireysel müşterilere verilen krediler yakından izlenmeli, bağlantılı kredilere ilişkin diğer uygun önlemler alınmalıdır.

5.3.3. Kredilerin Uygun Yönetimi, Ölçümü ve İzlenmesi

Bankaların portföylerinden kaynaklanan çeşitli kredi risklerinin süreklilik içerisinde yönetimine yönelik sistemleri olmalıdır.

Bankalar, yeterli karşılık ve rezervlerin belirlenmesini de içermek üzere bireysel kredilerin izlenmesine yönelik bir sisteme sahip olmalıdırlar.

Bankalar hem bilânço hem de bilânço dışı faaliyetlerindeki kredi riskinin ölçümüne yönelik bilgi erişim sistemleri ve analitik tekniklere sahip olmalıdırlar.

Bilgi erişim sistemleri, bankanın kredi portföy kompozisyonu ve risk yoğunlaşmalarının tespitiye yönelik yeterli bilgiyi temin etmelidir.

5.3.4. Kredi Riskinin Uygun Kontrolünün Yapılması

Bankalar kredilerin incelenmesine yönelik bağımsız ve aralıksız bir sistem kurmalı ve söz konusu sistemin sonuçları doğrudan banka yönetim kuruluna ve üst düzey yönetime iletilmelidir.

Bankalar kredi verme fonksiyonlarının uygun biçimde yönetilmesini ve maruz kalabilecekleri kredi risklerinin ihtiyatî standartlr ve dahili limitlere uygun seviyelerde tutulmasını sağlamalıdır.

5.3.5. Denetim ve Gözetim Otoritesinin Rolü

Gözetim ve denetim otoritesi, risk yönetimine genel yaklaşımın bir unsuru olarak bankalarda kredi risklerinin tanınması, ölçümü, izlenmesi, ve kontrolüne yönelik etkin bir sistemi,n olmasını öngörmelidir.

Gözetim ve denetim otoritesi, bir bankanın kredi verme işlevi ve portföylerinin aralıksız yönetimine ilişkin politika, strateji ve uygulamalarının bağımsız olarak değerlendirilmesini yapmalıdır. Ayrıca bankaların bireysel müşterileri ya da bağlantılı şirketlerden oluşan gruplar dolayısıyla maruz kalabilecekleri riskleri sınıflandırmak amacıyla ihtiyati limitler oluşturmalıdır.

5.4. Kredi Riski Ölçümünde Kullanılan Temel Kavramlar

Kredi riski ölçme ve yönetme süreçlerinin başarısı büyük ölçüde risk bileşenlerinin iyi tanımlanması, istatistiksel olarak anlamlı ve temsil niteliği olan tutarlı hesaplamalar olması hususlarına bağlıdır. Bu yüzden risk bileşenlerinin anlaşılması uygulamacı yönünden yapısal önem taşımaktadır.⁹⁸

5.4.1. Temerrüt

Temerrüt, banka tarafından borçlunun banka grubuna olan borcunu rehin rehin paraya çevrilmesi gibi yollara başvurmaksızın tümüyle ödemeyeceğini değerlendirdiği veya borçlunun yükümlülüklerinden herhangi birini yerine getirmeyi 90 günden fazla geciktirdiği durumu ifade eder.

Böyle bir uygulamanın ülkenin koşullarına uygun düşeceğine karar vermeleri durumunda denetim otoriteleri parekende klrediler ve merkezi hükümet içinde yer

⁹⁸Hasan Candan, Alper Özün, Bankalarda Risk Yönetimi ve Basel II, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, s. 245.

almayan kamu kurumlarına kullandırılan krediler için yükümlülüğün türüne göre azami 180 gün olmak üzere temerrüt süreleri için farklılaştırmaya gidebileceklerdir.

BDDK'ca yayımlanan 30.06.2001 tarih ve 24448 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış bulunan "Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmeliği"ne göre aşağıdaki tanımlar yapılmaktadır;

Kredi Değerliliğinin Zayıflaması : Kredi değerliliğinin zayıflaması, borçlunun varlıklarının yükünlüklerini vadesinde ve tam olarak karşılamada yetersiz hale gelmesidir.

Kredinin Zafiyete Uğraması : Kredinin zafiyete uğraması, yapılan değerlendirmelerde mevcut şartlar ve olayların esas alınması kaydıyla kredi sözleşmesinde yer alan bağlayıcı şartlar çerçevesinde vadesi gelen kredi tutarının banka tarafından tahsilinin sağlanamayacağının banka tarafından anlaşılması durumudur.

Basel II'de ise temerrüt şu iki durumdan en az birinin gerçekleşmesi durumunda ortaya çıkmaktadır;

- Borçlunun, banka grubuna olan borcunu rehin paraya çevrilmesi gibi yollara başvurmaksızın ödemesi muhtemel değildir.
- Borçlu bankaya karşı yükümlülüklerinden herhangi birini yerine getirmede 90 günden fazla gecikmiştir.

5.4.2. Beklenen Kayıp (Expected Loss) (BK)

Her kredi portföyü için beklenen bir kredi zararı söz konusudur. Zararın boyutu belirli zaman aralıklarıyla ölçülmektedir. Bu zaman aralığı genellikle 3 ay, 6 ay, en sık olarak da yıllık olarak seçilmektedir. Seçilen zaman aralığında karşılaşılan kredi zararı gerçekleşen zarar olarak adlandırılır. Gerçekleşen zarar miktarı ilgili dönem içerisinde gerçekleşen kayıp sayısı ve kayıp büyüklüğü ile doğru orantılı olduğu için dönemsel olarak büyük değişiklikler gösterebilecektir. Zarar, dönemsel olarak değişim gösterse de bankaların uygulamada ortalama zarar beklentileri belirlemeleri gerekmektedir. Bu gereklilik kapsamında, ortalama zarar büyüklüğünün portföy bazında hesaplanması söz konusu olacaktır.

Yukarıda değinildiği gibi kredi zararı borçluların yükümlülüklerinin bir kısmını ya da tamamını karşılamamalarından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle kredi

borçlusu bazında beklenen kaybın hem borçlunun yükümlülüklerini yerine getirmeme olasılığını hem de bu durum gerçekleştiğinde kredi borcunun ne kadarını tahsil edilebileceğini içermesi gerekmektedir. Bu ise aşağıdaki formül ile elde edilebilecektir.

$$BK = TO \times THK \times TT$$

Formülde TO; temerrüt olasılığını (borçlunun yükümlülüklerini yerine getirememesi olasılığını), THK; temerrüt halinde kaybı (borçlunun temerrüdü halinde kredi borcunun ne kadarının kayıp edileceği), TT; temerrüt tutarını ifade etmektedir.⁹⁹

5.4.3. Beklenmeyen Kayıp (Unexpected Loss) (BmK)

Beklenen kayıp değeri portföy için önemli bir gösterge olmakla birlikte bankanın sadece bakılan kayıp değişkeni ile portföy riskinin yönetiminde başarıya ulaşması zor görünmektedir. Bunun sebebi, beklenen kaybın portföyün ortalama zarar beklentisini ifade etmesine rağmen gerçekleşecek olağan dışı durumlar için bir gösterge olmamasıdır. Portföy riskinin etkin şekilde yönetilebilmesi için beklenen kaybın ortalamadan sapmasının izlenmesi gerekecektir. Beklenen kaybın standart sapması (ya da varyansı) bu anlamda beklenmeyen kayıp olarak kullanılabilir.

Beklenmeyen kayıp borçlu bazında;

$$BmK = \sigma_j = TT \times THK \times \sqrt{TO(1 - TO)}$$

Beklenmeyen kayıp portföy bazında ise;

$$BmK_p = \sqrt{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n BmK_i BmK_j \rho_{ij}}$$

olarak hesaplanabilir.

⁹⁹ Candan ve Özün, ss. 245-247.

5.5. Kredi Riski Ölçüm Yöntemleri

Kredi riskinin ölçülmesi ile ilgili metodlarda son yirmi yılda çok önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Ekonomik düzende ortaya çıkan bazı değişimler, kredi riskinin ölçümünü daha önce olmadığı kadar önemli bir konuma sokmuştur. Bütün dünyada yaşanan iflaslardaki yapısal artış, kredi faiz marjlarının oldukça rekabetçi hale gelmesi, birçok piyasada gayrimenkullerin değerlerinde düşüş yaşanması, bilanço dışı işlemlerin ağırlık kazanması sonucuyla birlikte borçlu-kefil ortak temerrüt risk düzeyinin artması bunlara örnek olarak verilebilir.¹⁰⁰

5.5.1. Kredi Riski Ölçümünde Geleneksel Yöntemler

5.5.1.1. Ekspertiz Modelleri

Geçmiş yıllarda kredi riskinin ölçümünde oldukça yoğun şekilde kullanılan öznel modeller ekspertiz modelleridir. Bu modelde kredilendirme kararı şube ya da bölge müdürlüğü bazında krediler yetkilisi personel tarafından “5C” modeline göre verilmektedir.

5.5.1.2. Kredi Skorlama Modelleri

Bu modelde borçlunun banka tarafından gözlemlenebilen özellikleri hakkında veriler, skorlama modelleri kullanılarak temerrüt olasılığının hesaplanması ya da borçluların farklı temerrüt gruplarına ayrılması amacıyla analiz edilmektedir.

Kredi skorlama modelleri kullanılarak temerrüt riskinin açıklanmasında hangi faktörlerin etkili olduğu sayısal olarak belirlenebilmekte, bu faktörlerin görece önemleri de değerlendirilebilmektedir. Böylece beklenen kredi kayıpları için ayrılması gereken karşılık miktarı da doğru hesaplanabilmektedir.

Kredi skorlama modellerinin uygulanabilmesi için belirli bir grup müşteriye yönelik ekonomik ve finansal risk ölçüsünün belirlenmiş olması gereklidir.

Örneğin bu ölçü;

- Bireysel kredilerde yaş ve meslek grubu
- Kurumsal kredilerde ise finansal rasyolar olabilir.

Kredi skorlama modelinde kullanılacak data belirlendikten sonra bir istatistikî teknik yardımıyla temerrüt olasılığı ölçülür ya da temerrüt riski grupları belirlenir. Kredi skorlama modelleri dört ana başlık altında incelenebilir;

- Lineer Olasılık Modeli

¹⁰⁰ Bolgün ve Akçay, s. 151.

- Logit Model
- Probit Model
- Diskriminant Analizi Modeli

5.5.1.2.1. Lineer Olasılık Modeli (Linear Probability Model)

Lineer olasılık modeli, bir firmanın geçmiş senelerdeki finansal verilerini girdi olarak kullanarak, geçmişte verilen kredilerin geri ödeme durumları ile ilgili bir regresyon modelidir.

Model tahmini aşağıdaki formül ile yapılır.

$$Z_i = \sum b_j X_{ij} + \varepsilon$$

formülde;

Z_i = Temerrüde düşme olasılığını

b_j = j. Değişkenin geçmiş geri ödeme alışkanlığı tahmin edilen ömen derecesini

X_{ij} = Nedensel değişkenleri

göstermektedir.

Lineer olasılık modeli, bir şirketin geçmiş dönemdeki finansal verilerini girdi olarak kullanarak geçmişte verilen kredilerin geri ödeme durumları ile ilgili bir sonuca ulaşmaktadır. Bu modelin basit bir biçimde uygulanması aşağıdaki gibi özetlenebilir;¹⁰¹

- Geçmişte verilen krediler iki gruba ayrılır.
- Temerrüde düşenler ($Z_i = 1$) ve geri ödenen krediler ($Z_i = 0$) olarak dikkate alınır.
- Bu gözlemler lineer regresyon yardımı ile i borçlusu hakkında niceliksel bilgi içeren kaldıraç oranı, kâr oranı gibi nedensel değişkenlerle (X_{ij}) ilişkilendirilir.

Örneğin; borçluların kredi geri ödeme oranlarını etkileyen iki faktörün bulunduğu varsayıldığı bir modelde; Kaldıraç oranı (D/E) ve borç – öz sermaye oranı (S/A) ise, geçmişteki temerrüt durumu dikkate alındığında lineer olasılık modeli aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır;

¹⁰¹ Bolgün ve Akçay, S. 161.

$$Z_i = 0,5(D/E_i) + 0,1(S/A_i)$$

Kredi talebinde bulunan müşterinin finansal oranlarının D/E=0,3 ve S/A=2 olduğu varsayıldığında; bu müşterinin temerrüt olasılığı (Z_i) aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır;

$$Z_i = 0,5(0,3) + 0,1(2) = 0,35$$

Bu oran müşterinin %35'lik olasılıkla temerrüde düşeceği anlamına gelmektedir.

5.5.1.2.2. Logit Model

Logit model, bir kredinin verilmesi halinde beklenen temerrüt olasılığını hesaplamaktadır. Bu model, bir kredinin kümülatif temerrüt olasılığının 0 ile 1 arasında olması gerektiğini öngörürken, temerrüt olasılığının biçimsel olarak fonksiyonel dağılım gösterdiğini varsaymaktadır.

$$F(Z_i) = 1/(1 + e^{-Z_i})$$

formülde;

$F(Z_i)$ = Kredinin kümülatif temerrüt olasılığını

Z_i = Lineer olasılık modeliyle bir dereceye kadar regresyonla tahmin edilen değeri

göstermektedir.

modelde;

X_{10} = Toplam Borçlar / Toplam Varlıklar

X_{11} = Kısa Vadeli Borçlar / Toplam Varlıklar

X_{20} = Brüt Satış Kârı / Satışlar

X_{23} = Vergiden Önceki Kâr / Öz Sermaye

olarak dikkate alınmıştır.

$$Z_i = 2,223295 - 13,54817xX_{10} + 8,426703xX_{11} + 4,552837xX_{20} + 11,21914xX_{23}$$

Logit model = $\log(pi - 1 - pi) = Z_i$

Mali başarısızlık oranı = $1 - pi$

Örnek bir uygulamada;

$$X_{10} = 0,1911366,$$

$$X_{11} = 0,168451,$$

$$X_{20} = 0,352115,$$

$$X_{23} = 0,452139$$

olarak alınırsa;

$$Z_i = 2,223295 - 13,54817x_{0,191366} + 8,426703x_{0,168451} + 4,552837x_{0,352115} + 11,21914x_{0,452139} = 7,725856 \text{ olur.}$$

Hesaplanan Z_i kullanılarak mali başarısızlık oranı bulunur;

$$Pi = 1/(1 + e^{(7,725856)}) = 0,999555$$

Mali başarısızlık oranı $(1 - pi)$ ise 0,001'den daha düşüktür. Bu durumda firmanın kredibilitesinin çok iyi olduğu söylenebilir.

5.5.1.2.3.Probit Model

Bu model, temerrüt olasılığının biçimsel fonksiyondan ziyade normal dağılım göstermesiyle logit modelden ayrılmaktadır. Modele göre tasarlanan temerrüt olasılığı 0 ile 1 arasında olmalıdır.

5.5.1.2.4. Diskriminant Analizi Modeli

Kredi analizini geleneksel yöntemlere göre daha objektif bir hale getirmeyi amaçlayan çalışmalardan biri de diskriminant analizi modelidir. Bu modelde beş adet mali oran kullanılmış ve çok değişkenli diskriminant analiz tekniği ile bir diskriminant fonksiyonu elde edilmiştir.

Z = Diskriminant fonksiyonu

X_1 = Net işletme sermayesi / Toplam varlıklar

X_2 = Dağıtılmamış kârlar / Toplam varlıklar

X_3 = Faiz ve vergiden önceki kâr / Toplam varlıklar

X_4 = Hisse senetlerinin piyasa değeri / Toplam borcun defter değeri

X_5 = Satışlar / Toplam varlıklar

olmak üze

$$Z = 1,2X_1 + 1,4X_2 + 3,3X_3 + 0,6X_4 + 1X_5$$

Buradan bulunan puan, derecesine göre çok iyi, orta, düşük, zayıf şeklinde değerlendirilmektedir.

Modele göre;

- $Z > 1,81$ ise, düşük temerrüt riski
- $Z < 1,81$ ise, yüksek temerrüt riski söz konusu olmaktadır.

Örneğin olası bir borçlu için aşağıdaki rasyolar ele alındığında;

$$X_1 = 0,20$$

$$X_2 = 0,0$$

$$X_3 = -0,20$$

$$X_4 = 0,10$$

$$X_5 = 2,0$$

Z skoru = 1,64 olarak hesaplanmaktadır. $1,64 < 1,81$ olduğundan borçlu modele göre yüksek temerrüt riski taşımaktadır.

5.5.2. Uluslararası Kredi Risk Ölçüm Yazılımları

Finansal araçlara ve / veya kredi kullanan müşterilere odaklanan yukarıdaki modeller, bu sistemler arasındaki korelasyonların zaman içerisinde nasıl değiştiklerini dikkate almamaktadır. Üstelik bu tip modeller tek başlarına büyük ve karmaşık portföylerin kredi risklerini hesaplamada yetersiz kalmaktadır.

Bu nedenlerle finansal kuruluşlar, temel olarak geçmiş dönem verilerinden hareketle geleceği öngören, korelasyonları içerisinde barındıran yazılımlar kullanmaktadırlar.

Nitekim BIS, 1998 yılı sermaye gereksinimleri ile ilgili yapmış olduğu düzenlemede bankaların hem piyasa hem de kredi riski ile ilgili sermaye düzenlemelerine uymaları için bazı modelleri kullanmalarına izin vermiştir.

5.5.2.1. JP Morgan Kredi Risk Ölçüm Yazılımı (*CreditMetricsTM*)

CreditMetrics modeli, JP Morgan tarafından geliştirilen kredi geçiş yaklaşımıdır. CreditMetrics, kredi derecesinin değişmesine yönelik bir analize dayanmaktadır. Bu modelde, bir kredi derecesinden diğerine geçiş ve temerrüde düşme olasılıkları ele alınmıştır.¹⁰²

5.5.2.2. Moody's Kredi Risk Ölçüm Yazılımı (KMV)

CreditMetrics modelinin temel eksikliği, bir metodolojisinin olmamasıdır. Bu modelde kullanılan yöntem, temelde tarihsel frekanslara ve kredi derecesi geçiş olasılıklarına dayanmaktadır.

KMV modeli, portföy kredi riskini üç aşamada hesaplamayı amaçlamaktadır.¹⁰³

¹⁰² Babuşcu, s. 144.

¹⁰³ Candan ve Özün, s. 263.

- Firma aktiflerinin ve aktiflerin varyansının hesaplanması,
- Temerrüde olan uzaklık ve firmanın temerrütten kaç standart sapma uzakta olduğunu hesaplanması,
- Temerrüde olan uzaklık değişkeninin ölçeklendirilmesi ile temerrüt olasılığına ve bunun olasılık dağılımına ulaşılması.

5.5.2.3. Mckinsey Kredi Risk Ölçüm Yazılımı (CreditPortfolioWiev)

CreditPortfolio Wiev, makroekonomik büyüklükleri de analize katarak hesaplama yapabilen bir modeldir. Modelde geçiş olasılıkları ve temerrüt olasılıkları makro ekonomik değişkenlere göre uyarlanmakta, bu durum farklı endüstriler ve farklı ülkeler için değişiklikler oluşturmaktadır.¹⁰⁴

5.5.2.4. Credit Suisse Kredi Risk Ölçüm Yazılımı (CreditRisk+)

CreditRisk+ modeli sadece temerrüt riskini hesaplayan bir model olup, bu modelde temerrüdün nedeni hakkında bir varsayım yapılmamaktadır. Temerrüt olasılığı, aynı kredi için bütün dönemlerde aynı olarak kabul edilmekte ve temerrüt olasılığı poisson dağılımı ile tahmin edilmektedir.

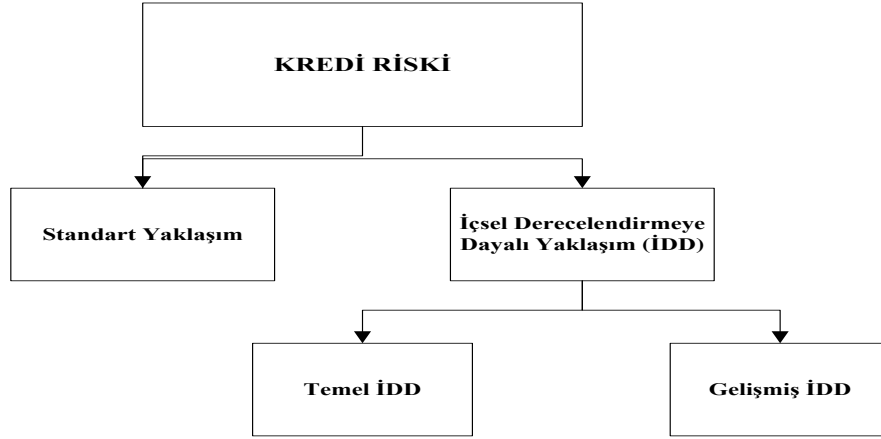
5.6. Kredi Riski Açısından Basel II Uygulamaları

BCBS, geliştirilmiş bir sermaye yeterlilik çerçevesi olan Basel II'ye geçiş amacını; risk yönetimine daha fazla önem vermek ve bankaların risk değerlendirme kapasitelerinde devam eden gelişmeleri cesaretlendirmek olarak belirtmektedir. Bu anlamda komite, bankaların risk yönetimlerini daha iyi gerçekleştirmelerini sağlamayı hedeflemektedir.

Basel II'yi oluşturan üç yapısal blok incelendiğinde, uzlaşıda kredi riskinin yönetimi açısından bankalara iki temel yaklaşım önerilmektedir.

¹⁰⁴ Babuşcu, s. 145.

Şekil 11 : Kredi Riskine Basel II Yaklaşımı

5.6.1 Standart Yaklaşım

Basel II’de yer alan standart yaklaşıma göre; ilgili risk ağırlıklarının belirlenmesinde bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından ülke, banka ve şirketlere verilen derecelendirme notlarının kullanılması esas alınmıştır.

Standart yaklaşımda Basel I uzlaşısından farklı olarak, Basel II uzlaşısında, bazı konularda ulusal tercih seçeneği ve değişik opsiyonların kullanılması ülke otoritelerinin kararına bırakılmıştır. Dolayısıyla ulusal otoriteler, kendi ülke risklerine daha düşük risk ağırlığı uygulayabileceklerdir.

Yaklaşımda, yüksek risk sınıfına giren takipteki alacaklar ve diğer bazı varlıklara, %100 üzerinden olmak üzere derecelendirme notlarından bağımsız standart risk ağırlıkları verilmektedir. Uzlaşıda bu ağırlıklar; kurumsal ve ticari gayrimenkul ipoteği karşılığı kullanılacak krediler için %100, konut ipoteği karşılığı kullanılacak krediler için %35 ve parakende krediler için ise %75 olarak belirlenmiştir.

5.6.2. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım (İDD)

Daha öncede belirtildiği gibi, Basel II’nin ana hedefi; risklerle daha uyumlu sermaye yönetimidir. Bu nedenle içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlar uzlaşının ana hedefine hizmet etmektedir. İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlar, bankalara kendi derecelendirme modellerini kullanma olanağı verdiği gibi, bankalar bu modeller sayesinde kredi müşterilerinin temerrüt olasılıklarını belirleyebilmektedir.

Basel II uzlaşısında içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşım, temel ve gelişmiş yaklaşımlar olmak üzere iki kategoride incelenmektedir. Temel içsel

derecelendirme yaklaşımında, bankanın müşteri portföyünün temerrüde düşme olasılığı, bankanın kendisi tarafından tahmin edilmekte olup diğer risk bileşenleri ulusal gözetim otoritesi tarafından belirlenmektedir. Gelişmiş içsel derecelendirme yaklaşımında ise banka, temerrüt olasılığını tahmin etmenin yanısıra temerrüt halinde kayıp, temerrüt anındaki risk tutarı ve asgari standartları karşılamak koşuluyla, vadeyi kendi içsel verilerine dayanarak tahmin etmektedir.

5.7. Türk Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi

Ülkemizde yaşanan ekonomik krizler, reel sektör ve finans sektörünün ne kadar iç içe olduğuna bir kez daha dikkat çekmiştir. Ekonomik krizler neticesinde bir çok bankanın Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na aktarılması, dikkatleri finans sektörüne çekmiş ve yaşanan krizlerle beraber etkileşime çok açık ve sığ olan finans piyasalarında risk yönetiminin ne denli önemli olduğu daha da net anlaşılmıştır.

Para ve sermaye piyasaları istikrarlı olan gelişmiş ülkelerde, kredi riski en önemli risk olarak algılanırken; gelişmekte olan ülkelerde piyasa riskleri bankaları ciddi zararlarla karşı karşıya bırakabilmektedir. Ancak kredi riski gelişmekte olan ülkelerde de normal piyasa koşullarında önem gösteren bir risk türüdür. Türk bankacılık sektörü daha çok kredi, likidite, faiz ve kur riskleri ile karşı karşıya kalmaktadır.

5.7.1. Türk Bankacılık Sisteminde Risk Yönetimi Anlamında Yapılan Düzenlemeler

Finans sektörünün değişen dinamikleriyle birlikte özellikle risk yönetimi konusunda Türk bankalarının uluslararası standartlarda faaliyet gösterebilmeleri amacıyla BDDK tarafından 08.02.2001 tarih ve 24312 sayılı Resmi Gazetede “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik” yayımlanmıştır.

Buna göre; *“Bankalar, bünyelerinde faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, değişen koşullara cevap verebilecek nitelik, yeterlilik ve etkinlikle yönetmelik hükümlerine uygun iç denetim ve risk yönetim sistemleri kurmak, idame ettirmek ve geliştirmek zorundadır.”*

Risk yönetimi sistemi; Yönetim kurulunun bankanın gelecekteki nakit akımlarının ihtiva ettiği risk-getiri yapısını, buna bağlı olarak faaliyetlerinin niteliğini ve düzeyini izlemek, kontrol altında tutmak ve gerektiğinde değiştirmek amacıyla

uygulamaya koyduğu standart belirleme, bilgilendirme, standartlara uygunluğu tespit etme, karar alma ve uygulama sürecine ilişkin mekanizmaların tümünü ifade eder.

BDDK Yönetmeliğinin esas aldığı temel prensip, bankaların kurdukları iç denetim sistemi ve risk kontrol ve yönetim sisteminin temel organlarından olan teftiş kurulunun, iç kontrol merkezinin ve risk yönetimi grubunun; iç denetim ve risk yönetiminin bağımsızlığı ilkesi çerçevesinde kredilendirme, menkul kıymet alım – satımı, mevduat kabulü gibi bankanın günlük faaliyetlerinin icra edilmesinden sorumlu banka üst düzey yönetiminden idari bakımdan ayrılmasını gerektiren ve bu yapı içerisinde tesis edilen kuvvetler ayrılığıdır.

Bankaların karşı karşıya olduğu başlıca riskleri;

- Piyasa riski
- Kredi riski
- Operasyonel risk

olarak özetlemek mümkündür.

Bankaların mevcut ve potansiyel riskler nedeniyle oluşabilecek zararlara karşı konsolide ve konsolide olmayan bazda yeterli öz kaynak bulundurmalarının sağlanması amacıyla oluşturulan “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik” 31.01.2001 ve 24657 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

5.7.2. Türk Bankacılık Sektöründe Yeni Düzenlemelerin Etkileri

- Yeni düzenlemeler ile; borçlu – kredi kalitesine verilen önemin artması sonucunda, kaliteli karşı taraflarla çalışmak önem kazanmış ve müşteri profilinde değişiklikler oluşmuştur. Bunun yanında risk odaklı fiyatlama ön plâna çıkmış, yüksek sermaye tutarı gerektiren kredi ürünlerinin fiyatlamaları artırılmış, kredi müşterilerinden Basel II tarafından kabul edilen teminatlar yoğun olarak talep edilmeye başlanmıştır.
- Bankalar, Basel II’nin gerektirdiği hesaplamaları yapabilmek için müşterileri hakkında daha detaylı verilere ihtiyaç duymuşlar, bunun sonucunda da veri teminine yönelik bilgi işlem sistemleri kurmaya başlamışlardır.
- Bu etkilerin yanında Basel II uzlaşısı genel olarak reel sektör, finans sektörü ve ülkelerin iç-dış borçlanmaları üzerinde de etkili olmuştur.

SONUÇ

Gelişen finansal piyasaların globalleşmesinin en önemli sonucu, bir finansal piyasada yaşanan krizin, diğer finansal piyasaları da kolaylıkla etkileyebilmesidir. Özellikle 1974 yılında uluslararası döviz ve bankacılık piyasasında meydana gelen ekonomik krizler, sermayenin serbest dolaşımı ile birlikte tüm dünyada serbest piyasa ekonomisi anlayışının benimsenmesi pek çok ülkede irili ufaklı krize yol açmıştır.

Tüm bunların sonucunda, Basel Komitesi'nin sermaye yeterliliğine yönelik mevcut düzenleme çalışmasında uluslararası bankacılık sisteminin istikrarı ve güvenilirliğini sağlamak ve uluslararası bankacılığa risk yönetimi alanında belli başlı standartlar getirerek, bankalararası rekabet eşitsizliğini azaltmayı hedeflemiştir. 1988 yılında yayımlanan Basel I'e göre tüm bankalar maruz kaldıkları riskleri karşılamaya yetecek kadar sermaye bulundurmak zorundadır. Basel I uzlaşısında esas olan; bir bankanın sermaye yeterliliğinin aktiflerinin en az %8'i oranında olması ve kredi riskine karşı önlem alınmasıdır.

1990'lı yıllarda finans sektöründe yaşanan krizler, bankacılık sektöründe ciddi kayıplara neden olarak tüm dünyayı derinden etkilemiştir. Özellikle Rusya, Lâtin Amerika ve Asya'da yaşanan finansal krizlerde pek çok banka yüksek düzeyde finansal zarara uğramıştır. Zararların temelinde yatan başlıca etkenlerin; finansal enstrümanların ve türev piyasaların karmaşıklaşması, teknolojiye yaşanan devrim ve en önemlisi etkin risk yönetimi anlayışından yoksun olarak hareket edilmesi, Basel komitesinin 2004 yılında Basel II uzlaşısını yayımlamasına neden olmuştur.

Basel II düzenlemesi ile; sermaye yeterlilik oranının hesaplanmasına kredi ve piyasa risklerinin yanında operasyonel risklerin hesaplanması da eklenmiş, böylece bankacılık sisteminin etkin olarak çalışması, denetlenmesi ve bankalar arası rekabet ortamının sağlanarak daha düşük maliyetle sermaye ulaşılması yolunda önemli bir adım atılmıştır.

Maruz kalınan risklerin etkin şekilde analizi ve yönetimi, özellikle finans sistemine yönelik düzenlemeler sonucunda hem dünyada hem de ülkemizde en önemli konulardan bir halini almıştır. Risk yönetimi bankalar için stratejik bir konudur. Bankalar, güçlü risk yönetim sistemleri sayesinde bir yandan risklerini

kontrol ederek kayıplarını azaltmakta, diğer yandan riske ayarlı kârlılık analizleri yaparak değer kazanmaktadırlar.

Bu doğrultuda Basel II uzlaşısı, riske karşı daha fazla duyarlı ve banka içi risk yönetimini teşvik ederek daha çeşitli metodlar kullanma açısından bankaları teşvik etmektedir.

Bankaların karşı karşıya kaldığı en önemli risklerden bir olan kredi riski, borçlunun, bankaya karşı yükümlülüğünü zamanında yerine getirememesi nedeniyle doğacak finansal kaybı ifade etmektedir. Banka kredilerinin, bankaların faaliyetlerine bağlı olarak bilanço içi ve bilanço dışı hesaplarda yer alması bu denli önemli bir faaliyetin sürdürülmesinde etkin risk yönetimi anlayışını zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla, kredi riskinin etkin şekilde yönetilmesi, risk yönetiminde kapsamlı bir yaklaşımın da önemli unsurlarındandır.

Ülkemizde 2000’li yıllardan itibaren, özellikle BDDK’ca bankaların risk yönetimi sistemleri hakkında yayımlanan yönetmelikler ile bankaların sermaye yeterliliğinin ölçülmesi ve değerlendirilmesi konusunda gelişmeler yaşanmıştır. Bu anlamda, ülkemizde faaliyet gösteren ticari bankalar, Basel II uzlaşısı ile önerilen temel ve gelişmiş derecelendirme yaklaşımları için sağlıklı veriler toplamalı ve bu verileri etkin şekilde kullanmalıdırlar. Aksi takdirde, geleneksel metodlarla ölçülmeye ve değerlendirmeye alınan kredi risklerinin maliyetleri, hem bankalar için rekabet avantajını kaybettirecek hem de bankaların uluslararası alanda değer yitirmelerine neden olacaktır. Tüm bunların yanında en önemlisi de bankaların sermaye ihtiyaçları artacaktır.

Bu çalışma ile, ülkemizde faaliyet gösteren bankaların Basel II uzlaşısının beraberinde getirdiği düzenlemelere ve ülkemizdeki denetim otoritesinin risk yönetimi alanında oluşturduğu standartlara dikkatle uyması gerektiği işaret edilmektedir.

KAYNAKLAR

- ACUNER, Şebnem A., **Etkili Bir Risk Yönetiminin Aşamaları**, Active Finans Dergisi, Mart-Nisan 2005.
- AKGÜÇ, Öztin. **Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi**, Arayış Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- AKGÜÇ, Öztin. **Banka Yönetimi ve Performans Analizi**, Arayış Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- AKGÜÇ, Öztin. **Mali Tablolar Analizi**, Arayış Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- AKSEL, H. KAAN. **Kredi Riski Yönetimi**, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Mayıs-Haziran 2001, sayı:18.
- ANSELL Jake, Wharton Frank. **Risk: Analysis, Assessment and Management**, John&Wiley, 1992.
- AYTEKİN, Y. Haluk. **Bankacılık ve Finansal Terimler Sözlüğü**, Palme Yayıncılık, Ankara, 2008.
- ALTINTAŞ, M. Ayhan. **Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği**, Turhan Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2006.
- ARMAN T. Tevfik. **Risk Analizine Giriş**, Alfa Yayıncılık, İstanbul, 1997.
- BERK, Niyazi. **Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2001.
- BABUŞCU, Şenol. **Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi**, Akademi Consulting & Training, İstanbul, 2005.
- Basel Bankacılık Denetim Komitesi. **“Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Birbiriyle Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı)”**.
- Gözden Geçirilmiş Düzenleme, TBB (çev.). 2005.
http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/Basel%20II%20Cevirisi-14102005-16_19.pdf
(03.05.2010).
- BIS. **“A Survey of Stres Tests and Current Practice at Financial Institutions”. Committee on The Global Financial Sysytem.** 2001.
<http://www.bis.org/publ/cgfs18.pdf>
(03.05.2010).

BIS. “**Credit Risk Modelling: Current Practices and Applications**”. 1999.

<http://www.bis.org/publ/bcbs49.pdf>, (03.05.2010).

BIS. “**Sermaye Ölçümünün ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Birbiriyle Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı)**” BDDK Araştırma Dairesi (çev.).

2004. http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/Pillar2-Turkce-son_000.pdf
(03.05.2010).

BIS. “**The Standardised Approach to Credit Risk**”. Supporting Document to the New Basel

Capital Accord. 2001. <http://www.bis.org/publ/bcbsca04.pdf> (03.05.2010).

BIS. “**Implementation of the Basel Core Principles for Effective Banking Supervision Experiences**”. 2004.

BIS. “**Operational Risk**”. **Consultative Document (2001a)**. 2001.

BIS. “**Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk (2001d)**”.

Consultative Document. No.86, 2001.

BIS. “**Stress Testing By Large Financial Institutions: Current Practice and Aggregation Issues**”. **Working Paper**. April 2000.

BIS. “**Studies on the Validation of Internal Rating Systems**”. **Working Paper**. No.14,
Mayıs 2005.

BDDK, **Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelik**, Resmi Gazete, 08.02.2001.

BDDK, **Bankaların Kurumsal İşlemlerine İlişkin Yönetmelik**, Resmi Gazete, 2006

BDDK, **Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacaklarının Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Genelgesi**, Resmi Gazete, 30.06.2001.

BOLAK, Mehmet. **Risk ve Yönetimi**, Birsen Yayınevi, İstanbul, 2004.

BOLGÜN, K. Evren, AKÇAY M. Barış, **Risk Yönetimi: Gelişmekte Olan Türk Finans Piyasasında Entegre Risk Ölçüm ve Yönetim Uygulamaları**, Scala Yayıncılık, İstanbul, 2005.

- CANDAN, Hasan, ÖZÜN Alper, **Bankalarda Risk Yönetimi ve Basel II**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2005
- ÇABUK Adem, LAZOL İbrahim. **Mali Tablolar Analizi**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2008.
- ERDEM, Ferda. **Girişimcilerde Risk Alma Eğilimi ve Belirsizliğe Tolerans İlişkisine Kültürel Yaklaşım**, Akdeniz İİBF Dergisi, 2001.
- ERGÜL, Nuray. **Herkes İçin Finans**, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2004.
- EYÜPGİLLER, Servet. **Bankacılar İçin Banka İşletmeciliği Bilgisi**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2003.
- GÜLER, Aras. **Ticari Bankalarda Kredi Portföyünün Yönetimi**, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, Ankara, 1996.
- HARRINGTON, Scott E., NIEHAUS Gregory R. **Risk Management and Insurance**, Mc-Graw Hill, 1999.
- HORNE, James C. Van, Wachowicz. **Fundamentals of Financial Management**, Twelfth Edition, Financial Times Prentice Hall, 2005.
- JORION, Philippe. **Value at Risk: A Benchmark For Managing Financial Risk**, Mc-Graw Hill, 2007.
- KAVAL, Hasan. **Bankalarda Risk Yönetimi** Yaklaşım Yayınları, İstanbul, 2000.
- KÂHYAOĞLU, H.Şakir, **Para-Kredi-Banka-Kambiyo**, İstiklâl Matbaası, İstanbul, 1969.
- MÜRŞİTOĞLU, Yakup. **Kredi Yönünden Müşteri Banka İlişkileri**, İpek Matbaacılık, Alanya, 1971.
- POYRAZ, Erkan. **Açıklamalı Örneklerle Finansal Yönetim**, Ekin Yayıncılık, Muğla, 2008.
- ROSE, Peter S. **Commercial Bank Management Producing and Selling Financial Services**, Irwin Inc., Boston, 1991.
- ŞAKAR, Birgül. **Banka Kredileri ve Yönetimi**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- ŞAKAR, Hakan. **Bankalarda Kredilendirme Teknikleri**, Akdeniz Yayıncılık A.Ş., MIDA Bankacılık Eğitim Dizisi No:4, İstanbul, 2002.
- TBB, **Bankacılık Kanunu**, 2005
- http://www.tbb.org.tr/turkce/kanunlar/5411/5411_Guncel.doc (06.05.2010).
- TBB, **Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeler**. 1999.

http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/risk_yonetim.doc (06.05.2010).

TBB. Ticari Krediler. 2005.

<http://www.tbb.org.tr/turkce/temel%5Fbankacilik/ticari%20krediler.doc> (06.05.2010)

TBB. “**Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Degerlendirmesi**”. 1999. <http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/BIS.doc> (06.05.2010).

ULUDAĞ, İlhan, ARICAN, Erişah, **Finansal Hizmetler Ekonomisi (Piyasalar, Kurumlar, Araçlar)**, İstanbul, 1999.

USTA, Öcal. **İşletme Finansı ve Finansal Yönetim**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2005.

YENER, M. Deniz. **Kredi Açma Sözleşmesi**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2008.

YILMAZ, Ejder. **Öğrenciler için Hukuk Sözlüğü**, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2006.

EKLER

Ek 1 : Müşteri Ziyaret Formu

MÜŞTERİ ZİYARET FORMU	
ŞUBE ADI:	
ŞUBE MÜDÜRÜNÜN ADI-SOYADI:	
ZİYARET TARİHİ VE SAATİ:	
Müşterinin Adı-Soyadı:	
Firma Adı:	
Adresi:	
Telefonu:	
Firmanın Faaliyet Alanı:	
Ziyareti Gerçekleştiren Bankamız Çalışanlarının Adı-Soyadı:	
Eğer Gerçekleştirilmişse, Önceki Ziyaretlerde Firma Hakkında Edinilen Bilgiler:	
Ziyaret Öncesinde Firmaya Kullandırılması Hedeflenen Bankamız Hizmetleri:	
Firma, Bankamız Hizmetlerini Kullanıyor mu?	Evet ☐ Hayır ☐ Evet ise kullandığı hizmetleri belirtiniz:
Eğer Kullanmıyorsa; Firma, Geçmişte Bankamız Hizmetlerini Kullanmış mı?	Evet ☐ Hayır ☐ Evet ise kullandığı hizmetleri belirtiniz:
Firmanın Çalıştığı Diğer Bankalar:	
Firma Hakkında Referans Alınabilecek Kaynaklar:	
Firmanın, Bankamız Hizmetlerini Kullanma Amaçları:	
Firmanın Yaklaşık Yıllık Satış Tutarı ve İş Gücü Boyutu:	
Ziyaret Sonucunda Firma Hakkında Edinilen İzlenimler:	Olumlu ☐ Olumsuz ☐ Açıklamalar:
Ziyaret Sonucunda Firmaya Kullandırılan Ya da Kullandırılacak Hizmetler:	
Bir Sonraki Ziyaret İçin Öneriler (Ek Banka	

Personeli Katılımı, Eksik Bilgilerin Giderilmesi gibi):	
--	--

Kaynak : Rose, s. 178.

Ek 2 : Bankalarca Açacakları Krediler ve Verecekleri Kefalet ya da Teminatlar İçin, Talepte Bulunanlardan Alınacak Hesap Durumu Belgesi

I- Firmanın;	
Ticaret ünvanı	
Kuruluş tarihi / ticaret ya da esnaf sicil no.	
Ticaret sicil gazetesinin tarih ve numaraları	
Ticaret merkezi, adresi, telefon, teleks ve faks numaraları	
Uyruğu	
Bağlı olduğu vergi dairesi ve vergi sicil no.su	
Faaliyette bulunduğu sektördeki faaliyet ağırlığı (%)	
Asıl faaliyet konusu	
Yan faaliyet konuları	
Dahil olduğu sermaye grubunun bilinen adı ve bu grubun sermayedeki pay oranı	

II- Tüzel Kişiliği Olmayan Firmalarda;	
Firma sahibinin (sahiplerinin), eş ve çocukları ile bunların sınırsız sorumlulukla katıldıkları ortaklıkların;	
Adları	
Adresleri	
Bu ortaklıklardaki toplam pay sahiplikleri (%)	
Firma sahibi (sahipleri) ile eş ve çocuklarının ve bunların sınırsız sorumlulukla katıldıkları ortaklıkların ayrı ayrı veya birlikte sermayesini veya yönetimini kontrol ettikleri ortaklıkların;	
Adları	
Adresleri	
Bu ortaklıklardaki toplam pay sahiplikleri (%)	
Firma sahibi (sahipleri) ile eş ve çocuklarının, sınırsız sorumlulukla katıldıkları ortaklıklar ile bunların ayrı ayrı veya birlikte sermayelerini veya yönetimini kontrol ettikleri ortaklıkların ayrı ayrı veya birlikte, doğrudan veya dolaylı olarak sermaye, yönetim ve denetimleri bakımından kontrol altında bulundurdıkları ortaklıkların;	
Adları	
Adresleri	

Bu ortaklıklardaki doğrudan ve dolaylı pay sahiplikleri (%)	
---	--

III- Tüzel Kişiliği Olan Firmalarda;	
Yönetici ve denetçilerin adları ve sermaye payları	
Yönetim kurulu başkanı	
Yönetim kurulu üyeleri	
Denetçiler (ve ortak olup olmadıkları)	
Türk Ticaret Kanunu'nun 319'uncu maddesine göre yetkili kılınan müdürler	
Ortaklardan sermayenin %10 veya daha fazlasına sahip olanların adları ve sermayedeki pay oranları	
Ortaklardan hakim sermaye grubuna dahil olanların adları ve sermayedeki pay oranları	
Hakim sermayedar grup dışında diğer sermaye gruplarının ortaklığı söz konusu ise bu grupların bilinen adı ve sermayedeki pay oranları	
Hisselerin halka arz olup olunmadığı, olunmuşsa halka açıklık oranı	
Yurt dışında yerleşik gerçek ve tüzel kişilere ait sermayenin oranı	
Firma sermayesinde doğrudan veya dolaylı hakimiyeti söz konusu sermaye grubuna dahil diğer firma ve şahıslarla birlikte veya ayrı ayrı, doğrudan veya dolaylı olarak sermaye, yönetim ve denetimleri bakımından kontrol altında bulundurulanan ortaklıkların;	
Adları	
Adresleri	
Bu ortaklıklardaki doğrudan ve dolaylı pay sahiplikleri (%)	
Ödeme güçlüğüne düşmesi halinde, firmanın ödeme güçlüğüne düşmesi sonucunu doğuracak boyutta, ilişkisi bulunan gerçek ve tüzel kişilerin;	
Adları	
Adresleri	

IV- Mali Bilgiler (Son Üç Yıla Ait)	1. Yıl	2. Yıl	3. Yıl
Toplam Aktifler			
Hazır (likit) değerler			
Toplam dönen değerler			
Uzun vadeli ve duran değerler			
Vadesiz ve vadesi geçmiş yabancı kaynaklar			
Kısa vadeli yabancı kaynaklar			
Uzun vadeli yabancı kaynaklar			
Öz kaynaklar			
Dönem kârı (veya zararı)			
Stoklar			
İhracat tutarı (ABD Doları)			
İthalat tutarı (ABD Doları)			
Üretimden satışları			
Katma değer bilgileri			
Ödenen maaş ve ücretler			
Ödenen kiralara			
Dolaylı vergiler			
Katma değer vergisi (KDV)			
Diğer vergiler			
Sübvansiyonlar (-)			
Süb. ve vergi iadesi			
İhracat için iade KDV			

V-Diğer Bilgiler	
Çalışan sayısı (Yıllık ortalama)	
Özel hesap dönemine tabi olup olmadığı	
Firmayı denetleyen bağımsız denetleme kuruluşunun ünvanı	
Uluslararası kredi notuna sahip olup olmadığı, varsa kredi notunun türü, derecesi ve alındığı tarih ile hangi uluslararası kredi derecelendirme kuruluşunca verildiği	

Devam eden yatırımlar	
Türü	
Başlangıç tarihi	
Plânlanan bitiş tarihi	
Yatırımın toplam tutarı	
Gerçekleşen yatırım tutarı	

VI-Yüklenici Firmalar İçin (Devam eden her iş için ayrı ayrı doldurulacaktır);	
İşveren kuruluş	
İşe başlama tarihi	
Süre uzatımı (varsa)	
İşin ihale bedeli	
Eskalâsyon ve fiyat farkı	
Yıl sonu hak edişler	
Kesilen stopajlar (-)	
Toplam gelirler	
Toplam harcamalar	